

TÜRKİYE-SOMALİ
İLİŞKİLERİ:
ÇOK BOYUTLU BİR
ORTAKLIK MODELİ

KASIM 2025

RA-
POR

Milli İstihbarat Akademisi

TÜRKİYE-SOMALİ İLİŞKİLERİ: ÇOK BOYUTLU BİR ORTAKLIK MODELİ

RAPOR / KASIM 2025

Telif
Millî İstihbarat Akademisi © 2025
Ankara - TÜRKİYE

Yayın Tarihi: Kasım 2025

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Millî İstihbarat Akademisine ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Millî İstihbarat Akademisi

E-Posta: bilgi@mia.edu.tr

"Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin 2'nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir."

TÜRKİYE-SOMALİ İLİŞKİLERİ: ÇOK BOYUTLU BİR ORTAKLIK MODELİ

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
YÖNETİCİ ÖZETİ	9
GİRİŞ	11
BÖLÜM 1	
Somali: Genel Siyasi ve Ekonomik Görünüm	14
BÖLÜM 2	
Türkiye-Somali İlişkilerinde Osmanlı Mirası	30
BÖLÜM 3	
Diplomatik İlişkilerde Temel Dinamikler ve Dönüm Noktaları	38
BÖLÜM 4	
Sosyokültürel İlişkiler: Kalkınma, Eğitim, Medya ve İletişim Stratejisi	48
BÖLÜM 5	
Savunma ve Güvenlik	62
BÖLÜM 6	
Ekonomik İlişkiler ve Kalkınma	74
BÖLÜM 7	
Ankara Deklarasyonu ve Gelecek Perspektifleri	86
BÖLÜM 8	
Stratejik Çerçeve	96
SONUÇ	108
KAYNAKÇA VE NOTLAR	114

HARİTA

Harita 1: Somali Haritası.....	14
Harita 2: Osmanlı Dönemi'nde Somali ve Kızıldeniz Havzası.....	31
Harita 3: Somali'nin Petrol Havzaları ve TPAO Blokları.....	78

FOTOĞRAF

Fotoğraf 1: Somali Meclisi	18
Fotoğraf 2: Brüksel Somali Konferansı (2013).....	20
Fotoğraf 3: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (2025).....	23
Fotoğraf 4: Afrika Birliği Somali Geçiş Misyonu (ATMIS).....	25
Fotoğraf 5: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Mogadişu Ziyareti (Haziran 2016).....	41
Fotoğraf 6: MİT Operasyonu ile Kurtarılan İtalyan Vatandaşı (Mayıs 2020).....	42
Fotoğraf 7: Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'un Ankara Ziyareti (Mart 2025).....	44
Fotoğraf 8: MİT Başkanı Kalın'ın Mogadişu'da Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'la Görüşmesi (Nisan 2024)	45
Fotoğraf 9: Mogadişu'daki Türkiye Maarif Vakfı Okulu	52
Fotoğraf 10: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Tarihî Somali Ziyareti (2011)	62
Fotoğraf 11: TÜRKİSOM'da Eğitimini Tamamlayan Somalili Subayların Göreve Başlama Töreni (Temmuz 2024)	64
Fotoğraf 12: TÜRKİSOM'da 500 Somalili Askerin Göreve Başlama Töreni (Temmuz 2024)	68
Fotoğraf 13: MİT Başkanı Kalın'ın Mogadişu'da Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'la Görüşmesi (Nisan 2024)	70
Fotoğraf 14: Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'nin Kızıldeniz Üzerinden Somali Yolculuğu (Ekim 2024).....	79
Fotoğraf 15: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kolaylaştırıcılığında Somali ve Etiyopya'nın Ankara Deklarasyonu'nu İmzalaması (Aralık 2024)	86
Fotoğraf 16: Türkiye'nin Arabuluculuğunda Etiyopya-Somali Birinci Teknik Müzakereleri (Şubat 2025).....	88
Fotoğraf 17: Ankara Süreci Kapsamında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Etiyopya ve Somali Liderleriyle (Aralık 2024)	92
Fotoğraf 18: Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed'in Somali'ye Resmî Ziyareti (Şubat 2025).....	94
Fotoğraf 19: Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'un Ankara'ya Resmî Ziyareti (Mart 2025).....	109

TABLO

Tablo 1: Somali'nin Ekonomik Göstergeleri	26
Tablo 2: Somali'nin Altyapı Projeleri	49
Tablo 3: Türkiye'deki Afrikalı Öğrenci Sayıları (2023-2024).....	55
Tablo 4: TDV Tarafından Somali'de Eğitim Kurumlarında Desteklenen (Bursiyer) Öğrenciler.....	57
Tablo 5: Güncel Durum SWOT Analizi.....	96
Tablo 6: Bir Vizyon Çalışması: Gelecek Odaklı SWOT Analizi	101

GRAFİK

Grafik 1: Türkiye'deki Afrikalı Öğrenciler İçinde Somalili Öğrenciler (2014-2024).....	55
Grafik 2: Türkiye'deki Afrikalı Öğrenciler Arasında Somali Mezunlarının Yeri (2013-2023)	56
Grafik 3: Türkiye'den Mezun Olan Afrikalı Öğrencilerin Ülke Bazında Dağılımı ve Sayıları (2013-2023)	56
Grafik 4: Somali'de Nüfusun Elektrik Erişim Oranı (2000-2022).....	74
Grafik 5: Somali'nin Elektrik Üretim Kaynakları (2000-2022).....	75
Grafik 6: Somali Güncel Mini-Grid Haritası	76

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AfB	: Afrika Birliği
AMISOM	: Afrika Birliği Somali Misyonu
ATMIS	: Afrika Birliği Somali Geçiş Misyonu
AUSSOM	: Afrika Birliği Somali Destek ve İstikrar Misyonu
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Ekonomik İş Birliği Grubu
EAC	: Doğu Afrika Topluluğu
EUCAP Somalia	: Avrupa Birliği Somali Deniz Güvenliği Misyonu
EUTM Somalia	: Avrupa Birliği Somali Eğitim Misyonu
FOCAC	: Çin-Afrika İş Birliği Forumu
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GUH	: Geçici Ulusal Hükûmet
ICU	: İslam Mahkemeleri Birliği
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İHA	: İnsansız Hava Aracı
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilâtı
MoU	: Mutabakat Zaptı
MPF	: Dünya Bankası Çok Ortaklı Fon
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OCHA	: Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TMV	: Türkiye Maarif Vakfı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜMED	: Uluslararası Mezunlar Derneği
TÜRK SOM	: Türkiye-Somali Askerî Eğitim Üssü
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UDEF	: Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu
UNOSOM	: Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu
UNSOS	: Birleşmiş Milletler Somali Lojistik Destek Misyonu
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÖN SÖZ

Bu rapor, Türkiye'nin Somali ile son 15 yılda inşa ettiği çok boyutlu ortaklık modelini derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin, Afrika Boynuzu'na yönelik politikaları özellikle Somali örneğinde "insani diplomasi, güvenlik iş birliği, kalkınma desteği ve diplomatik kolaylaştırıcılık" ekseninde şekillenen özgün bir dış politika yaklaşımını yansıtmaktadır. T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2011 yılında Mogadişu ziyaretiyle sembolleşen bu süreç, sadece insani yardım temelli bir yakınlaşma değil; aynı zamanda bölgesel istikrar, kurumsal kapasite inşası ve stratejik ortaklık temelinde kalıcı bir angajmana dönüşmüştür.

Bu çalışma; Türkiye-Somali ilişkilerini tarihsel, diplomatik, kültürel, askerî ve ekonomik yönleriyle çok katmanlı bir çerçevede değerlendirmektedir. Türkiye'nin bölgede üstlendiği rolün yalnızca ikili düzlemle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda bölgesel düzen arayışları ve küresel barış mimarisiyle de ilişkilendiği ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda "Ankara Süreci" gibi diplomatik girişimler, Türkiye'nin uluslararası arabuluculuk kapasitesini ve normatif aktör kimliğini güçlendiren örnekler arasında yer almaktadır. Türkiye'nin Somali'deki kurumsal varlığı aynı zamanda dış yardım sağlayıcılığından kalkınma ortaklığına geçişin somut göstergesi hâline gelmiştir. Türkiye'nin Somali'yle kurduğu bu ilişkiler modeli, Afrika'daki devletlerle geliştirilecek iş birliklerine dair önemli örnekler de barındırmaktadır. Yerel kapasiteyi önceleyen, güvenlik yardımıyla kalkınma desteğini bütünleştiren ve dış müdahaleler yerine eşitlik temelli ortaklığı öne çıkaran bu yaklaşım; uluslararası düzende Türkiye'nin özgün diplomatik duruşunu yansıtmaktadır.

Raporun hazırlanmasında emeği geçen araştırmacılara ve saha uzmanlarına teşekkür eder; çalışmanın, Türkiye'nin Afrika politikalarına yönelik akademik literatüre katkı sunmasını, karar alıcılar ve uygulayıcılar için de yol gösterici bir referans olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Talha Köse

Millî İstihbarat Akademisi Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

- 2011 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın tarihî Mogadişu ziyaretiyle başlayan süreç; ilişkileri, insani yardımdan pek çok alanda derinleşen stratejik ortaklığa dönüştürmüştür.
- Türkiye, Somali'de kriz zamanlarında sahaya inen değil, kalıcı kurumsal ve sürdürülebilir varlık inşa eden bir aktör hâline gelmiştir.
- TÜKSOM Askerî Eğitim Üssü ile binlerce Somali askerinin eğitimi sağlanarak yerel güvenlik kapasitesi güçlendirilmiştir. Türkiye'nin sağladığı askerî danışmanlık, istihbarat paylaşımı ve donanım desteği, Somali'nin egemenlik kapasitesini doğrudan artırmaktadır.
- 2024 yılında imzalanan Çerçeve Anlaşma ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Somali açıklarında üç blokta petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri yürütmeye başlamıştır.
- Somali'nin enerji arz güvenliği bağlamında güneş-dizel hibrit sistemlere dayalı mikro şebeke projeleri, Türkiye'nin teknik desteğiyle gelişmektedir.
- Balıkçılık alanında 2018 Mutabakat Zaptı (MoU) ile Türk teknelerine Somali sularında yasal avlanma imkânı sağlanmış, bu alan "mavi ekonomi" ekseninde stratejik bir iş birliği sahası hâline gelmiştir.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılay, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkiye Maarif Vakfı (TMV) gibi kurum ve kuruluşların koordineli faaliyetleri; sağlık, eğitim, ulaştırma ve gıda alanlarında sahada görünür kalkınma desteği sağlamaktadır.
- Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aden Abdulle Havalimanı, Somali Parlamentosu gibi sembolik ve kritik altyapı yatırımları; Türkiye'yi kurumsal kalkınmayı destekleyen bir aktör olarak öne çıkarmaktadır.
- 1 Ocak 2024 tarihinde Etiyopya ile Somaliland arasında imzalanan MoU sonrası gelişen kriz, Türkiye'nin profesyonellikle yürüttüğü "Ankara Süreci" sayesinde diplomatik çözüme kavuşturulmuştur.

- Ankara Süreci'yle birlikte Türkiye; Afrika Boynuzu'nda istikrarı önceleyen, çatışma riskini azaltan ve yapıcı diyalogu teşvik eden bir "dengeleyici güç" ve "normatif aktör" olarak öne çıkmaktadır.
- Türkiye'nin Somali ile güvenlik, Etiyopya ile ekonomi odaklı geliştirdiği ilişkiler; Afrika Boynuzu'nda krizlerin yönetilmesinde Ankara'yı merkez bir aktör hâline getirmiştir.
- Somali'nin 30 milyar varile yakın potansiyel petrol rezervi ve 5,5 TCM doğal gaz kapasitesi üzerine inşa edilen iş birliği, enerji diplomasisinin Afrika Boynuzu ayağını güçlendirmektedir.
- Somali sularında yasa dışı balıkçılıkla mücadelede Türkiye'nin askerî koruması ve teknik desteği, bölgesel deniz egemenliği için model oluşturmaktadır.
- Türkiye, Somali örneği üzerinden kriz bölgelerinde "güvenlik yardımı, kalkınma desteği ve diplomatik kolaylaştırıcılık" üçgenine dayalı bütüncül bir dış politika modeli ortaya koymuştur.
- Bu model, Türkiye'nin dış yardım sağlayıcılığından bir kalkınma ortağına dönüşümünü somutlaştırmakta ve Afrika'daki diplomatik kapasitesinin kurumsal boyuta ulaştığını göstermektedir.

GİRİŞ

Afrika; 21. yüzyılın uluslararası ilişkiler denkleminde jeopolitik potansiyeli, doğal kaynak zenginliği, genç nüfus profili ve artan stratejik rekabet ortamıyla yeniden küresel ilgi odağı olmuştur. Bu dönüşümde, Afrika Boynuzu özel bir öneme sahiptir. Bu bölge hem Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı gibi küresel deniz ticaret yollarının kavşak noktasında yer almakta hem de bölgesel güvenlik krizlerinin, devlet dışı silahlı aktörlerin ve dış müdahalelerin yoğunlaştığı dinamik bir coğrafyayı temsil etmektedir. Bu bağlamda Somali; kırılgan devlet yapısı, güvenlik açıkları ve kronik altyapı sorunlarına rağmen hem jeopolitik mücadelelerin hem de kalkınma temelli dış politika stratejilerinin merkezinde yer almaktadır. Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye'nin Somali ile kurduğu çok boyutlu ilişkilerin "savunma, ekonomi, enerji, insani diplomasi ve diplomatik arabuluculuk" gibi farklı kulvarlardaki tezahürlerini kapsamlı bir biçimde analiz etmektir.

Bu araştırmanın çıkış noktası; Türkiye'nin 2011 sonrası Afrika ortaklık politikasının bir yansıması olarak şekillenen Türkiye-Somali ilişkilerinin çok boyutlu bir stratejik ortaklığa nasıl dönüştüğünü anlamaktır. Türkiye'nin Somali'ye yönelik politikası, klasik bağışçı-alıcı (donor-recipient) ilişkilerinden farklı olarak güvenlikten ekonomiye, eğitimden balıkçılığa, diplomatik arabuluculuktan enerjiye uzanan geniş bir alanı kapsayan yapıcı ve çok katmanlı bir dış politika modelini içermektedir. Çalışmanın temel araştırma soruları şunlardır:

- Türkiye'nin Somali'ye yönelik güvenlik, kalkınma ve diplomasi temelli dış politika yaklaşımı ne tür stratejik dinamiklerle şekillenmektedir?
- Türkiye-Somali ilişkilerinde hangi sektörler öne çıkmakta ve bu alanlardaki iş birlikleri ne tür yapısal sonuçlar doğurmaktadır?
- Türkiye'nin Somali'deki etkinliği, yalnızca ikili düzlemde mi kalmakta yoksa bölgesel düzen kurucu aktörlük iddiasını da içeren bir yönelimi mi temsil etmektedir?
- Somali-Etiyopya hattındaki Ankara Süreci, Türkiye'nin uluslararası arabuluculuk kapasitesini test eden bir sınav olarak nasıl şekillenmiştir ve bu sürecin uluslararası yansımaları nelerdir?

Bu çerçevede çalışmanın temel iddiası; Türkiye'nin Somali'ye yönelik politikalarının yalnızca ikili ilişkilerin derinleştirilmesi değil, aynı zamanda Afrika Boynuzu'nda alternatif bir güvenlik, kalkınma ve iş birliği paradigması inşa etme çabasının stratejik bir uzantısı olduğudur. Söz konusu çok boyutlu yaklaşımın yapı taşları şöyledir:

- Türkiye'nin TÜRK SOM Askerî Eğitim Üssünde, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) gibi kurumlarıyla yürüttüğü devlet inşa süreçleri,
- TİKA, AFAD, TMV, YEE ve Türk Kızılay gibi kurum ve kuruluşlarla sahaya taşınan insani diplomasi faaliyetleri,
- TPAO'nun Somali sularındaki hidrokarbon faaliyetleriyle şekillenen enerji diplomasisi ve Somali-Etiyopya hattındaki arabuluculuğu kapsayan diplomatik angajmanları.

Bu çalışmanın her bölümü, Türkiye-Somali ilişkilerinin farklı bir boyutunu ele almaktadır. İlk bölümde Somali'nin siyasi ve ekonomik görünümü; ikinci bölümde Türkiye-Somali ilişkilerinin tarihsel ve kurumsal zemini; üçüncü bölümde diplomatik iş birliğinin temel dinamikleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye'nin eğitim, kültür ve toplumsal kalkınma faaliyetleri analiz edilmiş; beşinci bölümde güvenlik mimarisi üzerinden Türkiye'nin askerî katkıları değerlendirilmiş ve altıncı bölümde enerji ve balıkçılık sektörleri bağlamında ekonomik ilişkiler derinlemesine işlenmiştir. Yedinci bölümde; Türkiye'nin 2024 yılı başında Somali ile Etiyopya arasında tırmanan diplomatik krize müdahalesi ve Ankara Süreci kapsamında yürütülen arabuluculuk çabaları analiz edilmiştir. Sekizinci bölümde ise SWOT analizi (güçlü/zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler/riskler) iki ayrı katmanda ele alınmıştır. Bu kapsamda birinci SWOT analizi tablosu 2011'den günümüze dek uzanan diplomatik, güvenlik ve kalkınma gibi faaliyetlerin somut yansımalarını değerlendirmiş; ikinci SWOT analizi tablosu ise vizyon odaklı ve gelecek perspektifli bir yaklaşım ortaya koyma amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın metodolojik yaklaşımı, çok disiplinli bir çerçeveye şekillendirilmiştir. Araştırmada nitel analiz yöntemleri kullanılmış olup resmî belgeler, uluslararası ve yerel raporlar, saha gözlemleri, medya içerikleri, akademik yayınlar ve ikincil kaynaklar sistematik biçimde taranmıştır. Ayrıca Türkiye ve Somali'deki politika yapıcılarının açıklamaları ve kurumların sahadaki faaliyetleri de vaka analizleriyle desteklenmiştir. Saha gerçekliğine dayalı bu bütüncül yaklaşım, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki stratejik angajmanının yalnızca söylemsel değil, aynı zamanda yapısal ve kurumsal bir nitelik taşıdığını da ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'nin Somali'ye yönelik çok boyutlu angajmanını yalnızca bir dış politika hamlesi olarak değil, aynı zamanda alternatif bir "kalkınma, diplomasi ve güvenlik" modeli önerisi olarak da okumaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki etkisinin artışı salt ekonomik ya da askerî araçlarla değil; kurum-sallaşmış, karşılıklı saygıya dayalı ve sahada görünürlüğü yüksek bir stratejiyle mümkün olmaktadır. Bu yönüyle Türkiye'nin Somali örneğinde geliştirdiği model, Afrika genelinde uygulanabilir yeni bir dış politika paradigmasının da ipuçlarını taşımaktadır.

BÖLÜM 1

SOMALİ: GENEL SİYASİ VE EKONOMİK GÖRÜNÜM

Afrika Boynuzu'nda stratejik bir konumu olan Somali, uzun yıllar siyasi istikrarsızlıkla anılmıştır. 1991 yılında otoriter rejimin çöküşünden bu yana işlevsel devlet yapısını yeniden kurmakta güçlük çekmiş, merkezî otoritenin zayıflamasıyla çeşitli bölgesel ve yerel güç odakları ortaya çıkmıştır. 2012 yılında gerçekleştirilen sınırlı ve dolaylı seçimler sonucunda, federal bir hükûmet iktidara gelmiş ve 2016 itibarıyla beş federal üye devlet yapısı kurulmuştur. Ancak bu yarı özerk bölgeler, sık sık merkezî hükûmetle anlaşmazlık yaşamaktadır. Somali'nin siyasi sistemi; günümüzde klan temelli güç paylaşımı, güvenlik sorunları ve dış müdahalelerin etkisiyle şekillenmektedir. Bu bölümde; Somali siyasetinin tarihsel gelişimi, güncel siyasi durumun ana özellikleri ve ülkenin dış ilişkileri incelenmektedir. Bu bağlamda, sömürge döneminden günümüze uzanan tarihsel arka plan mercek altına alındıktan sonra mevcut yönetim yapısı ve iç dinamikler değerlendirilmiş; Somali'nin komşuları ve küresel aktörlerle ilişkileri, barışı koruma operasyonları, dış yardım politikaları ve ekonomik görünümü tartışılmıştır.

Harita 1: Somali Haritası

Kaynak: Britannica.

Somali Siyasetinin Tarihsel Gelişimi

Somali coğrafyası, 19. yüzyılın sonlarından itibaren kolonyal rekabete sahne olmuştur. Bölgenin kuzeyi, İngilizlerin himayesine girerken güneyi, İtalyan sömürge yönetimi altına alınmıştır. 1 Temmuz 1960 tarihinde İngiliz ve İtalyan Somalisi'nin birleşmesiyle Somali Cumhuriyeti, bağımsızlığını kazanmıştır. 1960 yılında hazırlanan Bağımsızlık Anayasası, 1961 yılında referandumla kabul edilerek parlamenter bir hükûmet sistemi oluşturulmuştur. Yeni kurulan devlet, ilk yıllarında çok partili demokrasiyi benimsemiştir. 1967 yılında Aden Abdulle Osman ile Abdirashid Ali Shermarke arasındaki iktidar değişimi, Afrika kıtasındaki ilk barışçıl ve demokratik güç transferi olarak tarihe geçmiştir. Bu erken demokratik deneyim, Somali toplumunda güçlü bir ulus devlet ideali oluşturmakla birlikte genç devlet mekanizmasının kırılganlığını da ortaya koymuştur.

Demokrasi dönemi uzun sürmemiş ve 1969 yılında General Mohamed Siad Barre, kansız bir darbeyle iktidarı ele geçirmiştir. Darbenin ardından 1960 Anayasası askıya alınmış; 1979 yılında referandumla kabul edilen yeni anayasa ise görünüşte başkanlık sistemini tesis etse de fiiliyatta tüm güç, Barre liderliğindeki Yüksek Devrimci Konseyinde toplanmıştır. Barre rejimi başlangıçta "bilimsel sosyalizm" söylemiyle modernleşme adımları atmış olsa da zamanla otoriterleşerek klan temelli ayrılıkları körüklemiştir. 1977-1978 yıllarında Etiyopya ile Ogaden bölgesi üzerinde yürütülen savaşın başarısızlıkla sonuçlanması ve Doğu Bloku müttefikleriyle yaşanan kırılma, rejimin meşruiyetine darbe vurmuştur. 1980'li yıllar boyunca Barre rejimi, kuzeyde Isaaq klanına karşı ağır insan hakları ihlalleri de içeren baskıcı politikalar izlemiş; özellikle 1988 yılında Hargeisa ve çevresindeki askerî operasyonlar binlerce sivilin ölümüne yol açmıştır. Sonuç olarak 1991 yılının başlarında çeşitli klan temelli isyancı grupların birleşik mücadelesi, Barre rejimini devirmiştir. 21 yıllık diktatörlük döneminde devlet kurumları kişiselleşmiş iktidarın aracı hâline gelirken rejimin çöküşü, Somali Devleti'nin de çökmesine neden olmuştur.

1991 yılında Barre'nin devrilmesiyle merkezî devlet otoritesi ortadan kalkmış ve Somali, tam anlamıyla bir başarısız devlet (failed state) durumuna sürüklenmiştir. Klan liderleri ve savaş ağaları, ülkenin farklı bölgelerinde kontrolü ele geçirerek Somali'yi küçük derebeyliklere bölmüştür. Ortak bir yönetim kurma girişimleri de gruplar arasında uzlaşma sağlanamadığı için sonuçsuz kalmıştır.¹ Bu süre zarfında özellikle başkent Mogadişu, General Muhammed Farah Aidid ve Ali Mehdi Muhammed gibi rakip liderlerin güç mücadelesine sahne olmuştur. Ülke genelinde patlak veren iç savaş, yüz binlerce insanın ölümüne ve milyonlarca insanın yerinden edilmesine yol açmıştır. 1991 yılında, kuzeybatıda eski İngiliz Somalisi topraklarındaki Somaliland yönetimi, tek taraflı olarak Somali'den bağımsızlığını ilan etmiştir. Her ne kadar uluslararası toplum tarafından tanınmasa da Somaliland bölgesi fiilen ayrı bir yönetim olarak istikrarlı bir yapı geliştirmeyi başarmıştır. 1998 yılında ülkenin kuzeydoğusundaki Puntland bölgesi de kendini özerk bir devlet ilan ederek merkezî otoriteden bağımsız yönetilmeye başlanmıştır.² 1992-1995 yılları arasında ise Birleşmiş Milletler (BM), insani krize müdahale amacıyla UNOSOM barış operasyonlarını yürütmüştür. Ancak BM ve ABD öncülüğündeki bu müdahaleler 1993 yılında Mogadişu'da yaşanan ve Black Hawk Down (Kara Şahin Düştü) olayıyla sembolleşen çatışma dâhil olmak üzere başarısızlıkla sonuçlanmış, uluslararası güçler Somali'den çekilmiştir. 1990'lı yıllar

boyunca Somali içinde ve dışında birçok barış ve uzlaşma konferansı düzenlenmesine rağmen kalıcı bir merkezî hükûmet kurulamamıştır.³

2000'li yıllar, Somali Devleti'ni yeniden inşa etme çabalarında bir dönüm noktası olmuştur. Cibuti'nin Arta kentinde yapılan barış konferansından sonra Geçici Federal Şart kabul edilerek ilk Geçici Ulusal Hükûmet (GUH) oluşturulmuştur. Bu geçiş hükûmeti, dört büyük Somali klan ailesi (Darod, Dir, Hawiye, Rahanweyn/Digil-Mirifle) ile diğer azınlık klanların "4.5 formülü" adı altında paylaştığı bir güç paylaşımını benimsemiştir. 4.5 formülüne göre devlet kurumlarındaki temsil; 4 ana klana eşit, daha küçük klanlara ise yarım pay düşecek şekilde dağıtılmıştır. 2004 yılında Kenya'da gerçekleştirilen kapsamlı müzakerelerin ardından Somali siyasi aktörleri, Geçici Federal Şart üzerinde anlaşmıştır. Söz konusu yeni geçici anayasal düzenleme, ülkenin üniter yapısını federal bir sistem lehine terk ederek Geçici Federal Hükûmet ve Geçici Federal Meclisin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Federal yapı, ilk etapta kâğıt üzerinde kalsa da Puntland gibi fiilen özerk bölgelerin varlığı tanınmış ve diğer bölgelerde de federal eyaletlerin oluşturulması öngörülmüştür. Ancak geçiş yönetiminin otoritesi, ülkenin büyük bir kısmında zayıf kalmıştır. Merkezî hükûmet, Afrika Birliği (AfB) Barış Gücü desteğiyle başkent ve çevresi dışında kontrol sağlamakta zorlansa da⁴ Somali ordusu, el-Şebab'a karşı mücadelede son yıllarda kayda değer bir ilerleme kaydetmektedir.

2000'li yılların ortasında güvenlik boşluğunu doldurmak üzere ortaya çıkan radikal dinî yapılar, Somali siyasetinde belirleyici olmuştur. 2006 yılında Mogadişu'da kurulan İslam Mahkemeleri Birliği (ICU, Islamic Courts Union), şeriat temelli mahkemeler federasyonu olarak hızla Güney Somali'nin büyük bir kısmında kontrolü ele geçirmiştir. ICU'nun yükselişi aynı zamanda bölge ülkelerini endişelendirmiştir. Özellikle Etiyopya, sınırında radikal İslamcı bir yönetimin güç kazanması ihtimalini, kendi ulusal güvenliği için tehdit olarak algılamıştır. Aralık 2006'da Etiyopya ordusu Somali'ye kapsamlı bir askerî müdahale başlatarak ICU güçlerini kısa sürede dağıtmış ve Geçici Federal Hükûmetin Mogadişu'da yeniden hâkimiyet kurmasına yardımcı olmuştur. Söz konusu yıllarda ICU'nun askerî kanadı olarak bilinen el-Şebab, bu süreçte dağılmış gruplardan ortaya çıkmış; 2007 yılından itibaren yabancı müdahaleye karşı direniş söylemiyle silahlı isyan başlatmıştır. AfB, Somali'de güvenliği tesis etmek ve GUH'ye destek olmak amacıyla 2007 yılında Afrika Birliği Somali Misyonu (AMISOM) adlı barış gücünü konuşlandırmıştır. Uganda ve Burundi öncülüğünde, sonraki yıllarda ise Kenya, Etiyopya ve Cibuti'nin de katılımıyla yaklaşık 20.000 kişilik bölgesel güç, el-Şebab'la çatışmalara dâhil olmuştur.⁵

Tüm zorluklara rağmen uluslararası toplumun arabuluculuk ettiği barış süreci, ilerleme kaydetmiştir. 2008 yılında Cibuti'de GUH ile ılımlı dinî gruplar arasındaki anlaşma sonucunda, Parlamento genişletilmiş; İslam Mahkemeleri liderlerinden Şerif Şeyh Ahmed, 2009 yılında Somali cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ağustos 2012'de uzun müzakereler sonunda Geçici Federal Dönem resmen sona ermiş; Somali Ulusal Kurucu Meclisi tarafından Geçici Anayasa (Provisional Constitution) kabul edilerek ilk kez Federal Somali Cumhuriyeti adıyla daimî kurumlar oluşturulmuştur. Bu çerçevede Federal Parlamento üyeleri (klan temsilcilerinin dolaylı seçimiyle) belirlenmiş ve Eylül 2012'de yapılan Parlamento oylamasıyla Hasan Şeyh Mahmud, ülkenin ilk federal cumhurbaşkanı olmuştur. Böylece iç savaş sonrası Somali'nin üçüncü cumhuriyeti diyebileceğimiz yeni bir siyasi dönem başlamıştır.⁶

Somali'nin modern siyasi tarihi; sömürge döneminden miras kalan yapısal kırılganlıklar, merkeziyetçi otoriterleşme eğilimleri ve iç savaşla pekişen devlet çöküşüyle şekillenmiştir. 1991 yılında merkezî otoritenin dağılmasından sonra yaşanan otorite boşluğu, Somali'yi dünya genelinde "başarısız devlet" paradigmasının en çarpıcı örneklerinden biri hâline getirmiştir. Ancak 2000'li yıllardan itibaren uluslararası toplumun yoğun arabuluculuğu, bölgesel aktörlerin müdahaleleri ve Somali içinden gelen kademeli uzlaşma arayışları sayesinde yeniden devlet inşasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Özellikle 2012 yılında federal kurumların oluşturulması ve Geçici Federal Dönem'den kalıcı anayasal düzene geçilmesi, Somali'nin siyasi yapılanmasında bir dönüm noktası olmuştur. Bu zorlu süreçler; Somali'nin siyasal gelişimini yalnızca bir devlet inşası değil, aynı zamanda toplumsal ve kurumsal yeniden bütünleşme pratiği hâline de getirmiştir. Geline aşamada, Somali hâlâ pek çok yapısal sorunu aşamamış olsa da federal sistemin kurumsallaşması, iç siyasi aktörlerin uzlaşma kapasitesinin artması ve uluslararası desteğin devamlılığı sayesinde, parçalanmışlıktan istikrara yönelen bir dönüşüm yolunda ilerlemeye çalışmaktadır.

Güncel Siyasi Durum

Somali, 2012 yılında kabul edilen geçici anayasa ile federal parlamenter bir cumhuriyet olarak tanımlanmıştır. Anayasal çerçevede devlet başkanı 4 yıllığına Parlamento tarafından seçilirken yürütme yetkisi, Parlamento güvenine dayalı olarak atanan başbakan ile paylaşılmaktadır. Mevcut siyasi sistem iki meclisli bir yasama yapısı öngörmektedir: eyalet meclisleri tarafından belirlenen 54 üyeli Senato ve 275 üyeli Halk Meclisi. Ancak halkın doğrudan katılımını içeren ulusal seçimler, 1969 yılından bu yana yapılamamıştır. Siyasi temsil, dört büyük klan ile küçük klanların "4.5 formülü" temelinde güç paylaşımıyla belirlenmektedir. Bu yapı, dolaylı seçim mekanizmalarını kurumsallaştırmaktadır.⁷ Dolayısıyla Somali demokrasisi; klan temsiliyetine dayalı, dolaylı ve uzlaşma odaklıdır.

Somali'nin en büyük güvenlik tehdidi, el-Kaide bağlantılı terör örgütü el-Şebab'dır. 2007 yılından bu yana merkezî hükûmeti devirmeyi hedefleyen örgüt hem başkent Mogadişu'da hem de kırsal alanlarda bombalı saldırılar ve suikastlar düzenlemekte; vergi toplama gibi faaliyetlerle gölge devlet yapısı oluşturmaktadır.⁸ Özellikle Orta Şabel ve Hiran gibi bölgelerde devletin hâkimiyetine ciddi olarak meydan okumaktadır. 2022 yılında ordu ve yerel klan milislerinin ortak operasyonlarıyla bazı kazanımlar sağlansa da 2023 itibarıyla askerî ivme yavaşlamış ve örgüt, kırsalda güçlü varlığını korumuştur. Ayrıca Puntland bölgesinde sınırlı varlık gösteren DEaş da Somali'nin güvenlik risklerini artırmaktadır.⁹ Bu durum, Somali ordusunun hâlen ulusal ölçekte güvenliği tek başına sağlayacak kapasiteye ulaşmadığını, yabancı aktörlerin katkılarına ve Afrika Birliği Barış Gücüne (ATMIS) bağımlılığın sürdüğünü göstermektedir.

Somali'de devlet kapasitesinin sınırlılığı, ciddi bir yönetim krizine neden olmaktadır. Şeffaflık, hesap verebilirlik ve hizmet sunumu konularında ciddi zaafklar bulunmaktadır. Kamu gelirlerinin büyük bölümü dış yardımlara dayanırken devlet memurlarının maaşları ve temel kamu hizmetleri, dış destek olmadan sürdürülebilir değildir. Aynı zamanda iklim değişikliği kaynaklı kuraklık ve doğal afetler, kırılgan kamu idaresi üzerindeki baskıyı artırmakta ve gıda güvensizliğini derinleştirmektedir. Ancak IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası öncülüğünde yürütülen ekonomik reform programları sayesinde Somali,

Aralık 2023'te 5 milyar doları aşan dış borcunun büyük kısmını sildirmiş ve borç/GSYH (gayrisafi yurt içi hasıla) oranını %6'nın altına çekmeyi başarmıştır.¹⁰ Bu çerçevede gerek Hasan Şeyh Mahmud gerekse önceki hükümetler, önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Fotoğraf 1: Somali Meclisi

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Somali'nin federal yapısı, teorik olarak merkez ve eyaletler arasında yetki paylaşımını öngörse de anayasanın tamamlanmamış olması ve muğlak hükümler nedeniyle bu paylaşım, büyük ölçüde siyasi müzakerelere dayanmaktadır. Özellikle Puntland ve Jubaland gibi federal üye devletlerle merkezî hükümet arasında; güvenlik kontrolü, seçim süreçleri, yetki ve gelir paylaşımı konusunda sık sık çekişmeler yaşanmaktadır.¹¹ 2017-2021 döneminde yaşanan bu krizlerin en belirgin örneklerinden biri, seçim takvimi üzerinde yaşanan çıkmazlardır. 2022 yılında iktidara gelen Hasan Şeyh Mahmud yönetimi, ulusal birlik ve uzlaşma çabalarına ağırlık vermiş; Garowe ve Baidoa gibi şehirlerde düzenlenen "Ulusal Danışma Konseyi" toplantılarıyla federal yapının kurumsallaştırılması hedeflenmiştir.¹²

Somali'nin siyasal geleceği açısından en kritik meselelerden biri, halk oylamasına dayalı genel seçimlerin gerçekleştirilmesidir. Hâlihazırda yürürlükte olan sistemin temeli, dolaylı temsile dayandığı için halkın siyasal katılımı sınırlı düzeyde kalmaktadır. 2026 yılında doğrudan halk oyuyla seçim yapılabilmesi amacıyla kapsamlı bir seçim yasası reformu başlatılmıştır.¹³ Bu hedefin gerçekleşmesi, Somali için sadece teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda siyasi kültürde doğrudan temsil esasına dayalı yeni bir sayfa anlamına da gelecektir. Ancak bu reform sürecinin başarıya ulaşabilmesi, merkezî hükümet ile federal üye devletler arasındaki iş birliği kapasitesine ve güven ortamının sürdürülebilirliğine bağlıdır.

2024 yılında Somali'nin Doğu Afrika Topluluğuna (EAC, East African Community) tam üyelik kazanması¹⁴ ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) Somali hükûmetine yönelik 30 yılı aşkın uyguladığı silah ambargosunu kaldırması,¹⁵ ülkenin bölgesel entegrasyon ve güvenlik politikalarında önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. EAC üyeliği; Somali'nin ekonomik kalkınma, altyapı projeleri ve serbest dolaşım gibi alanlarda bölgesel iş birliğini artırma potansiyelini beraberinde getirmektedir. Ancak bu süreçte federal yapının zayıflığı ve yerel aktörlerin (örneğin Puntland ve Somaliland) merkezî hükûmete olan güvensizliği, entegrasyon sürecini karmaşıklaştırmaktadır. Özellikle Puntland'ın anayasal değişikliklere karşı çıkışı ve Somaliland'ın EAC üyeliğini kendi egemenliğine tehdit olarak görmesi, Somali'nin iç siyasi uyumunu zorlaştırmaktadır.¹⁶

2024 yılında Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud liderliğindeki hükûmet, eğitim sistemini güçlendirmek amacıyla 3.000 öğretmenin daha istihdam edileceğini duyurmuştur. Bu girişim, 2023 yılında gerçekleştirilen benzer bir atama sürecinin devamı niteliğindedir. Somali Eğitim Bakanlığı, bu atama süreciyle birlikte 10.000 öğretmenin 2025 yılına kadar devlet okullarında görev yapmasını hedeflemiştir.¹⁷ Bu kapsamlı öğretmen istihdamı; ülkenin eğitim altyapısını güçlendirmeyi, özellikle çatışmalardan etkilenen bölgelerde eğitim hizmetlerine erişimi artırmayı ve genç nüfusun eğitim kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca atama sürecinde kadın öğretmenlere %30 kota ayrılması, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etme yönünde önemli bir adımdır. Ancak bu çabaların sürdürülebilirliği, özellikle el-Şebab gibi silahlı örgütlerin etkili olduğu bölgelerde güvenlik sorunlarının çözülmesine ve eğitim altyapısının iyileştirilmesine bağlıdır.

Sonuç olarak Somali'nin mevcut siyasal düzeni hem tarihsel yüklerin hem de güncel zorlukların şekillendirdiği bir geçiş dönemini yansıtmaktadır. Federal yapının kurumsallaşması, güvenlik sektörünün yeniden inşası, yönetim kapasitesinin artırılması ve siyasal temsilin meşruiyet temeline oturtulması gibi kritik alanlarda kısmi ilerlemeler sağlanmış olsa da bu süreçlerin kalıcılığı hâlen kırılgan durumdadır. El-Şebab tehdidi, eyalet-merkez gerilimleri, klan temelli siyasal yapıların sistem üzerindeki belirleyici rolü ve doğrudan halk katılımını sınırlayan dolaylı seçim modeli; Somali'nin demokratik dönüşümünü sınırlayan başlıca faktörlerdir. 2026 yılı için hedeflenen doğrudan genel seçimler, Somali siyasetinde kurumsal dönüşüm için önemli bir dönüm noktası olabilir. Ancak bu sürecin başarıyla tamamlanabilmesi yalnızca teknik reformlara değil; aynı zamanda siyasal aktörlerin uzlaşma kapasitesine, güvenlik ortamının iyileşmesine ve dış destek mekanizmalarının istikrarlı biçimde devam etmesine de bağlıdır. Dolayısıyla Somali'nin siyasal geleceği, içeride reform iradesiyle dış destek dengesinin uyumlu bir şekilde yürütülmesine bağlı olarak şekillenecektir.

Dış Politika

Somali'nin dış politikası, tarihsel deneyimlerin ve ulusal güvenliğe dair endişelerin belirlediği kırılgan bir çerçevede şekillenmektedir. Komşularıyla olan ilişkileri çoğu zaman rekabet ve iş birliği arasında dalgalanmıştır. Özellikle Etiyopya ile 1977-1978 Ogaden Savaşı'ndan bu yana yaşanan karşılıklı güvensizlik, zaman zaman askerî çatışmaların eşliğine kadar varan gerginliklere neden olmuştur. Ancak el-Şebab gibi ortak tehditler, iki ülke arasında güvenlik eksenli iş birliklerini doğurmuştur. Etiyopya'nın

AMISOM'a askerî katkı sağlaması, Somali ordusuna destek vermesi ve liderler düzeyinde yürütülen diplomatik temaslar; güvenlik temelli bir yakınlaşma zemini oluşturmuştur. Ancak Somaliland gibi egemenlik meseleleri, bu iş birliğini zayıflatan yapısal sorun olmaya devam etmektedir.

Kenya ile Somali arasındaki ilişkiler hem terör tehdidi hem de ekonomik çıkarlar çerçevesinde şekillenmiş olup zaman zaman ciddi krizlerle sarsılmıştır. Kenya'nın sınır ötesi askerî operasyonları ve AMISOM bünyesindeki varlığı, Somali içindeki güvenlik dengesini doğrudan etkileyen faktörlerdendir. Buna karşılık deniz sınırı anlaşmazlığı, iki ülke arasında uluslararası hukuk düzlemine taşınmış önemli bir egemenlik sorununa işaret etmektedir. Uluslararası Adalet Divanının (UAD) kararından sonra ilişkilerde diplomatik bir iyileşme gözlemlenmiş, iki taraf da karşılıklı ekonomik bağımlılık ve terörle mücadele gerekçesiyle diyaloga açık bir tutum sergilemiştir. Bu durum, Somali'nin dış politikasında çatışma sonrası uzlaşma arayışının belirleyici bir yöntem hâline geldiğini göstermektedir.¹⁸

Somali; dış politikasını, bölgesel ve küresel aktörlerle olan ilişkiler üzerinden kalkınma ve devlet inşası stratejilerine bağlamaktadır. Bu çerçevede Türkiye ile yürütülen iş birliği, son 10 yılın en derin ve kapsamlı örneğidir. Türkiye'nin Mogadişu'daki kalkınma projeleri, askerî eğitim üssü ve diplomatik varlığı; Somali'de devlet kapasitesinin yeniden inşasına katkı sunmakta ve Somali'nin dış politikasına "kalkınmacı güvenlik" ekseninde stratejik bir destek vermektedir. 2024 yılında imzalanan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile deniz güvenliği gibi alanlarda kurumsal düzeye taşınan bu ilişki, Somali için sadece bir ittifak değil, aynı zamanda uluslararası meşruiyet kaynağı olarak da işlev görmektedir.¹⁹

Fotoğraf 2: Brüksel Somali Konferansı (2013)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Somali'nin dış politikasında ABD ile ilişkiler, güvenlik merkezlidir. El-Şebab'ın küresel terör örgütleriyle bağlantısı, Vaşington'un Somali'ye yönelik ilgisini artırmıştır. ABD'nin insansız hava araçlarıyla (İHA) yürüttüğü operasyonlar, Danab Tugayları gibi birliklerin eğitimi ve kalkınma yardımları bulunmaktadır. Diplomatik temsilcilikler, ABD'nin güvenlik danışmanlarını Somali'de görevlendirmektedir.²⁰ Bununla birlikte ABD'nin dış politika reflekslerinin askerî güvenlik öncelikli olması, Somali'nin daha kapsayıcı kalkınma taleplerini karşılamakta sınırlı kalmaktadır.

Somali'nin; İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya ile ilişkileri tarihsel mirasın ve güncel jeopolitik dinamiklerin şekillendirdiği çok katmanlı bir yapıya sahiptir. İngiltere, Somaliland üzerindeki kolonyal geçmişi ve Somali'nin modern devletleşme sürecindeki etkisiyle Somali dış politikasında özel bir konuma sahiptir. Güvenlik sektörü reformları, federalizm sürecinin desteklenmesi ve diplomatik kapasite geliştirme alanlarında kurulan ilişkiler, bu bağlamda dikkat çekmektedir.²¹ Fransa ise Somali'ye daha çok Afrika Boynuzu'ndaki deniz yollarının güvenliği ve terörle mücadele bağlamında yaklaşmakta, askerî eğitim destekleri ve bölgesel güvenlik mimarisi oluşturulması çabalarına odaklanmaktadır.²² Almanya'nın Somali ile ilişkilerinde ise kalkınma yardımları, insani destek programları ve kurumsal kapasite inşası ön planda olup askerî angajman minimum düzeyde tutulmaktadır.²³ İtalya, Somali'nin güney kesimlerinde kolonyal geçmişe sahip olmasıyla ve Somali'nin devlet yapısının yeniden inşasında kültürel ve teknik iş birliği projelerine önem vermesiyle dikkat çekmekte; özellikle adalet, eğitim ve altyapı reformları konularında bir aktör olarak öne çıkmaktadır.²⁴

Avrupa Birliği (AB) düzeyinde ise Somali, Afrika Boynuzu politikalarının merkezinde yer almakta ve AB tarafından hem güvenlik hem de kalkınma boyutunda stratejik bir ortak olarak değerlendirilmektedir. AB, "EUTM Somalia" (Avrupa Birliği Somali Eğitim Misyonu) ve "EUCAP Somalia" (Deniz Güvenliği Misyonu) gibi girişimlerle Somali'nin askerî kapasitesini ve deniz güvenliğini artırmaya yönelik önemli adımlar atmıştır.²⁵ Ayrıca AB, Somali'de federal devlet yapısının konsolidasyonu, adil seçimlerin tesisi ve hukukun üstünlüğü alanında reformların desteklenmesi gibi konularda mali ve teknik yardım sağlamaktadır.²⁶ Bununla birlikte AB üyesi devletlerin farklı çıkar öncelikleri (örneğin Fransa'nın güvenlik merkezli, Almanya'nın kalkınma odaklı yaklaşımı) Somali politikasında zaman zaman bütüncül bir çizginin oluşmasını zorlaştırmaktadır.²⁷ İtalya ise AB politikaları içinde Somali konusunda aktif bir pozisyon almaktadır. Özellikle tarihî bağları ve dil ortaklıkları üzerinden Somali hükûmeti ile yakın iş birliği tesis etmeye çalışmaktadır.²⁸

Körfez ülkeleriyle ilişkiler, Somali dış politikasının en kırılgan fakat aynı zamanda finansal açıdan belirleyici eksenlerinden biridir. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar arasında yaşanan rekabet, Somali'yi de etkisi altına almıştır. Mogadişu hükûmetleri zaman zaman tarafsızlık siyaseti izlemeye çalışsa da bu tavır, bazı Körfez aktörlerinin finansal baskısına maruz kalmasına neden olmuştur. Özellikle BAE'nin Somaliland ve Puntland'la kurduğu doğrudan temaslar ve liman projeleri,²⁹ Somali'nin ulusal egemenlik anlayışına meydan okuyan gelişmelerdir. Buna karşılık Katar'ın Türkiye ile yürüttüğü yumuşak güç stratejileri ve altyapı yatırımları, Somali'nin Körfez dengelerinde daha istikrarlı ve çok yönlü bir ilişki kurmasına katkı sağlamıştır. 2022 yılı sonrası BAE ve Suudi Arabistan ilişkilerindeki normalleşme ise Somali'nin tarafsızlığını pekiştiren ve ekonomik kazanımlarını artıran bir dış politika başarısı olarak yorumlanabilir.

Çin ile ilişkiler, Somali dış politikasında yükselen yeni bir ortaklık alanıdır. Çin'in Afrika politikası bağlamında Somali ile ilişkileri, son yıllarda Çin-Afrika İş Birliği Forumu (FOCAC, Forum on China-Africa Cooperation) gibi platformlar aracılığıyla stratejik ortaklığa dönüşmüştür. Çin'in Somali'nin borç hafifletme süreçlerine verdiği destek, Mogadişu'daki sembolik altyapı yatırımları ve uluslararası platformlardaki diplomatik dayanışması; Somali açısından Çin'i, diğer ülkelerle ilişkilerde dengeleme amaçlı alternatif bir ortak hâline getirmektedir.³⁰ Ancak Pekin'in Somali'ye yaklaşımı daha çok ekonomik fırsatlar ve jeopolitik konum üzerinden şekillendiği için Türkiye veya ABD gibi çok boyutlu angajman düzeyine henüz ulaşamamıştır. Buna rağmen 2024 yılında ilan edilen stratejik ortaklık,³¹ Çin'in Somali'deki rolünün önümüzdeki dönemde artabileceğinin işaretidir.

Sonuç olarak Somali'nin dış politikası hem tarihsel travmalar hem de güncel güvenlik tehditleri ekseninde şekillenen çok katmanlı ve pragmatik bir yönelim göstermektedir. Komşu ülkelerle olan ilişkilerde güvenlik ve egemenlik arasında hassas bir denge kurulmaya çalışılırken Türkiye ve ABD gibi bölgesel ve küresel aktörlerle geliştirilen stratejik ortaklıklar, devlet kapasitesinin yeniden inşasında belirleyici roller üstlenmiştir. Körfez ülkeleriyle yürütülen denge siyaseti ise Somali'nin dış politika reflekslerinin yalnızca güvenliğe değil, aynı zamanda mali sürdürülebilirliğe ve bölgesel özerkliğe de odaklandığını göstermektedir. Çin ile geliştirilen yeni ortaklık ise Somali'nin, küresel dengeleri

gözeterek dış ilişkilerini çeşitlendirme arayışında olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bu örüntüler; Somali dış politikasının, zayıf kurumsal yapılarına rağmen bölgesel rekabetten stratejik fırsatlar çıkarabilen bir esneklik ve çok taraflılık anlayışı ile şekillendiğini göstermektedir. Önümüzdeki dönemde bu yönelimin sürdürülebilirliği, içeride istikrarın sağlanması ve dış ortaklarla yürütülen angajmanların kurumsallaşmasıyla doğrudan bağlantılı olacaktır.

Barışı Koruma Misyonları ve Dış Yardımlar

Somali, 2007 yılından itibaren AfB'nin AMISOM misyonu aracılığıyla yürütülen barışı koruma operasyonlarının en uzun soluklu örneklerinden biri olmuştur. AMISOM, BMGK'nin 1744 sayılı kararıyla Somali geçici hükümetini korumak ve el-Şebab tehdidiyle mücadele etmek amacıyla kurulmuş; Uganda, Burundi, Kenya, Etiyopya ve Cibuti gibi bölge ülkelerinin katkılarıyla 22.000'i aşan asker ve polis konuşlandırılmıştır. Bu misyon, BM'nin lojistik UNSOS (United Nations Support Office in Somalia, BM Somali Lojistik Destek Misyonu) ve AB'nin mali desteğiyle işleyen eşine az rastlanır bir uluslararası ortaklık modeline dönüşmüştür. 2011 yılında Mogadişu'nun el-Şebab'dan temizlenmesi ve 2012 yılında Kismayo'nun alınması gibi başarılar, AMISOM'un Somali Federal Devleti'nin inşasında oynadığı yapısal rolü ortaya koymuştur.³²

Fotoğraf 3: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (2025)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

2022 yılında AMISOM'un görevi revize edilmiş ve yerini ATMIS'e bırakmıştır. Bu yeni yapı daha mobil ve çevik bir kuvvet tasarımıyla Somali ordusunun, ulusal güvenliği devralmasına hazırlık amacı taşımaktadır.³³ Ancak ATMIS'in geçiş süreci, maddi kaynaklar açısından ciddi zorluklarla karşı karşıya kalarak 1 Ocak 2025 tarihi itibarıyla resmen sona ermiş ve yerine AUSSOM (Afrika Birliği Somali Destek ve İstikrar Misyonu) geçmiştir. BMGK'nin 2767 (2024) sayılı kararıyla onaylanan bu geçiş, Somali'nin güvenlik sorumluluklarını kademeli olarak devralma sürecinde önemli bir adımdır. Nitekim AUSSOM, Somali güvenlik güçlerini desteklemeyi, el-Şebab ve DEAS bağlantılı grupları etkisiz hâle getirmeyi ve istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. AUSSOM'un yetkisi, 30 Haziran 2025 tarihine kadar 12.626 personeli (1.040'ı polis personeli) Somali'de konuşlandırmayı kapsamaktadır. Bu yeni misyon, ATMIS'in başarıları üzerine inşa edilerek Somali'nin uzun vadeli barış ve güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir.³⁴ Ancak AUSSOM'un finansmanı konusunda belirsizlikler devam etmektedir. 2023 yılında BMGK'nin 2719 sayılı kararı, AfB barış destek operasyonlarının sürdürülebilir finansmanı için bir çerçeve oluşturmuştur. Bu çerçeveye göre AUSSOM'un finansmanının %75'i BM tarafından sağlanacaktır. Kalan %25'i ise AfB ve diğer ortaklar tarafından karşılanacaktır. Ancak bu finansman modelinin tam olarak uygulanabilmesi için 15 Mayıs 2025 tarihine kadar gerekli ilerlemelerin sağlanması gerekmektedir.³⁵ Dolayısıyla AUSSOM'un operasyonel etkinliği, Somali güvenlik güçlerinin kapasitesi ve uluslararası toplumun desteğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle misyonun başarısı hem yerel hem de uluslararası aktörlerin koordineli çabalarına bağlıdır.

Somali, dış yardımlar bakımından dünyanın en bağımlı ülkeleri arasında yer almakta olup özellikle insani yardım alanında kişi başına en fazla destek alan ülkelerden biridir. 2022 yılında BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA) tarafından Somali için 2 milyar dolarlık bir yardım çağrısı yapılmış ve bu çağrının büyük bir bölümü ABD, AB ve Körfez ülkeleri tarafından karşılanmıştır.³⁶ Gıda, sağlık, barınma gibi acil insani yardım alanlarının yanı sıra Dünya Bankasının Çok Ortaklı Fonu (MPF, Multi Partner Fund) aracılığıyla kamu yatırımlarına destek sunulmaktadır. Somali hükûmeti, yardımların daha etkin ve şeffaf kullanılabilmesi için Somali Yüksek Düzeyli Ortaklık Forumu gibi koordinasyon mekanizmaları geliştirmiştir. Bu çabalar sayesinde 2023 sonunda IMF ve Dünya Bankasının HIPC programı kapsamında Somali'nin 4,5 milyar doların üzerindeki borcunun silinmesi sağlanmış, ülkenin makroekonomik yapısı kısmen rehabilite edilmiştir.³⁷

Somali'nin güvenlik ve kalkınma alanlarında hâlâ dış desteğe büyük ölçüde ihtiyaç duyması, uluslararası toplumun Somali'ye yönelik stratejik bağlılığını gündemde tutmaktadır. 2024 yılının başında Somali ile AB arasında imzalanan yeni Ortak Yol Haritası, ATMIS sonrasında Somali güvenlik güçlerinin kurumsal kapasitesini desteklemeye odaklanmıştır.³⁸ Ayrıca Türkiye, ABD ve Katar gibi ülkeler de ikili iş birliği çerçevesinde Somali ordusuna eğitim ve teknik destek sunmayı sürdürmektedir. Somali diasporasının her yıl yaklaşık 1,5 milyar dolara varan havale katkısı da ülke ekonomisinde önemli bir istikrar unsuru olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Somali'de 2020'li yılların ortasına doğru yönelen eğilim, uluslararası destekle fakat ulusal liderlikle yürütülen bir

“hibrit sorumluluk modeli”ne doğru evrilmektedir. Bu modelin sürdürülebilirliği hem dış aktörlerin kararlılığına hem de Somali hükûmetinin kurumsal reformları başarıyla hayata geçirme iradesine bağlı olacaktır.

Somali’de barış inşası ve kalkınma çabaları, 2007 yılından bu yana süregelen çok taraflı iş birlikleri ve dış destek mekanizmaları sayesinde belirli bir kurumsallaşma düzeyine ulaşmıştır. AMISOM’dan ATMIS’e ve AUSSOM’a geçiş süreci yalnızca askerî güvenliğin sağlanması açısından değil, aynı zamanda Somali’nin güvenlik mimarisinin kademeli olarak ulusal yapılara devri bakımından da stratejik bir dönüşüme işaret etmektedir. Ancak bu geçişin başarısı, Somali güvenlik güçlerinin kapasitesinin artışı ve dış desteklerin sürdürülebilirliğiyle doğrudan bağlantılıdır. Aynı şekilde dış yardımların etkin koordinasyonu, borç hafifletme süreci ve diaspora katkıları; Somali’nin mali ve idari kapasitesini güçlendirme yönünde önemli fırsatlar sunmaktadır. Dolayısıyla Somali’nin önündeki temel sınama, dışa bağımlılıktan kurumsal dayanıklılığa geçişi başarıyla tamamlayarak hem ulusal güvenliğini hem de ekonomik kalkınmasını sürdürülebilir bir yapıya oturtabilmektir. Bu bağlamda AUSSOM gibi geçiş misyonları ve çok taraflı kalkınma iş birlikleri, Somali’nin önümüzdeki 10 yıl içinde tam egemenliğe dayalı bir devlet aygıtı oluşturmada belirleyici rol oynamaya devam edecektir.

Fotoğraf 4: Afrika Birliği Somali Geçiş Misyonu (ATMIS)

Ekonomik Görünüm

Somali ekonomisi; uzun yıllar süren iç savaş, devlet otoritesinin zayıflığı, kurumsal kapasite eksikliği ve güvenlik riskleriyle şekillenen kırılgan bir yapı sergilemiştir. Ancak son yıllarda uluslararası destek mekanizmalarının artması, borç hafifletme süreçlerinin tamamlanması ve para politikası reformlarının uygulanmasıyla birlikte ekonomide sınırlı da olsa istikrar sinyalleri gözlemlenmektedir. Bu bağlamda 2020-2024 dönemi; Somali'nin makroekonomik göstergelerinde kademeli bir iyileşme, dış ticaret dengesizliğinin sürmesine rağmen toparlanma çabaları ve dış finansmana olan bağımlılığın yeniden yapılandırılması açısından kritik bir geçiş evresini temsil etmektedir. Tablo 1, Somali ekonomisinin 2020-2024 yılları arasındaki temel makroekonomik göstergelerini içermektedir. GSYH, büyüme oranı, enflasyon, ithalat ve ihracat gibi veriler; ülkenin ekonomik toparlanma sürecine dair önemli işaretler sunmaktadır.

Tablo 1: Somali'nin Ekonomik Göstergeleri

Yıl	GSYH (Milyar \$)	Büyüme Oranı (%)	Enflasyon (%)	İthalat (Milyar \$)	İhracat (Milyar \$)
2020	8,6	2,8	4,5	4,8	0,8
2021	9,4	3,5	5	5	0,85
2022	10,2	2,7	6,8	5,1	0,9
2023	10,9	4,2	6	5,2	0,95
2024	12,1	4	5,5	5,3	1

Kaynak: Dünya Bankası.

Somali ekonomisi, güvenlik riskleri ve iklim krizine rağmen 2020-2024 döneminde mütevazı ancak istikrarlı bir büyüme performansı sergilemiştir. 2020 yılında 8,6 milyar dolar olan GSYH, 2024 sonu itibarıyla yaklaşık 12,1 milyar dolara ulaşmış; yıllık büyüme oranı ise %2,5 civarında seyretmiştir. Özellikle 2023 yılında borç hafifletme sürecinin tamamlanması, makroekonomik istikrar için bir eşik oluşturmuş ve dış yatırımcılar için öngörülebilirlik artmıştır.³⁹ Büyümenin 2024 yılında %4'e yükselmesi, ekonomik toparlanmanın ivme kazandığını göstermektedir.

Somali'de fiyat istikrarı hâlen kırılgan bir alan olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 2022 yılında kuraklıkla beraber artan gıda fiyatları, enflasyonu %6,8 seviyesine çıkarmıştır. Ancak Somali Merkez Bankasının para arzını kontrol altına almak için uyguladığı reformlar (örneğin yeni şilin basımı ve döviz rezerv yönetimi) sayesinde 2024 yılı sonunda enflasyon %5,5'e gerilemiştir.⁴⁰ IMF desteğiyle uygulanan bu politika seti, para istikrarı bakımından olumlu bir eğilime işaret etmektedir. Somali gibi düşük üretim kapasiteli ekonomilerde arz şokları, enflasyonu hâlâ yukarı çekme potansiyeline sahiptir.

Somali'nin dış ticaret yapısı, ithalata yüksek düzeyde bağımlı olmaya devam etmektedir. 2024 itibarıyla ithalat, yaklaşık 5,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşirken ihracat, 1 milyar dolara yaklaşabilmiştir.⁴¹

Bu dengesizlik, temel gıda ve tüketim mallarının büyük ölçüde dış kaynaklara bağımlı olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle Körfez ülkeleri, Çin ve Türkiye gibi ticaret ortakları bu açığın kapatılmasında kritik rol oynamaktadır. Tarım, hayvancılık ve balıkçılık gibi geleneksel sektörlerde verimlilik artışı olmadan, dış ticaret açığının sürdürülebilirliği zordur.

2023 yılının sonunda tamamlanan HIPC programı, Somali'nin kamu maliyesinde tarihî bir rahatlama sağlamıştır. Borç/GSYH oranı %64'ten %6'nın altına düşerken devletin bütçe ve yatırım yapma kapasitesi artmıştır.⁴² Diğer yandan yılda yaklaşık 1,5 milyar doları bulan diaspora havaleleri, hane halkı gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturmakta ve tüketimi canlı tutmaktadır. Somali Ortaklık Forumu, dış yardımların koordinasyonunu sağlayarak bu kaynakların daha verimli kullanılmasına imkân tanımaktadır.⁴³ Bu eğilim, 2025 yılı sonrasında sürdürülebilir kamu yatırımlarının önünü açabilecek niteliktedir.

Sonuç olarak Somali ekonomisi, 2020-2024 döneminde yaşanan küresel krizler, iç güvenlik tehditleri ve çevresel şoklara rağmen sınırlı fakat anlamlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Özellikle borç hafifletme programının tamamlanması ve makroekonomik göstergelerdeki kısmi iyileşmeler, ülkenin ekonomik bağımsızlık yönünde ilk adımları attığını göstermektedir. Bununla birlikte enflasyonist baskılar, dış ticaret açığı ve üretim kapasitesinin düşüklüğü gibi yapısal sorunlar; Somali'nin uzun vadeli ekonomik istikrarını tehdit etmeye devam etmektedir. Önümüzdeki süreçte para politikalarının sürekliliği, tarımsal verimlilik artışı, diasporadan gelen kaynakların etkin kullanımı ve dış yardımların stratejik altyapı yatırımlarına yönlendirilmesi; Somali ekonomisinin dayanıklılık kazanmasında belirleyici rol oynayacaktır. Dolayısıyla Somali'nin ekonomik geleceği yalnızca teknik reformlara değil; aynı zamanda güvenlik, yönetim ve kurumsallaşma alanlarındaki ilerlemelere de doğrudan bağlıdır.

BÖLÜM 2

TÜRKİYE-SOMALİ İLİŞKİLERİNDE OSMANLI MİRASI

Osmanlı Devleti'nin Doğu Afrika'ya yönelik ilgisi, 16. yüzyılda Mısır'ın fethiyle birlikte başlamış; 20. yüzyılın başlarına kadar aralıklarla sürmüştür. Özellikle Somali coğrafyası, Osmanlı'nın hem Hint Okyanusu ticaret yollarını güvence altına alma çabalarının hem de sömürgeci güçlere karşı İslam dünyasını koruma politikasının merkezinde yer almıştır. İngiltere, Fransa ve İtalya gibi Avrupalı güçlerin rekabet sahasına dönüşen Somali, Osmanlı için yalnızca jeopolitik bir bölge değil, aynı zamanda hali-felik kurumu aracılığıyla sahiplenilen bir İslam toprağı olarak da görülmüştür. Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nin Somali üzerindeki siyasi, diplomatik ve askerî ilgisi, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan sömürgeci baskılara karşı yerel halkla kurulan dinî ve kültürel bağlar aracılığıyla direnç göstermeye odaklanmıştır. Bu tarihsel sürecin izleri, günümüzde Türkiye ile Somali arasındaki stratejik ortaklık zemininin anlaşılması açısından da büyük önem taşımaktadır.

16-19. Yüzyılda Kızıldeniz ve Doğu Afrika'da Osmanlı-Portekiz Mücadelesi

Osmanlı Devleti'nin Doğu Afrika ile ilişkileri, 16. yüzyılın başlarında Mısır'da kurduğu hâkimiyetle başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin bugünkü Sudan, Eritre, Etiyopya, Cibuti, Somali ve Kenya'ya kadar uzanan Sahraaltı Afrika bölgesinin Kızıldeniz sahilindeki yerel sultanlıklarla olan ilişkileri, 16. yüzyılın ortalarına doğru başlamış; 20. yüzyılın başlarına kadar belli dönemlerde kesintiye uğrayarak devam etmiştir. Bu bölgedeki Osmanlı idaresi, Habeş eyaleti adı altında yürütülmüştür. Eyaletin askerî ve idari yöneticisi olan beylerbeyi, bölgeyi bugünkü Sudan'ın Kızıldeniz sahilindeki Sevakin adasından idare etmiştir. Afrika Boynuzu olarak bilinen "Eritre, Etiyopya, Cibuti ve Somali"den oluşan bölgeyle ilişkiler ise Osmanlı'nın Yemen eyaleti üzerinden yürütülmüştür.⁴⁴ Hint Okyanusu ve Kızıldeniz sahillerini elinde tutan Osmanlılar için Doğu Afrika sahilleri, doğu ticaretinin kontrolü açısından stratejik bir öneme sahip olmuştur.⁴⁵

16. yüzyıldan itibaren Portekizlilerin Kızıldeniz'deki faaliyetlerinin engellenmesi ve gerek Arap Yarımadası'nın gerekse Afrika'nın doğu sahillerinin güvenliğinin sağlanması, Osmanlı Devleti'nin önceliklerinden olmuştur. Osmanlı Devleti, Doğu Afrika sahilleri ve iç bölgedeki Müslüman emirlerle yakın ilişki kurmuş, Hristiyan Habeş Krallığı ile yerli putperest hanedan krallıklarını etkisiz hâle getirmiştir. 1517 yılında Mısır'ı fethederek Afrika'nın kuzey sahillerine hâkim olan Osmanlılara, Afrika'nın batı ve doğu kıyılarının da kapısı açılmıştır. 16. yüzyılda Afrika'daki Müslümanların büyük çoğunluğu Osmanlı hâkimiyetine girmiş veya bazı bölgelerde padişah, halife olarak tanınarak adına hutbe okutulmuştur.⁴⁶ Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılın başından 18. yüzyılın sonuna kadar Afrika'nın kuzeyinde ve doğusundaki varlığı, Avrupa devletlerinin bölgede etkili olmasını engellemiştir.

Harita 2: Osmanlı Dönemi'nde Somali ve Kızıldeniz Havzası

Kaynak: T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA).

19. Yüzyılda Somali'de Osmanlı Hâkimiyeti ve İngiltere'yle Mücadele

Osmanlı Devleti, Sahraaltı Afrika ile olan ilişkilerini yaklaşık 400 yıl devam ettirmiştir. Kıtanın güneybatı bölgesi hariç, hemen her bölgesinde etkisi olmuştur. Bölgede daha çok Müslüman toplumlarla yakın ilişkiler kurmuştur. Osmanlılar, Sahraaltı siyasetinde sadece din merkezli düşünmemiş, sömürgeci güçlere karşı Afrika'nın yanında yer almıştır. Örneğin 16-19. yüzyıllarda Etiyopya'da yerli bir hanedan olan Hristiyan krallığına karşı Müslümanları desteklerken 19. yüzyıl sonunda İtalya'nın saldırıları karşısında topraklarında Müslümanları da koruyan Hristiyan Kral Menelik'i desteklemiştir.⁴⁷

1865 yılında Osmanlı Devleti tarafından Kızıldeniz'in batı kıyısındaki liman kentleri Mısır Hidivliği'ne bırakılmış, Somali kıyılarındaki Osmanlı otoritesinin Hidivlik eliyle sürdürülmesi kararlaştırılmıştır. Mısır Hidivi, Somali'nin kuzey kıyısındaki önemli şehirleri ele geçirerek Berbera, Zeyla ve diğer küçük liman kasabalarında bir yönetim kurmuştur. Hidivlik yönetimi, bu şehirlerde camiler ve limanlar inşa ederek Somali kıyılarında bir düzen sağlamaya çalışmıştır.⁴⁸

Resul Hafun'a kadar olan Somali kıyılarında yönetim hakkının Osmanlı Devleti'ne bağlı Mısır Hidivliği'nde olduğu, İngiltere tarafından kabul edilmiştir. Ancak İngiltere'nin onayı, 1877 yılında Mısır ile imzalanan anlaşmanın maddelerinin Osmanlı tarafından onaylanması ve uygulanması şartına bağlanmıştır. Mısır ve İngiltere arasında İskenderiye'de yapılan bu anlaşmayla İngiltere'ye siyasi ve ticari açıdan önemli imtiyazlar verilmiştir.⁴⁹ İngiltere Sefareti 1878 yılında anlaşmayı yürürlüğe konulması için Osmanlı Devleti'nin onayına sunmuştur. Buna karşılık 1879 yılında Osmanlı Devleti, bu konuda Mısır Hidivliği'ne gerekenin yapılması için izin verildiğini açıklamıştır. İngiltere'nin bu konudaki taleplerinin yerine getirilmesi için de Osmanlı Devleti'nin elinden geleni yapacağına dair söz verilmiştir. Ancak bu cevap İngiltere'yi tatmin etmemiş; nitekim 1880 yılında Osmanlı Devleti'nden söz konusu anlaşmayı kesinlik sağlayacak şekilde yeniden onaylaması istenmiştir.⁵⁰

Zeyla hududundan Resul Hafun'a kadar olan Somali sahilleri ile bitiştiğindeki geniş arazi hakkında Mısır Hidivliği ile İngiltere arasında imzalanan anlaşma hakkında Osmanlı Hükûmet Meclisinde farklı tarihlerde görüşmeler yapılmıştır.⁵¹ 1879 yılında Osmanlı Devleti, Mısır Hidivi'nden Babülmendep hariç olmak üzere Zeyla sınırından Resul Hafun'a kadar Afrika kıtası kıyıları üzerinde, Osmanlı egemenliğini sağlamak üzere yetkili bir memur tayin etmesini talep etmiştir. Padişah; bir vapur göndererek Resul Hafun'a Osmanlı bayrağının çekilmesini, yeterli sayıda asker ve yetenekli bir memurun orada konuşlandırılmasını ve bir fener inşa edilmesini emretmiştir.⁵²

İngiltere'nin Barbera'ya yerleşme girişimi, Osmanlı'nın bölgedeki egemenlik haklarına aykırı olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti, 1884 yılında Mısır ve İngiltere arasında yapılan anlaşmayı kabul etmediğini ilan etmiş; Somali ile birlikte Barbera Limanının da Osmanlı hâkimiyetine verilmesini ve buraya Osmanlı bayrağının dikilmesini talep etmiştir.⁵³ Osmanlı Devleti, Barbera Limanından Resul Hafun'a kadar olan bölgenin Hidiv İsmail zamanında bir Osmanlı toprağı hâline getirildiği gerekçesiyle bölgedeki hâkimiyet iddiasını sürdürmüştür.⁵⁴ Osmanlı Devleti, İngiltere'nin Mısır Hidivi ile yaptığı anlaşmaya sadık kalmadığını öne sürerek Somali topraklarının, bu anlaşmadan çok önce Osmanlı egemenliği altında olduğuna ve bu topraklarda hükümdar ve halife olarak Sultan'a saygı duyulduğuna dikkat çekmiştir.

Bu duruma ne diğer devletlerin ne de İngiltere'nin itiraz ettiğini bildirmiştir. Bölgedeki Osmanlı egemenliğinin İngiltere tarafından tanınması gerektiği dile getirilmiştir. İngiltere ise 1877 yılında İngiltere ile Mısır Hidivi arasında yapılan anlaşmayı Osmanlı Devleti onaylamadığı için bu anlaşmanın geçerli olamayacağını iddia etmiştir. Bu nedenle İngiltere, söz konusu anlaşmanın yükümlülüklerini üstlenmeyi reddetmiştir.⁵⁵

Osmanlı Devleti, 1885 yılında Mısır Hidivi'ne ve Londra Elçiliğine gönderdiği yazıda, yabancı bir devletin Somali topraklarına girilmesine izin verilmeyerek sözü edilen anlaşmanın şartının yerine getirildiğini duyurmuştur. Ayrıca Osmanlı'nın Somali üzerindeki egemenliğinin korunması için Kızıldeniz kıyılarının bazı bölgelerine yabancı müdahalesinin önlenmesini istemiştir. Özellikle Londra gazetelerinde Masavva'nın İtalyanlara verileceği yönündeki haberlere vurgu yapılarak Somali limanlarında, İngilizlerin değil Osmanlıların egemenlik hakkına sahip olduğu bildirilmiştir.⁵⁶

19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti; askerî, siyasi ve ekonomik alanlarda güç kaybetmeye başlamış ve bu durum, Avrupalı devletlerin Afrika'daki faaliyetlerini şekillendirmiştir. Bu süreçte Osmanlı, Somali kıyılarında İngiltere'ye karşı hâkimiyet mücadelesini, Mısır Hidivliği aracılığıyla diplomatik yollarla sürdürmüştür. Afrika'nın zengin ham madde kaynakları ve geniş ticaret imkânları, sanayileşen Avrupa devletleri için bölgeyi cazip hâle getirmiştir. Nitekim 1884 yılında imzalanan Berlin-Kongo Anlaşması ile Somali toprakları da dâhil olmak üzere Afrika, büyük güçler arasında paylaşılmıştır.

Berlin-Kongo Anlaşması ve Osmanlı Devleti

15 Kasım 1884-26 Şubat 1885 tarihleri arasında Berlin'de, Afrika'nın sömürgeci güçler arasında paylaşımının kararlaştırıldığı bir konferans düzenlenmiştir.⁵⁷ Anlaşma'nın 34. maddesine göre Afrika kıyılarında, şimdiki mülklerinin dışında bir toprak parçasına sahip olan ya da şimdiye kadar böyle bir mülke sahip olmamışken bu toprak parçasını elde edecek olan herhangi bir güç ve aynı zamanda orada bir protektora⁵⁸ üstlenen devlet, gerektiğinde kendi taleplerinin yerine getirilebilmesini sağlamak için bu yasanın diğer imzacı güçlerine hitaben ilgili yasaya bir bildirim ekleyebilecektir.⁵⁹ Bu madde ile Afrika topraklarının Avrupalı güçler arasında bir çatışmaya yol açmadan paylaşılması amaçlanmıştır. Böylece Berlin Anlaşması'nın belirlediği kriterleri yerine getiremeyen bir emperyal güç, Afrika'da bir bölgeyi kendi etki alanına dâhil edemeyecektir. Avusturya-Macaristan, Belçika, Danimarka, İspanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Hollanda, Portekiz, Rusya, İsveç, Norveç ve Osmanlı temsilcilerinin katıldığı konferansta; koşullar Bismarck tarafından açıklanmış ve belgeler incelenip usulüne uygun bulunduktan sonra hükûmet arşivlerinde saklanacağı beyan edilmiştir.⁶⁰

Osmanlı Devleti; Afrika'daki çok sayıda Müslüman'ın güvenliğini sağlamak ve genel çıkarlarını korumak, köle ticaretinin yasaklanmasını desteklemek, Afrika kıyılarındaki toprakların ele geçirilmesini önlemek ve çeşitli bölgelere konsoloslar atamak için Berlin-Kongo Konferansı'na katılmıştır. Mezkûr konferans metnini 1885 yılında imzalamıştır.⁶¹ Nitekim Afrika kıyılarının geri alınmasını da içeren Berlin-Kongo kararları tüm Afrika kıtası için geçerli olduğundan Bakanlar Kurulu (Meclisi Vükela), Afrika topraklarındaki Osmanlı egemenlik haklarının korunması ve kullanılması şartıyla Anlaşma'nın

imzalanmasına karar vermiştir.⁶² Müzakereler boyunca Osmanlı diplomatları, Osmanlı Devleti'nin Afrika toprakları üzerindeki egemenliğinin yasal hakları konusunda ısrarcı olmuştur. Avrupa ile diplomatik ilişkilerini uluslararası bir anlaşmanın parçası olmanın verdiği hukuki eşitlik statüsü temelinde sürdürmüşlerdir.⁶³

Osmanlı yönetimi, Somali kıyılarındaki haklarının tanınması için direnmiş; İngiltere'nin bölgedeki ayrıcalıklarını meşrulaştırmasını engellemek üzere anlaşmaları hukuki olarak geçersiz kılmaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, Osmanlı Devleti'nin hem egemenlik haklarını koruma hem de uluslararası arenada bir güç olarak varlığını sürdürme çabalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Somali kıyılarındaki Osmanlı-İngiltere rekabeti, 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin Afrika üzerindeki egemenlik iddialarını savunma çabalarının bir yansımasıdır. Berlin-Kongo Konferansı'nın getirdiği uluslararası hukuk kriterleri, Osmanlı Devleti'ni büyük ölçüde sınırlamış olsa da Osmanlı diplomasisi, Somali kıyılarındaki haklarını savunmak için hem hukuki hem de siyasi yolları kullanmıştır. Bu süreçte Osmanlı'nın uyguladığı politika, İngiltere'nin Somali üzerindeki tam egemenlik kurma girişimlerini zayıflatmıştır. Ancak Osmanlı'nın bu direnci, Afrika'daki büyük güçlerin sömürgeci politikaları karşısında uzun vadeli bir sonuç doğuramamış, Somali kıyıları Avrupa güçleri arasında paylaşılmıştır. Osmanlı'nın Somali topraklarındaki siyasi mücadelesi, Berlin Konferansı'yla birlikte Batılı büyük devletlerin de dâhil olduğu daha geniş bir rekabetin parçası hâline gelmiştir.

Somali Toprakları Üzerinde Hâkimiyet Mücadelesi

1885 yılında Osmanlı Bahriye Nezareti; Somali ve Kızıldeniz kıyısında bulunan Masavva liman şehrinin İtalyan saldırılarına karşı korunması için gerekli tedbirleri almakla görevlendirilmiştir.⁶⁴ 1886 yılında Osmanlı Londra Büyükelçiliği; Britanya ve Fransa yetkilileri arasında Somali ve Kızıldeniz kıyıları üzerindeki toprak kontrolü konusundaki görüşmeleri rapor etmiştir.⁶⁵ Aynı dönemde Osmanlı Paris Büyükelçiliğinden gelen bir telgraf, Britanya ve Fransa'nın; Somali, Kızıldeniz, Sudan ve Mısır meseleleri üzerine yaptığı anlaşmaları ve Tadjoura Limanı yakınlarındaki adaların Fransa'ya devredilmesi konusunu detaylandırmıştır.⁶⁶ 1887 yılına gelindiğinde İngiltere hem yerel liderlerle hem de Fransa'yla yaptığı anlaşmalarla Somalili klanlar üzerindeki etkisini artırmıştır.⁶⁷ Sömürgeci güçler, Somali'nin geleneksel liderlerini kimi zaman kendileriyle iş birliği yapmaya ikna ederken kimi zaman da tehdit yoluyla kontrol altına almayı başarmıştır. Klan yaşlıları istihdam edilerek maaş bağlanmış ve topluluklarının resmî temsilcileri olarak tanınmışlardır.⁶⁸ Bu sömürgeci rekabet, İtalya'nın rekabete geç girmesiyle kızışmıştır. 1889 yılında İtalya, Hobyo (Obbia) ve Caluula (Alula) başta olmak üzere Hint Okyanusu kıyısı boyunca Somali sultanlarıyla himaye anlaşmaları yaparak Somali'deki varlığını resmîleştirmiştir. Somalili yöneticiler, İtalya'dan yıllık haraç almış, İtalya'ya Zanzibar Sultanı'ndan doğrudan kiralama ve İngiliz Doğu Afrika İmparatorluk Şirketi'nden alt kiralama yoluyla Mogadişu da dâhil olmak üzere Benadir kıyı şeridi üzerinde haklar vermiştir.⁶⁹ 19. yüzyılın sonlarına doğru Somali; İngiltere, Fransa ve İtalya arasındaki sömürgecilik rekabetinin bir parçası hâline gelmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında rekabet, ivme kazanmış ve paylaşım süreci 1897 yılına gelindiğinde neredeyse tamamlanmıştır. Bu dönemde yapılan düzenlemeler, Somali'nin yeni sınırlarının belirlenmesinde etkili olmuş ve bu sınırlar uzun yıllar sürecek bir sömürgeci dengeyi tesis etmiştir.⁷⁰

Somali'nin Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nun kesişme noktasındaki jeopolitik konumu, I. Dünya Savaşı sırasında onu çok önemli bir hâle getirmiştir. Bölge, her bir kaynağı ve stratejik ticaret yollarını kontrol etmek isteyen İngiltere, Fransa ve Almanya arasında çekişmeli bir alan olmuştur. İngiltere, Hindistan'a giden ticaret yollarını kontrol altında tutmak için Zeyla, Berbera ve Bulhar gibi Somali limanlarını güvence altına almayı amaçlamıştır. Benzer şekilde İtalya da tarımsal mülklerini genişletmiş ve Mogadişu, Merca ve Brava gibi şehirleri işgal ederek Güney Somali'de hâkimiyet kurmuştur. Müttefikler, Somali'nin Babülmendep Boğazı ve Kızıldeniz'e yakınlığını Mekke, Medine ve Yemen gibi Osmanlı kontrolündeki bölgeleri tehdit etmek için kullanmıştır.⁷¹ Müttefiklerin bu çabaları, Osmanlı'nın Arap Yarımadası üzerindeki kontrolünü bozma ve Somali'nin deniz yollarının güvenliğini kendi çıkarları lehine sağlama konusundaki kritik sürecin altını çizmiştir.

20. yüzyılın başlarında Somali üzerindeki faaliyetlerini yoğunlaştırarak bölgeye yönelik stratejik hamlelerde bulunan İngiltere, 1901 yılında Somali'nin egemenliğinin Fransa'ya ait olduğunu resmen kabul etmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti tarafından itirazla karşılanmıştır. Osmanlı yönetimi, Somali'nin statüsünün açıklığa kavuşturulması için diplomatik girişimlerde bulunmuştur.⁷²

Somali toprakları üzerindeki Batılı devletlerin güçlü askerî ve siyasi hegemonyasına rağmen Somali halkı ile Osmanlı Devleti arasındaki köklü dinsel ve kültürel bağların gücü, bölgede etkisini sürdürmüştür. 1904 yılında Sultan II. Abdülhamid'in Habeşistan'a gönderdiği Osmanlı elçilik heyeti, Somali'de coşkulu ve sıcak karşılanmış; Somali halkı "halife" olarak gördüğü Osmanlı Padişahı'na olan bağlılığını ve sevgisini ilan etmiştir.⁷³ Nitekim Osmanlı Devleti, Avrupa devletleriyle Somali topraklarındaki mücadelesini sürdürmüş ve I. Dünya Savaşı sırasında sömürgeci güçlere karşı direnen Somali halkına destek vermeye devam etmiştir.

I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı-Somali İlişkileri ve Somali Direniş Hareketi

Osmanlı Devleti, Yemen ve Somali'de İngiliz ve İtalyan sömürgeci kuvvetlere karşı mücadele veren yerel bir lider olan Molla Hasan ile iş birliği yapmıştır. Bu doğrultuda yapılan bir anlaşmayla Molla Hasan'ın himayesinde bulunan Somali toplulukları, Osmanlı koruması altına alınmıştır.⁷⁴ Molla Hasan'ın Osmanlı Devleti ile geliştirdiği bu ilişki, 1914 yılında Osmanlı'nın cihat ilanı sonrasında, Somali halkını Molla Hasan'ın liderliğinde Osmanlı safına katılmaya teşvik etmesinde etkili olmuştur.⁷⁵ Molla Seyyid Hasan, Osmanlı'nın cihat ilanına uyarak İtilaf Devletleri'ne karşı tüm Somali halkına birlik çağrısında bulunmuştur.⁷⁶

Bu dönemde yerel kabilelerin Derviş Hareketi'ne destek vermesi, Osmanlı'nın Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı'ndaki stratejik bölgelere yönelik İngiliz, Fransız ve İtalyan harekâtlarını zora sokmuştur.⁷⁷ Osmanlı'nın Harar Konsolosu Mazhar Bey; Habeşistan, Somali liderleri ve Güney Sudan'daki Müslüman unsurları bir araya getirecek bir ittifak oluşturmayı hedeflemiştir. Mazhar Bey'in Habeşistan Kralı'nı Osmanlı Devleti'ne yakınlaştırmaya yönelik girişimleri sonuç vermiş; Avrupalı devletlerin bölgedeki yayılmacı politikalarına karşı, Habeşistan'ın Somali liderlerinin direnişine askerî ve lojistik destek sağlaması mümkün olmuştur. Bu ittifak, Osmanlı Devleti'nin Doğu Afrika'daki nüfuzunu güçlendirme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.⁷⁸ Nitekim 1915 yılında Osmanlı Elçisi, Habeşistan

Kralı'nın Somali Mollası'na 10.000 fişekten oluşan silah yardımı yaptığını Hariciye Nezaretine bildirmiştir. Osmanlı Elçisi, devlet adına yaptıkları faaliyetlerin işe yaradığını ve Somali Mollası'nın bu silahları, İngiliz ve İtalyanlara karşı kullanacağına dair söz verdiğini belirtmiştir.⁷⁹

Somali üzerindeki haklarını Mısır Hidiyi aracılığıyla korumaya çalışan Osmanlı Devleti, İngiliz işgalinden (1882) sonra gücü azalan Mısır'ın Somali'den çekilmesinden sonra da bölgeyi yakından takip etmeye devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin halifelik makamını elinde bulundurması, Somali'deki Müslüman nüfusun sorumluluğunu da üstlenmesini gerekli kılmıştır. Devlet politikasını Müslümanların ve kutsal toprakların koruyucusu olma misyonuyla şekillendiren Osmanlı Devleti, Hicaz ve Orta Doğu'ya giden deniz yolunun güvenliği için Somali liman kentlerinde egemenlik kurmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda hâkimiyeti altındaki Orta Doğu ve Arap Yarımadası topraklarında yaşayan Müslüman halkların güvenliğini sağlama görevi, bölgedeki mücadelesinde onu diğer devletlerden ayırmıştır.

Özetlemek gerekirse Somali'nin de yer aldığı Doğu Afrika kıyıları yaklaşık 4 yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfuz alanında kalmıştır. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Süveyş Kanalı'nın 1869 yılında açılmasıyla Somali'nin stratejik önemi artmış ve Batılı güçlerin etkisi bölgede hızla yayılmıştır. Osmanlı, merkezine daha yakın bölgelerdeki sorunlara öncelik vermek zorunda kaldığından Somali gibi uzak coğrafyalarda etkisini koruyamamış; Somali, Berlin Konferansı'ndan sonra İngiltere, İtalya ve Fransa tarafından beş parçaya bölünmüştür.⁸⁰

Osmanlı, 19. yüzyılın sonlarında Somali'yi yeniden gündeme alarak Zeyla'ya asker çıkarma girişimlerinde bulunsa da başarılı olamamıştır.⁸¹ İttihat ve Terakki Dönemi'nde ise Teşkilat-ı Mahsusa aracılığıyla Somali'deki Derviş Hareketi'ne⁸² destek verilmiş; bu destek, Ahmet Mazhar Bey'in⁸³ koordinasyonunda yürütülmüştür.⁸⁴ Osmanlı, bu çabalarına rağmen sömürgeciliğin önünü kesememiştir.

BÖLÜM 3

DİPLOMATİK İLİŞKİLERDE TEMEL DİNAMİKLER VE DÖNÜM NOKTALARI

Cumhuriyetin ilk döneminde Türkiye-Afrika ilişkileri, genel olarak sınırlı bir profil çizmiştir. Bu durumun başlıca sebepleri arasında "yeni kurulan cumhuriyetle birlikte Türkiye'nin iç meselelerine yoğunlaşması, Afrika'nın büyük ölçüde sömürge altında olmasıyla doğrudan ilişki kurulamaması, diplomatik temsil eksikliği ve Afrika'nın dış politikada öncelik olarak görülmemesi" yer almaktadır. Bu süreçte ihtiyaç duyulan ilişkiler ise genellikle Avrupa'daki Türk büyükelçilikleri üzerinden yürütülmüştür.

Somali açısından da benzer bir durum geçerlidir. Sömürge yönetimleri altında olan Somali, kendi dış politikasını yürütme yetisine sahip olamamıştır. Türkiye ile diplomatik ilişki kurabilecek bağımsız bir devlet yapısı veya dış temsilciliği de mevcut olmamıştır. Ayrıca sömürgeci güçler, yerel halkın antiemperyalist ülkelerle özellikle Osmanlı geçmişi olan Türkiye ile temas kurmasını sistematik olarak engellemiştir. Bunun yanı sıra Somali topraklarının bölünmüş olması, ortak bir ulusal dış politika oluşturulmasını da zorlaştırmıştır. Bu dönemde Somali toprakları İngiltere, İtalya, Fransa, Etiyopya ve Kenya yönetimleri arasında parçalanmıştır. Dolayısıyla Türkiye ile Somali arasında ikili ilişkilerin kurulamamasının temelinde; bir yanda Türkiye'nin içe dönük yeni inşa süreci, diğer yanda ise Somali'nin sömürge düzenine hapsolmuş olması yatmaktadır.

Türkiye, 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali'yi⁸⁵ ilk tanıyan ülkelerden biri olmuş ve diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Bu dönemde, ilişkiler olumlu bir seyir izlese de 1969 yılında General Siad Barre'nin darbeyle yönetime gelmesiyle Somali, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) yaklaşarak Doğu Bloku'na entegre olmuştur. Bu ideolojik yönelim, NATO üyesi Türkiye ile ilişkilerin zayıflamasına neden olmuştur. 1977 yılındaki Ogaden Savaşı ise Somali'nin SSCB desteğini kaybetmesine ve uluslararası yalnızlığa sürüklenmesine yol açmıştır. 1960 yılında yeni umutlarla başlayan Türkiye-Somali ilişkileri, Soğuk Savaş ve ideolojik ayrışmalar nedeniyle 1979 yılına kadar sınırlı kalmıştır.

Ogaden Savaşı sonrası SSCB'nin Etiyopya'yı tercih etmesiyle Somali, SSCB ile ilişkilerini kesmiş ve Batı'ya yönelmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye ile ilişkilerin yeniden canlanmasını sağlamış; 1979 yılında karşılıklı büyükelçilikler açılmıştır.⁸⁶ 1980'li yıllarda Türkiye, Somali'ye teknik yardım, burs ve altyapı desteği sunmuştur. 1982 yılında imzalanan beş anlaşma ile ilişkiler kurumsallaşmıştır. Tarım, sağlık, madencilik ve eğitim gibi alanlarda iş birliği geliştirilmiş; uzman değişimi ve burs programları hayata geçirilmiştir. 1987 yılında Somali Devlet Başkanı Siad Barre'nin Türkiye ziyareti, önemli bir dönüm noktası olmuş; Barre, Türkiye'yi ziyaret eden ilk Sahraaltı Afrika liderlerinden biri olmuştur. Bu ziyaret kapsamında teknik yardım, sanayi ve kalkınma projeleri gibi alanlarda iş birliği görüşmeleri yapılmış; Türkiye, Somali'ye çeşitli yardım ve destek taahhütlerinde bulunmuştur.⁸⁷ Ancak bu olumlu süreç, 1991 yılında Barre rejiminin çökmesiyle sona ermiştir. Ogaden Savaşı sonrası artan iç huzursuzluklar, rejimin düşmesine ve ülkenin tam anlamıyla bir devlet krizine sürüklenmesine neden olmuştur. İç savaşın başlamasıyla Türkiye ve Somali, büyükelçiliklerini kapatmak zorunda kalmış, ikili ilişkiler askıya alınmıştır.

Somali İç Savaşı Sırasında ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Siad Barre rejiminin 1991 yılında çökmesi Somali'de iç savaşı durduramamış; çatışmalar artarak devam etmiştir. İnsani kriz nedeniyle BM genel sekreterleri Javier Pérez de Cuéllar ve ardından Boutros Ghali, uluslararası topluma Somali'ye müdahale edilmesini önermiştir. Bu doğrultuda 1992 yılında kurulan UNOSOM-I etkisiz kalınca ABD öncülüğünde UNITAF adlı askerî müdahale başlatılmıştır. Türkiye de davet üzerine harekâta katılarak Somali'de etkin rol üstlenmiş ve Türk askeri, Mogadişu Havalimanının güvenliğinden sorumlu olmuştur.

1993 yılında kurulan UNOSOM-II ise insani yardım dışında barış inşası ve silahsızlandırma gibi görevler de üstlenmiştir. Ancak 1993 yılındaki Black Hawk Down olayı sonrası ABD'nin askerlerini çekmesi sonucunda süreç başarısız olmuş ve UNOSOM-II 1995 yılında sona ermiştir. 1995-2005 yılları arasında Türkiye ile Somali arasında düşük profilli ilişkiler sürmüş ve Afrika'nın dış politika önceliği dışında kalması nedeniyle ilişkiler zayıf kalmıştır. 2005 yılında ise ilan edilen Afrika açılım politikası ile Türkiye'nin Somali'ye ilgisi yeniden canlanmaya başlamıştır.

Afrika Açılımı Sonrası Türkiye-Somali İlişkileri

2005 yılında başlatılan Afrika açılımı kapsamında Türkiye, 2006 yılında AfB'de gözlemci statüsü kazanmış; 2008 yılında ise stratejik ortak ilan edilmiştir. Aynı yıl düzenlenen Türkiye-Afrika Zirvesi, Somali ilişkileri açısından dönüm noktası olmuş; Somali'nin Ankara Büyükelçiliği, 17 yıl sonra yeniden açılmıştır.

2009 yılında Aden Körfezi'nde artan korsanlık faaliyetleri,⁸⁸ Türkiye'nin bölgeye yönelik güvenlik takibini artırmış; bu kapsamda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Türkiye'nin deniz gücünü Somali açıklarında konuşlandırmasına onay vermiştir. Aynı yıl Somali Cumhurbaşkanı Şerif Şeyh Ahmed Türkiye'yi ziyaret etmiş; dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'den, Somali'ye güvenlik ve uzlaşma süreçlerinde destek sözü almıştır. Bu kapsamda Türkiye, 2010 yılında İstanbul'da BM himayesinde Somali Konferansı'na ev sahipliği yaparak Somali'nin kalkınma, siyasi istikrar ve uzlaşma sürecine katkıda bulunmuştur. Konferans sonunda iki ülke arasında askerî eğitim, teknik ve bilimsel iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Dönemin Başbakanı Erdoğan, bu konferansla birlikte Somali'nin Türkiye'nin dış politika ajandasında kalıcı bir yer edindiğini vurgulamış ve Türkiye'nin barış ve kalkınma çabalarını sürdüreceğini ilan etmiştir.⁸⁹

Recep Tayyip Erdoğan'ın Tarihî 2011 Ziyareti

Somali, 2011 yılında iç savaşın yol açtığı yıkıma ek olarak ağır bir kuraklık ve kıtlık kriziyle karşılaşmıştır. Milyonlarca insan açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalırken Türkiye, bu insani felakete güçlü bir şekilde müdahil olmuştur. Başbakanlık koordinasyonunda ve AFAD öncülüğünde ülke çapında yardım kampanyaları başlatılmıştır. Başbakan Erdoğan, bu süreçte ailesi ve bakanlarla birlikte Somali'yi ziyaret edeceğini duyurarak küresel vicdan çağrısında bulunmuştur. 19 Ağustos 2011 tarihinde gerçekleşen ziyaret hem insani hem de diplomatik boyutuyla büyük ses getirmiştir. Erdoğan; Mogadişu'da mülteci

kamplarını ziyaret etmiş, Somali halkına destek mesajı vermiş ve Türkiye'nin Somali'de büyükelçilik açacağını açıklamıştır. Bu karar, Somali yönetimi tarafından "büyük bir fırsat" olarak karşılanmıştır. Ziyaret, İslam İşbirliği Teşkilatının (İİT) İstanbul'da düzenlenen olağanüstü toplantısı ve Erdoğan'ın sert ifadeleriyle daha da anlam kazanmış ve Somali Cumhurbaşkanı, Erdoğan'ın bu adımını "tarihî bir jest" olarak tanımlamıştır.⁹⁰

Bu ziyaret; insani yardım dışında, sahada diplomatik ve stratejik varlık gösteren bir aktör olarak Türkiye'nin Afrika politikasının dönüm noktası olmuştur. Kamuoyunda 2011 ziyaretinin bir başlangıç olduğu algısı bulunsu da Türkiye'nin Somali'ye yönelik ilgisi, 2008 yılında başlamış ve 2009-2011 yılları arasında kararlılıkla şekillendirilmiştir. Erdoğan'ın ziyareti bu sürecin sembolü olmuş, tarihsel ve stratejik bir sürekliliğin sahadaki güçlü tezahürüne dönüşmüştür.

Mezkûr Somali ziyaretinden sonra Türkiye, Somali'yi hem ulusal hem de uluslararası gündemde tutmaya devam etmiştir. Erdoğan'ın BM Genel Kurulunda Somali'deki insani dramı dünya vicdanına taşıması, uluslararası önemli bir çağrı olmuştur. Nitekim 20 yıl aradan sonra Mogadişu'daki Türkiye Büyükelçiliği 1 Kasım 2011 tarihinde yeniden açılmıştır. Bu adım, Türkiye'nin Somali hususunda kurumsal ve çok boyutlu bir dış politika oluşturmalarının temeli olmuştur.

Türkiye'nin sahadaki varlığı sadece diplomatik boyutla sınırlı kalmamıştır. TİKA, Mogadişu Havalimanını yenileyerek Somali'nin dünyaya açılmasını sağlamış; Türk Hava Yolları (THY) 2012 yılında ilk kez doğrudan uçuşları başlatmıştır. Havalimanının işletimi 2013 yılında Türk Favori Şirketine devredilmiştir.

Diplomatik alanda ise 31 Mayıs 2012 tarihinde II. İstanbul Somali Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta, Somali'nin geleceği ve 2015 hedefleri tartışılmıştır. Erdoğan, Türkiye'nin Somali'yi kendi meselesi gibi gördüğünü vurgulamış; insani yardımdan devlet inşasına geçiş sürecini de başlatmıştır. Konuşmasında Somali'deki geçiş döneminin sona ermesi gerektiğini belirterek yol haritaları ve bölgesel yapıların da (Galmudug, Puntland) dâhil olduğu yeni bir siyasi sürece işaret etmiştir.

Sonuç olarak Türkiye, 2011 sonrası Somali politikasını; insani yardımdan diplomatik, altyapısal ve kurumsal devlet inşasına uzanan çok boyutlu bir stratejiye dönüştürmüştür. Türkiye'nin politikaları, Somali için somut kalkınma projeleri sunmuş ve örnek bir dış politika modeli ortaya koymuştur.

Hasan Şeyh Mahmud Dönemi'nde Türkiye-Somali İlişkileri

Somali'deki siyasi geçiş süreci, 2012 yılında Hasan Şeyh Mahmud'un cumhurbaşkanı seçilmesiyle barışçıl şekilde tamamlanmıştır. Türkiye, seçim sürecinin barışçıl bir şekilde yürütülmesine aktif olarak destek vermiştir. Cumhurbaşkanı Mahmud'un ilk yurt dışı ziyareti, 5 Aralık 2012 tarihinde Türkiye'ye olmuştur. Ziyaret sırasında iki ülke arasında, Askerî Mali İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla Türkiye, Somali'ye doğrudan bütçe desteği sağlamaya başlamıştır.⁹¹

Türkiye'nin Somali'ye bütüncül bakışının bir göstergesi olarak Galmudug ve Puntland'da koordinasyon ofisleri açılması planlanmıştır. Aynı süreçte Somaliland Bölgesel Yönetimi Başkanı Ahmed Silanyo Türkiye'ye davet edilmiş ve Ankara'da Somali Cumhurbaşkanı Mahmud ile üçlü görüşme

gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda taraflar “Ankara Bildirisi”ni imzalayarak diyalog sürecini başlatmıştır.⁹² Takip eden aylarda İstanbul ve Cibuti’de müzakereler devam etmiştir. Türkiye, Somali ile Somaliland arasında arabuluculuk yapan tek ülke olmuştur.

Türkiye, bu süreçte devlet inşasına destek kapsamında Somali polislerini (Haramcad) eğitmeye başlamıştır. 2013 yılında Somali İçişleri Bakanı, 500 subayın Türkiye’de eğitileceğini açıklamıştır. Ancak Türkiye’nin sahadaki etkinliği el-Şebab gibi terör örgütlerini rahatsız etmiştir. 2013 yılında Türk Büyükelçiliği binasına ve 2014 yılında büyükelçilik inşaatına saldırılar düzenlenmiş; THY personeline ve Cibuti’deki Türk vatandaşlarına saldırılar gerçekleştirilmiştir.

Bu saldırılara rağmen Türkiye, yatırımlarından vazgeçmemiştir. 2014 yılında Mogadişu Limanının 20 yıllık işletmesi Türk bir şirkete verilmiş ve 2015 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan ikinci kez Somali’yi ziyaret etmiştir. Bu ziyarette yeni havalimanı terminali ve Somali-Türkiye Eğitim ve Araştırma Hastanesi açılmıştır. Erdoğan “Somali artık çok farklı bir ülke.” diyerek Türkiye’nin katkılarını vurgulamıştır.

Fotoğraf 5: Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Mogadişu Ziyareti (Haziran 2016)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Erdoğan, 2016 yılında Somali’yi üçüncü kez ziyaret etmiştir. Bu ziyarette Türkiye’nin en büyük dış misyon komplekslerinden biri olan Mogadişu Büyükelçiliği Külliyesi açılmıştır. Görüşmelerde eğitim, sağlık, tarım, ulaştırma ve güvenlik alanlarında iş birliğini kapsayan dokuz yeni anlaşma imzalanmış ve Somali

ordusunun eğitimi için 400 dönümlük arazide askerî eğitim merkezi kurulmasına karar verilmiştir. Bu merkez, Türkiye'nin Somali'de kalıcı bir güvenlik ortağı olduğunun göstergesi olmuştur. Erdoğan "Hayal denilen şeyler gerçekleşti." diyerek Türkiye'nin istikrar ve kalkınma vizyonunu vurgulamıştır.

Muhammed Abdullah Farmajo Dönemi'nde Türkiye-Somali İlişkileri

2017 yılında yapılan seçimlerde Muhammed Abdullah Farmajo, geniş bir destek alarak Somali cumhurbaşkanı seçilmiştir. Göreve gelişinden kısa bir süre sonra patlak veren Körfez krizi, Somali iç ve dış politikasını doğrudan etkilemiştir. Bu kriz bağlamında Türkiye ile ilişkiler daha da güçlenmiştir. Nisan 2017'de Farmajo, Türkiye'yi ziyaret etmiş; kültür ve kalkınma alanlarında anlaşmalar imzalanmıştır. Aynı yıl, Türkiye'nin önceki cumhurbaşkanı döneminde yapımına başladığı ve açılışı Farmajo Dönemi'nde yapılan dünyanın en büyük yurt dışı askerî eğitim merkezlerinden biri olan Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığı açılmıştır.⁹³ İlk mezunlarını 2017 yılının sonunda veren merkezde, subay ve astsubay eğitimi Türk personeli tarafından yürütülmüştür.

Bu dönemde Türkiye'nin askerî katkıları da süreklilik kazanarak devam etmiştir. 2018 yılında Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, Somali'yi ziyaret ederek açılışlara katılmış; aynı yıl Somali Harp Okulu ilk mezunlarını vermiştir. Farmajo ve Erdoğan arasında çeşitli yıllarda diplomatik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. COVID-19 salgını sırasında Türkiye, Somali'ye tıbbi yardım gönderen öncü ülkelerden biri olmuştur.⁹⁴ Ayrıca 2020 yılında MiT, Kenya'da kaçırılıp Somali'ye götürülen İtalyan Silvia Romano'yu başarılı bir operasyonla kurtararak uluslararası alanda takdir toplamıştır.⁹⁵

Fotoğraf 6: MiT Operasyonuyla Kurtarılan İtalyan Vatandaşı (Mayıs 2020)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Farmajo Dönemi'nin son yılları, seçim gerilimleriyle geçmiştir. Seçimlerin ertelenmesi muhalefetle çatışmalara yol açmış; Mogadişu'da şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Türkiye ve diğer uluslararası aktörler siyasi uzlaşa çağrısı yapmıştır. Nisan 2021'de Parlamentonun görev süresini uzatması, iç krizi derinleştirmiştir. Başbakan Roble'nin devreye girmesiyle seçim takvimi yeniden oluşturulmuştur. Ancak Roble ile Farmajo arasında yetki çatışması yaşanmış; Roble'nin açığa alınması ve buna direnişi, siyasi krizi büyümüştür. Tüm gerilimlere rağmen Parlamento seçimleri tamamlanmış ve 15 Mayıs 2022 tarihinde yapılan seçimde Hasan Şeyh Mahmud tekrar cumhurbaşkanı seçilmiştir. Mahmud, Somali tarihinde ikinci kez bu göreve gelen ilk kişi olmuştur.⁹⁶

Hasan Şeyh Mahmud'un İkinci Dönemi'nde Türkiye-Somali İlişkileri

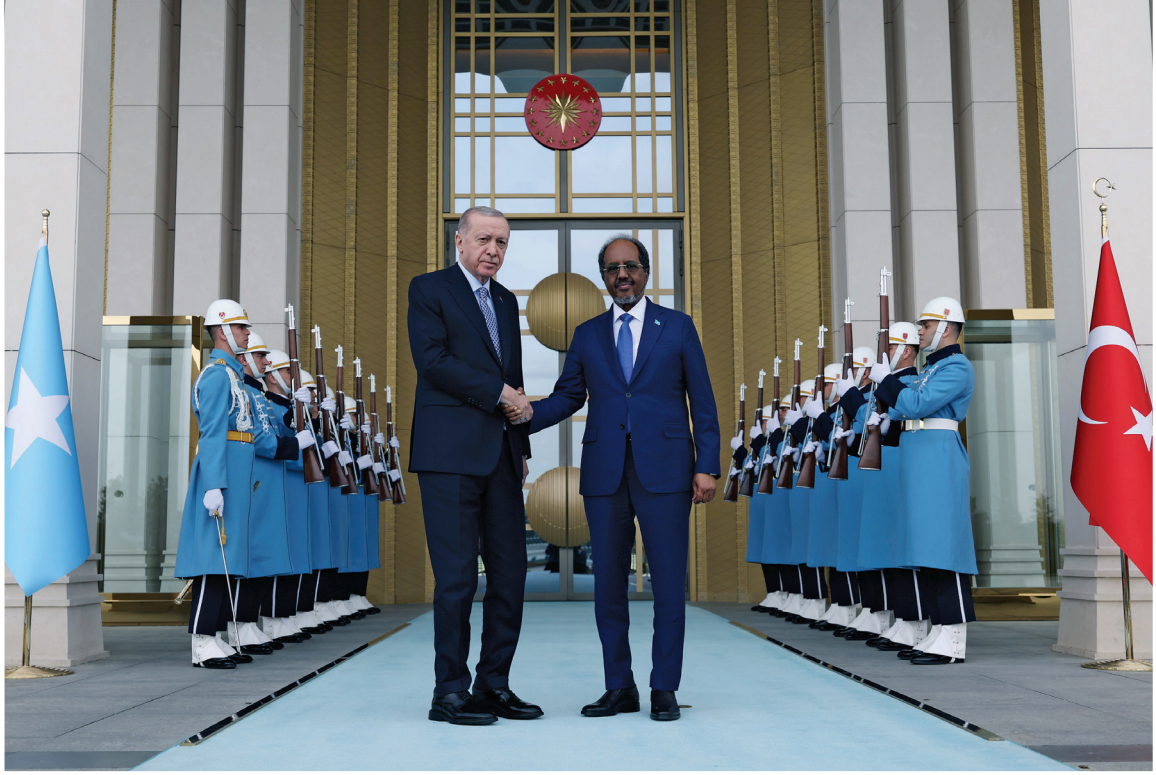
2022 yılında tekrar cumhurbaşkanı seçilen Hasan Şeyh Mahmud, Anadolu Ajansına (AA) verdiği ilk röportajında, Türkiye'nin Somali halkı için yaptığı yardımların, halkın kalbine dokunduğunu vurgulamıştır. Mahmud, 6 Temmuz 2022 tarihinde Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Erdoğan ile görüşmesinde Türkiye'nin Somali'ye verdiği askerî, güvenlik ve kalkınma desteği vurgulanmış; 5.000 asker ve 1.000 özel harekât polisinin eğitildiği belirtilmiştir.⁹⁷

Aynı dönemde el-Şebab'a karşı kapsamlı operasyonlar başlatılmıştır. Somali, bu süreçte ilk kez teröre karşı mücadelede savunmadan taarruza geçen bir devlet pozisyonuna yükselmiştir. Kenya, Cibuti ve Etiyopya'nın katılımıyla çok cepheli askerî operasyonlar planlanmıştır. Eritre'de eğitilen 5.000 kadar Somali askeri, ülkeye döndürülerek mücadeleye dâhil edilmiştir. Somali Savunma Bakanlığına göre 2023 itibarıyla en az 3.000 militan öldürülmüş; 120'den fazla yerleşim yeri geri alınmıştır.⁹⁸

2023 yılında Türkiye-Somali ilişkileri, finans ve diplomasi alanında da derinleşmiştir. Ziraat Katılım, 50 yıl sonra Somali'de şube açan ilk uluslararası banka olmuştur.⁹⁹ Türkiye'deki depremlerden sonra Somali halkı, 5 milyon dolar bağışlamıştır. Yine 2023 yılında Somali'nin uzun süredir kaldırılmasını istediği BM silah ambargosu sona ermiştir. Bu gelişme, iç dengeler nedeniyle soru işaretlerini beraberinde getirse de Somali ordusunun güçlenmesine büyük katkı sağlayacağı beklenmektedir.

2024 yılına girerken Etiyopya ile Somaliland arasında imzalanan MoU, Somali'nin egemenliğini tehdit eden büyük bir krize yol açmıştır. Somaliland, Etiyopya'ya 50 yıllığına kıyı kiralamaı taahhüt etmiştir. Somali ise Anlaşma'yı tanımadığını ilan edip uluslararası kuruluşlara başvurarak Addis Ababa Büyükelçisi'ni geri çağırmıştır. Uluslararası toplumdan Somali'ye geniş destek gelmiş; Türkiye de açıkça Somali'nin toprak bütünlüğüne desteğini beyan etmiştir.

Fotoğraf 7: Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'un Ankara Ziyareti (Mart 2025)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Bu gerilimle eş zamanlı olarak Türkiye ile Somali arasında 8 Şubat 2024 tarihinde Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile Türk donanmasının, Somali kara sularını 10 yıl boyunca koruyacağı ilan edilmiştir.¹⁰⁰ Bu iş birliği; korsanlıkla mücadele, yasa dışı balıkçılığın önlenmesi ve donanma kurulması gibi çok boyutlu stratejik bir anlaşma niteliğindedir. Mahmud, bu desteği “benzersiz ve kalıcı” olarak tanımlamıştır. Ardından enerji alanındaki iş birliği hızla gelişmiştir. Temmuz 2024’te Somali ile hükûmetler arası Petrol ve Doğal Gaz Arama Üretim Anlaşması imzalanmıştır. Türkiye, Somali denizlerinde üç blokta hidrokarbon arayacak ve keşif durumunda üretim hakkına sahip olacaktır. Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi, Türk donanması eşliğinde 7 Eylül 2024 tarihinde Somali’ye uğurlanmıştır.¹⁰¹

Aynı yıl MİT Başkanı İbrahim Kalın, Somali’yi ziyaret etmiştir. Terörle mücadele, istihbarat iş birliği ve bölgesel güvenlik alanlarında görüşmeler yapılmıştır. Kalın, Somali Cumhurbaşkanı Mahmud’la bir araya gelmiştir.¹⁰² 2024 yılının sonunda Somali, BMGK geçici üyeliğine seçilerek uluslararası diplomatik platformda prestijli bir yer edinmiştir.¹⁰³ 2011 yılından bu yana süreklilik kazanan Türkiye’nin kurumsal desteği, bu açıdan oldukça önemlidir. Ayrıca 1 Ocak 2024 tarihinde Etiyopya ile Somaliland arasında imzalanan MoU sonrası artan Etiyopya-Somali gerginliğinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın arabuluculuğunda başlatılan “Ankara Süreci” ile çözüm yolunda kayda değer oranda ilerleme kaydedilmiştir.

Fotoğraf 8: MİT Başkanı Kalın'ın Mogadişu'da Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'la Görüşmesi
(Nisan 2024)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Temmuz-eylül arasında yürütülen mekik diplomasisi sonucu, 11 Aralık 2024 tarihinde Erdoğan'ın ev sahipliğinde Somali ve Etiyopya liderleri "Ankara Bildirisi"ni imzalamıştır. Etiyopya, Somali'nin egemenliğini tanımış; denize erişim sorununun, barışçıl ve ticari yollarla Somali'nin egemenlik hakları çerçevesinde çözüleceği ilan edilmiştir.

Sonuç olarak Türkiye-Somali ilişkileri son 20 yılda insani yardım temelinden, çok boyutlu stratejik ortaklığa evrilen istikrarlı bir gelişim süreci göstermiştir. Türkiye'nin Somali'ye yaklaşımı yalnızca kriz anlarında verilen destekle sınırlı kalmamış; aynı zamanda diplomatik temsilin güçlendirilmesi, güvenlik iş birliği, devlet kapasitesi inşası, ekonomik kalkınma ve enerji alanlarında somut projelerle de güçlendirilmiştir. Somali tarafında da Türkiye, halkın nezdinde güvenilir dış ortaklardan biri olarak konumlanmış, devlet inşası sürecinde kalıcı bir destekçi olmuştur. 2024 yılı itibarıyla savunma ve enerji alanlarında imzalanan stratejik anlaşmalar, iki ülke ilişkilerinin uzun vadeli bir ortaklık modeline dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca Türkiye'nin Somali'nin uluslararası platformlarda görünürlüğünü artıran destekleri ve Etiyopya-Somali krizinde üstlendiği arabuluculuk rolü, Türkiye'yi Somali dış politikasının vazgeçilmez bir aktörü hâline getirmiştir. Önümüzdeki dönemde de Türkiye-Somali ilişkilerinin savunma, ekonomi, diplomasi ve eğitim alanlarında daha da derinleşerek yeni bir stratejik iş birliği aşamasına evrilmesi beklenmektedir.

BÖLÜM 4

SOSYOKÜLTÜREL İLİŞKİLER: KALKINMA, EĞİTİM, MEDYA VE İLETİŞİM STRATEJİSİ

Türkiye'nin Afrika'da uyguladığı yumuşak güç stratejisinin en başarılı örneklerinden biri, uzun soluklu ve çok boyutlu iş birliği modeliyle Somali'de ortaya konulmuştur. Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi faaliyetlerinin başarılı olmasında; tarihsel bağlar, sömürgecilik geçmişinin olmaması ve ortak kültürel referanslar önemli rol oynamıştır. Türkiye'nin yürütmüş olduğu politika; yumuşak güç ve insani diplomasi konseptlerinin birleşimiyle şekillenen, uluslararası ilişkiler literatüründe sıklıkla referans verilen dikkat çekici bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikası kapsamında Somali'de uyguladığı insani diplomasi stratejisi, çok yönlü etkileşim ve iş birliği perspektifiyle şekillenmiş; Türkiye, Somali'deki olumlu imajını pekiştirirken küresel çapta da itibarını artırmıştır.¹⁰⁴

Türkiye'nin Somali'ye yaklaşması özellikle 2011 yılında yaşanan büyük kıtlık krizi sırasında belirginleşmiştir. Bu dönemde başbakan olarak görevini ifa eden Erdoğan'ın Mogadişu'ya yaptığı ziyaret, Türkiye'nin insani diplomasisinin dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu ziyaret, Somali halkının Türkiye'ye algısını derinden etkilemiştir. Aradan geçen yıllara rağmen bu konu vurgulanmaya devam etmektedir. Türkiye, Somali'ye yapılan uluslararası insani yardımlar konusunda lider rol üstlenmiş, Somali'nin uluslararası toplum tarafından unutulmasına karşı çıkarak Somali'ye üst düzey ziyaretler gerçekleştirmiş ve bu ülkeye yönelik uluslararası izolasyonu kırmayı amaçlamıştır. Türkiye, bu dönemde uluslararası toplumun ilgisini Somali'ye çekerek ülkenin küresel izolasyonunu kırmıştır.¹⁰⁵

Somali'de Türkiye Modeli: Çok Boyutlu İnsani Diplomasi ve Kalkınma Ortaklığı

Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi uygulamalarında TİKA, THY, AFAD, YTB, TMV, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) ve Türk Kızılay gibi kamu kurum ve kuruluşlarının rolü büyüktür.¹⁰⁶ Bu kurum ve kuruluşlar; Somali'de altyapı projeleri, eğitim ve sağlık hizmetleri sunarak bölgenin kalkınmasına destek olmuştur. Bu çerçevede acil insani yardım ve kalkınma projeleri, altyapı yatırımları, eğitim diplomasisi ve kültürel diplomasi girişimleri, sivil toplum kuruluşlarının (STK) katkıları, artan ekonomik iş birlikleri ve ticaret hacmi ile kamu diplomasisi ve medya faaliyetleri; Türkiye'nin Somali'deki yumuşak güç stratejisinin temel boyutlarını oluşturmaktadır.

Bu kapsamda Türkiye'nin Somali'deki yumuşak güç politikasının en görünür ve etkili boyutlarından biri, acil yardım ve insani yardım faaliyetleridir. Türkiye, Somali'de insani kriz anlarında hızlı ve etkili müdahalelerde bulunmaktadır. Özellikle 2011 yılında yaşanan büyük kuraklık ve kıtlık felaketi (Somali, 2011 yılı itibarıyla son 60 yılın en ağır kuraklık felaketiyle karşı karşıya kalmış, yaklaşık 260.000 kişi hayatını kaybetmiştir).¹⁰⁷ Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi politikasını küresel ölçekte görünür kılmıştır. Bu süreçte Türkiye yalnızca kriz anında değil, kriz sonrası sürdürülebilir kalkınma projeleriyle de Somali'nin yeniden inşasına katkı sunmuştur.

Mezkûr Somali ziyareti hem Türkiye açısından diplomatik bir ilk olma özelliği taşımış hem de Somali halkı için güçlü bir psikolojik destek kaynağı olmuştur. Bu ziyaret yalnızca sembolik değil, aynı zamanda pratik sonuçları olan bir diplomatik açılım niteliğindedir. Ziyaretin ardından kuraklık ve iç savaş nedeniyle kıtlık yaşanan Somali'ye AFAD koordinasyonunda toplam 456 milyon liralık insani yardım yapılmıştır.¹⁰⁸

Bu yardım seferberliği, Türk milletinin gönül zenginliğini ve kardeşlik duygusunu yansıtırken Somali halkının da bu desteği derin bir kadirşinaslıkla karşılamasına vesile olmuştur.

Bu kapsamda AFAD ve Türk Kızılay gibi kurumlar aracılığıyla Somali’de gıda, sağlık, hijyen gibi temel alanlarda düzenli yardımlar sağlanmaktadır.¹⁰⁹ Bu yardımlar, Somali halkının günlük yaşamında doğrudan iyileştirici etki yaratmaktadır. Türkiye’nin desteği yalnızca bu alanlarla sınırlı değildir. Somali’nin kendi kalkınma vizyonunu gerçekleştirebilmesi için yerel kapasitenin geliştirilmesi, eğitim, altyapı ve kurumsallaşma alanlarında da somut projelerle destek sunulmaktadır. Bu bütüncül yaklaşım, Somali halkının kendi kaderini tayin etme gücünü ve geleceğini şekillendirme iradesini esas almaktadır.

Aden Abdulle Havalimanının modernizasyonu ve Mogadişu Limanının modernize edilip genişletilerek işletilmesi, Somali’nin dış dünya ile bağlarını güçlendirerek izole edilmiş bir toplumun uluslararası entegrasyonunu mümkün kılmaktadır. Bu entegrasyon sadece ekonomik değil; aynı zamanda kültürel, sosyal ve insani etkileşimi de tetiklemektedir. Bunlara ek olarak Hobyo’da inşa edilecek olan¹¹⁰ ve Garacad’da inşası Türk firması tarafından tamamlanan yeni limanın¹¹¹ yanı sıra beklenen yeni projeler; insani yardım akışının sürekliliği, acil durum müdahalelerinin lojistik kapasitesi ve yerel istihdam olanaklarının artırılması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 2: Somali’nin Altyapı Projeleri

Proje Adı	Şehir	Durum
Mogadişu Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi	Mogadişu	Faaliyette
Aden Adde Uluslararası Havalimanı	Mogadişu	Modernize edildi, faaliyette
Decale Hotel	Mogadişu	Faaliyette
Mogadişu Limanı	Mogadişu	Modernize edildi, faaliyette
Garacad Limanı (Türk şirketi yapımı)	Garacad	Faaliyette
Hobyo Limanı	Hobyo	Yapım aşamasında

Türkiye, insani diplomasi alanında eşitlik temelli bir yaklaşımı benimseyerek Somali toplumunun öznel kalkınma ihtiyaçlarını önceleyen ve yerel kapasiteyi güçlendirmeyi amaçlayan kurumsal ve toplumsal altyapıyı inşa etmeye yönelik çok boyutlu politikalar geliştirmektedir. Bu projeler, istihdam alanları oluşturmakla birlikte eğitimli insan gücünün yetiştirilmesi ve teknik kapasitelerin transfer edilmesi gibi uzun vadeli öz güven inşasına da katkı sunmaktadır. Bu durum, insani diplomasinin temel hedeflerinden biri olarak belirlemektedir.

Bu bağlamda öne çıkan bir diğer husus, eğitim ve kültür iş birliğidir. Türkiye, Somali ile eğitim iş birliğini geliştirmekte; YTB, TMV ve YEE aracılığıyla eğitim programları düzenlemektedir. Örneğin, Türkiye Bursları programı kapsamında bugüne kadar 10.000’in üzerinde Somalili öğrenciye burs verilmiş;¹¹² öğrenciler, Türkiye’deki üniversitelerde yükseköğrenim görme fırsatı bulmuştur. Mezun olduktan sonra

lkelerine dönen bu gençler; kamu yönetiminde, STK'lerde ve sağlık, eğitim, mühendislik gibi alanlarda görev alarak Somali'nin yeniden inşasında aktif roller üstlenmektedir. Bu durum, Türkiye'nin yalnızca maddi destek sağlayan bir aktör değil, aynı zamanda insan kaynağı inşasına katkı sunan stratejik bir ortak olduğunu da göstermektedir.

Diğer yandan TMV'nin Somali'de kurduğu okullar aracılığıyla anaokulundan liseye kadar eğitim verilmektedir. Yerel halk, kendi ülkelerinde kaliteli bir eğitime ulaşabilmektedir.¹¹³ Aynı şekilde YEE; Türkçe kursları, kültürel atölyeler ve sanatsal faaliyetlerle iki halk arasında karşılıklı kültürel anlayışı ve duygudaşlığı artırmaktadır. Türkiye'nin Somali'de yürüttüğü eğitim ve kültürel iş birlikleri, klasik bir kalkınma desteğinden öte insani diplomasi anlayışının incelikle işlenmiş hli olarak öne çıkmaktadır. Buradaki amaç sadece bireysel gelişimi desteklemek değil; aynı zamanda yerel kapasiteyi artırmak, insan kaynağını güçlendirmek ve toplumun kendi geleceğini inşa edebilmesi için entelektüel bir zemin oluşturmaadır.

Türkiye'nin Somali'deki insani diplomasi stratejisinde STK'ler hem yardım ulaştıran hem de sahada güven inşa eden temel aktörler arasında yer almaktadır. Bu kuruluşlar hem Türkiye'nin insani yardım politikalarının yerel halkla birebir temas kuran yüzü olmuş hem de hizmet sunarak kalıcı sosyal bağlar tesis etmiştir. Bu bağlamda Türk Kızılay ve TDV'nin katkıları, insani diplomasinin en etkili araçları arasında yer almaktadır. Türk Kızılay ve TDV gibi kuruluşlar, Somali'deki projelerde aktif rol almakta ve Türkiye'nin sahadaki görünürlüğünü artırmaktadır. Bu kuruluşlar, insani yardım projeleri dışında sağlık, eğitim, temiz suya erişim ve yetimhane kurma gibi faaliyetlerle de yerel halkın yaşam standardının iyileşmesine katkı sunmaktadır.

Türkiye'nin Somali ile ekonomik ve ticari ilişkileri, yumuşak gücünü pekiştiren bir diğer önemli unsur olarak öne çıkmaktadır. Türkiye, Somali'de yatırım yapan iş insanlarını teşvik ederek ikili ticaret hacmini artırmış ve Somali ekonomisine kalıcı katkılar sağlamıştır. Bu kapsamda 2011 sonrası Türkiye, Somali'nin yeniden inşasına katkı sunan altyapı yatırımlarını ticari kalkınma ve özel sektör iş birlikleriyle desteklemiştir. Mogadişu Limanının işletilmesi, Somali'nin en stratejik ticaret kapısının Türkiye merkezli bir modelle canlandırılmasını sağlamıştır. Gümrük gelirleri artmış ve liman kapasitesi modernize edilmiştir. THY, Mogadişu'ya uzun süre doğrudan uçuş gerçekleştiren ilk ve tek uluslararası hava yolu olarak ticaretin, yatırımların ve insani yardım operasyonlarının lojistik belkemiğini oluşturmuştur. Türk müteahhitlik firmaları; yol, liman, bina, enerji altyapısı gibi alanlarda yatırım yaparak Somali'nin yeniden yapılanmasına doğrudan katkı sunmuştur. Türkiye'den Somali'ye ihraç edilen temel ürünler arasında gıda, inşaat malzemeleri, temizlik ürünleri ve medikal ekipmanlar yer almakta olup Somali'den yağlı tohumlar, meyveler, lak, sakız ve yağ reçineleri, deri, süt gibi çeşitli ürünler ithal edilmektedir.¹¹⁴ Ayrıca Somali ile Türkiye arasında imzalanan Serbest Ticaret ve Yatırım Koruma Anlaşmaları, yatırımcılara yasal güvence sağlamakta ve ikili ekonomik ilişkilere kurumsal bir ereve kazandırmaktadır.

Mogadişu Limanının modernizasyonuyla bölgesel ticaret canlanmış ve Somali ekonomisi uluslararası ticarete açılarak büyük ilerleme kaydetmiştir.¹¹⁵ Nitekim Somali ekonomisinin etkisi yalnızca ülke sınırlarıyla kısıtlı değildir. Afrika Boynuzu, Doğu Afrika ve Körfez lkeleri başta olmak üzere Somali diasporası; Kenya, Etiyopya, Uganda, Güney Afrika, Suudi Arabistan, BAE ve hatta Avrupa gibi geniş bir coğrafyada etkin ticari ağlar kurmuştur.

Somali diasporası, Somali ekonomisinin sınır ötesi etkisini artırmakta olup bölgesel ekonomik dolaşımın görünmeyen omurgası niteliğindedir. Bu durum Somali'yi sadece içeride değil, dışarıda da ekonomik olarak temsil eden yaygın ve örgütlü bir toplulukla ilişkilendirmektedir. Bu minvalde Somali diasporasıyla geliştirilecek ekonomik ilişkiler, insani diplomasinin ekonomik yüzü olarak değerlendirilebilir. Zira bu topluluklar, yaşadıkları ülkelerde hem kendi toplumlarına hizmet etmekte hem de Somali'yle olan bağlarını koparmadan yaşamaktadır. Türkiye'nin bu yapılarla kuracağı ekonomik ve sosyal bağlar; Somali halkının yalnız olmadığını hissettiren, Türkiye'nin küresel dostluk halkasını genişleten, diasporayı dışlamayan, aksine onurlandıran bir diplomasi biçimi olarak öne çıkma potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin ekonomik diplomasi anlayışı; devletler arası/toplumlar arası bir ilişki kurma becerisine de dönüşmekte olup Somali halkıyla olan güçlü bağları diasporaya da uzatarak çok katmanlı ve kapsayıcı bir dış politika inşa etmektedir.

İnsani yardımlar bir toplumun acil ihtiyaçlarını karşılamada ilk adımı oluştururken kalıcı refah ve toplumsal istikrar ancak ekonomik kalkınmayla mümkün olmaktadır. Türkiye, Somali'de insani yardım aşamasından ekonomik iş birliğine geçerek kendi kaynaklarıyla gelişen ve üreten bir toplum vizyonunu desteklemektedir. Bu yaklaşım, Somali'nin dış yardımlara olan bağımlılığını azaltarak bağımsız ve sürdürülebilir bir ekonomik altyapının kurulmasını teşvik etmektedir. Bu minvalde geliştirilen ekonomik iş birlikleri, Türkiye'nin uygulamış olduğu insani diplomasinin özünde yer alan "eşitlik" ve "karşılıklı saygı" ilkelerini pekiştirerek Türkiye'nin sahadaki samimi varlığını güçlendirmektedir.¹¹⁶ Türk şirketlerinin Somali'ye doğrudan yatırım yapması, yerel ortaklarla üretim ve hizmet projeleri geliştirmesi yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de güven ve kültürel yakınlık inşa eden bir sürece dönüşmektedir. Böylece ekonomik ilişkiler, diplomatik dostluğu sadece devletler düzeyinde değil, halklar arasında da kökleştiren çok katmanlı bir insani diplomasi aracına evrilmektedir.

Son olarak kamu diplomasisi ve medya faaliyetlerinde Türkiye, Somali bağlamında yürüttüğü kamu diplomasisini, klasik devlet iletişiminin ötesine taşıyarak medya, sivil toplum, eğitim kurumları ve bireyler arası etkileşim yoluyla çok aktörlü bir diplomasi modeliyle şekillendirmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Somali'deki insani diplomasi başarısını destekleyen önemli unsurlardan biri de medya üzerinden yürütülen kamu diplomasisidir. TRT ve AA'nın Somali'de aktif faaliyet göstermesi hem Somali'de hem de dünya genelinde Türkiye'nin Somali'deki faaliyetlerinin görünürlüğünü artırmaktadır. Türk dizileri, belgeseller ve kültürel içerikler Somali halkının Türkiye'ye olan ilgisini canlı tutmaktadır.

Somali'nin sözlü toplumsal bir yapı olduğu göz önünde bulundurulduğunda görsel ve işitsel içeriklerin etkisi daha da artmakta olup hikâye anlatımı, müzik ve televizyon dizileri gibi unsurlar, halk arasında bilgi ve duygu aktarımında güçlü araçlara dönüşmektedir. Bu bağlamda oluşturulan içerikler yalnızca eğlence unsuru olarak değil, aynı zamanda Türkiye'ye dair olumlu algının şekillenmesinde de etkili birer kültürel araç olarak işlev görmektedir. Görsel anlatılar yoluyla kurulan bu etkileşim, Türkiye ile Somali halkı arasında karşılıklı anlayış ve toplumsal yakınlaşmayı güçlendirmekte ve insani diplomasinin kültürel boyutunu derinleştirmektedir.¹¹⁷

Kültürel ve Eğitim İş Birliği

Türkiye'nin, Somali'de kültürel ve eğitim alanındaki iş birliğinde genel olarak

- eğitim ve kültür kurumları kurmak,
- mevcut kurumları güçlendirmek/desteklemek,
- mesleki okulları geliştirmek ve
- öğrenciler için burs destekleri sunmak şeklinde dört ayaklı uygulamalar bulunmaktadır.

Uygulamaların aktörleri olarak TİKA, TMV, YEE ve YTB gibi kurumların yanında TDV ve Türk Kızılay da yer almaktadır. Bu aktörlerin Somali'yle eğitim ve kültür iş birliği alanındaki varlığını tesis etmede, etkisini korumada ve yaygınlığı sağlamada THY'nin de önemli bir araç olduğu vurgulanmalıdır.

Türkiye'nin Eğitim ve Kültür Kurumları

Somali'yle ilişkilerde Türkiye'nin eğitim ve kültür kurumları önemli bir yer tutmaktadır. Bunların başında TMV gelmektedir. TMV'nin eğitim faaliyeti yürüttüğü 55 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki eğitim kurumunun sayısı 466 olmakla birlikte Somali de bu ülkelerden biridir.

Somali'de hükûmet, Türkiye'deki 15 Temmuz darbe girişiminden 3 gün sonra FETÖ'nün okullarını kapatmış ve TMV okulları 21 Kasım 2016 tarihinde eğitime başlamıştır. Somali'de üç farklı kampüste anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimleri yürütülmektedir. Yedi okulda, içlerinde burslu olanların da olduğu 888 öğrenci eğitim görmektedir.¹¹⁸ 2016 yılından bu yana mezun sayısı ise 1.211'dir. Bunların bir kısmı, Türkiye'deki üniversitelerde eğitim görmektedir.

Fotoğraf 9: Mogadişu'daki Türkiye Maarif Vakfı Okulu

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Türkiye, dil eğitimi ağırlıklı olmak üzere kültürel faaliyetleri içine alan YEE yapılanmasıyla da Somali’de etkin bir rol almaktadır. YEE’nin merkezleri arasında Afrika’nın tuttuğu yer %17’dir. Afrika’daki 15 merkezden biri de Somali’de 2016-2017 yıllarında devreye girmiştir.¹¹⁹ Bu merkezlerde icra edilen eğitim ve kültür faaliyetleri ana hatlarıyla şöyledir:

- Türkçe öğretimi,
- Tercihim Türkçe Projesi,
- Türkoloji Projesi,
- eğitimcilerin eğitimi,
- seminer, panel, atölye çalışmaları ve
- materyal geliştirme faaliyetleri.¹²⁰

YEE’nin Somali’deki faaliyetlerinin başladığı 2017 yılından bu yana 2.000’e yakın kişi Türkçe eğitimi almıştır.¹²¹ Ayrıca Türkçe eğitimi konusunda TDV Kadın Aile ve Gençlik Merkezi (KAGEM) bünyesindeki Sosyal Destek ve Eğitim Merkezi aracılığıyla Somali’de Türkçe dil eğitimlerinin de verildiği not edilmiştir.¹²² Somali’deki eğitim ve kültür kurumlarına yapılan destekler iki şekilde olmaktadır:

- Eğitim kurumlarının inşası, yenilenmesi, bakım/onarım işleri ve
- eğitim ekipman takviyeleri.

Somali’deki eğitim ve kültür kurumlarına destekler söz konusu olduğunda, öncelikle “eğitim kurumlarının inşası, yenilenmesi ve bakımı” akla gelmektedir. Burada TİKA’nın “kalkınma yardımları” ön plandadır. TİKA, 2011 yılından bu yana Somali’de faaliyet göstermektedir. TİKA’nın faaliyetlerinde Mogadişu dışında Hargeysa, Berbera, Galkayo, Baidoa ve Kismayo’da eğitime destek vermek de önemli bir kalemdir.¹²³ TİKA; okul/eğitim tesisi inşası, onarımı, donanım desteği ile oda/sınıf inşası, onarım/donanım desteği sunmaktadır.¹²⁴ TİKA, Mogadişu’da askerî akademinin inşasında da yer almıştır.¹²⁵

TİKA, Zeyla şehrindeki Saadadin Okulunun yenilenmesini ve bakımını da yerine getirmiştir.¹²⁶ TDV ise %90’ı yetim, kalan %10’unun yoksul öğrencilerden oluştuğu Mogadişu’daki Şeyh Sufi İmam Hatip Ortaokulunun yeniden inşası ve bakımına destek vermiştir.¹²⁷ Somali’deki eğitim ve kültür kurumlarına desteklerin bir diğer ayağı, “eğitim ekipman tedarikleri”dir.

2022 yılında TİKA tarafından Mogadişu ve Baidoa şehirlerinde eğitim hayatlarına devam eden 3.000 ilkökul ve ortaokul öğrencisine okul çantası ve kırtasiye seti dağıtılmıştır.¹²⁸ TİKA; Mogadişu Üniversitesi dışında, Somali’deki önemli eğitim kurumlarına 400 bilgisayar, 100 yazıcı ve projeksiyon cihazları ile jeneratör sağlamıştır.¹²⁹ Ayrıca TİKA, 2020 yılında Budhoodle Doğu Afrika Üniversitesine benzer eğitim ekipman destekleri sunmuştur.¹³⁰ Universal Islamic Cultural Trust’ın 15 kişilik bir bilgisayar sınıfının donanımının sağlanması ve jeneratör temini de TİKA tarafından yapılmıştır.¹³¹ Mogadişu’da bulunan Devlet Üniversitesi Ziraat Fakültesine ikişer tarımsal eğitim ve uygulama serası kurulması da 2023 yılında TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir.¹³² Mogadişu Üniversitesine Umut Radyosu kurulmasındaki ekipman destekleri de TİKA tarafından sağlanmıştır. Bondhere Kız Yetimhanesi ve Okulu

“Türkçe Sınıfları Oluşturma Projesi” kapsamında iki Türkçe sınıfının kurulması ve eğitim materyallerinin temini de 2024 yılında TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir.¹³³ Puntland Galkayo, İleys ve Daryel yetimhanelerinin eğitim araç gereç ihtiyaçları da TİKA tarafından sağlanmıştır.

Mesleki Eğitim Hizmetleri

Türkiye-Somali ilişkilerinin “mesleki eğitim” yönü de önemli bir yere sahiptir. Burada Türkiye’nin Somali’de mesleki okullar kurarak çeşitli meslek gruplarına yönelik yaygın mesleki eğitim verdiği görülmektedir. Türkiye tarafından “mesleki okullar kurma” hususunda “Somali Tarım Okulu” dikkat çekmektedir. TİKA ve İHH iş birliğiyle 2013 yılında kurulan Somali Tarım Okulunda; Hiran, Aşağı Şabel, Orta Şabel, Bay ve Aşağı Juba bölgeleri de dâhil olmak üzere iki Somali nehrinin geçtiği bölgelerden getirilen öğrencilere “toprak işleme, tohumdan fide elde etme, arıcılık, hayvancılık” gibi konularda teorik ve pratik eğitim verilmektedir. Okul, 2015 yılında Zenzem Üniversitesi bünyesine dâhil olarak Ziraat Fakültesi olmuştur.¹³⁴ Somali’deki bu ilk ziraat fakültesinde, öğrencilerin tamamı burslu okumaktadır.¹³⁵ Tarım Okulunun yanı sıra önemli deniz kaynaklarına sahip olan Somali’de “Denizcilik ve Balıkçılık Okulu” da kurulmuştur. Söz konusu okulda öğrenciler, teorik ve pratik eğitimler görmektedir. Ayrıca Türk Kızılay tarafından Mogadişu’da bir meslek lisesi inşası söz konusudur. Türkiye, Somali’de çeşitli alanlarda “mesleki eğitimler” de vermektedir. Bu konuda da öncü olan TİKA, Somalili mühendislere tarla bitkileri ve tarımsal laboratuvar konularında Türkiye’nin farklı illerinde uygulamalı eğitimler vermiştir.¹³⁶ Yine Hawd bölgesinde modern arıcılık konusunda TİKA eğitimleri olmuştur. Kadınlara mesleki eğitim kursları da TİKA’nın dâhil olduğu hizmetler arasında yer almaktadır. Mogadişu’daki “Türkiye Recep Tayyip Erdoğan Eğitim Araştırma Hastanesi” ve TİKA iş birliğiyle 2021-2022 yılları arasında yardımcı sağlık personeli eğitimleri de düzenlenmiştir.¹³⁷ Bunların yanı sıra Somalili itfaiyecilere TİKA öncülüğünde 2023 yılında Konya’da verilen eğitimler de bulunmaktadır.¹³⁸ İtfaiye gibi acil durumları da içine alacak şekilde Türk Kızılay tarafından 2024 yılında Somalili vatandaşlara ilk yardım eğitimi verilmiştir.¹³⁹ Hepsinden önemlisi:

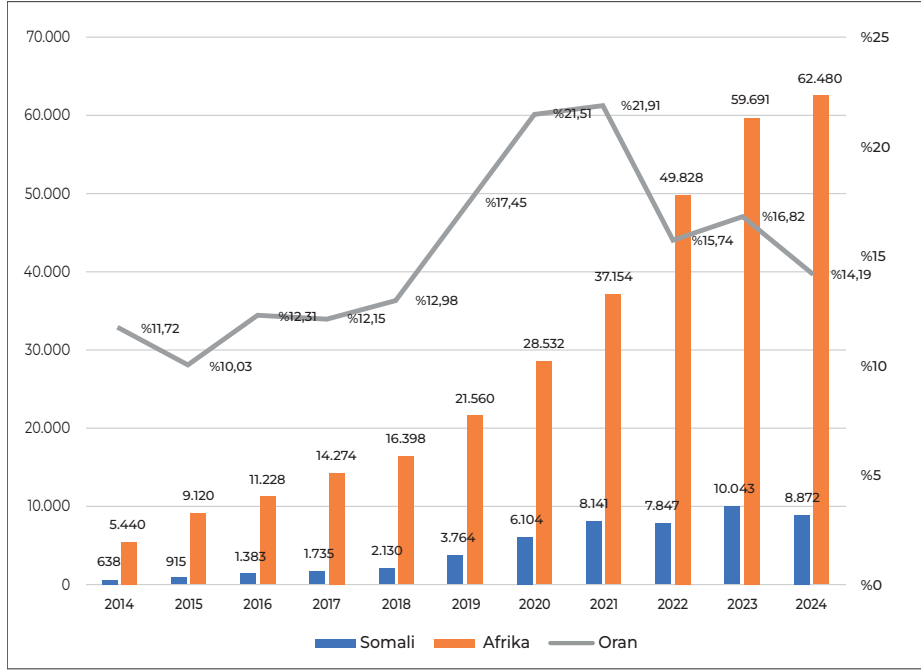
- T.C. Sağlık Bakanlığı, Somalili sağlık personellerine;
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, Somalili personellere Diploması Akademisinde;
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Somali polis gücüne;
- T.C. Millî Savunma Bakanlığı, Somalili subaylara yönelik eğitimler vermiştir/vermeye devam etmektedir.¹⁴⁰

TİKA ve Türkiye Adalet Akademisi iş birliğiyle belli sayıda Somalili yetkiliye eğitimler sunulmuştur. Somalili yerel yöneticilere yönelik TİKA ve Türk Dünyası Belediyeler Birliği iş birliğinde verilen eğitimler de buraya dâhildir.

Uluslararası Öğrenciler/Mezunlar ve Burslar

Türkiye’nin Somali’yle eğitim ve kültür alanındaki iş birliğinde uluslararası öğrenciler/mezunlar da önemli bir yere sahiptir. YÖK verilerine göre Türkiye’de 336.366 uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Somali, 8.872 öğrenciyle Türkiye’deki uluslararası öğrenciler içinde ülke bazında 9. sırada yerini almıştır.¹⁴¹

Grafik 1: Türkiye’deki Afrikalı Öğrenciler İçinde Somalili Öğrenciler (2014-2024)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, YÖK.

Tablo 3: Türkiye’deki Afrikalı Öğrenci Sayıları (2023-2024)

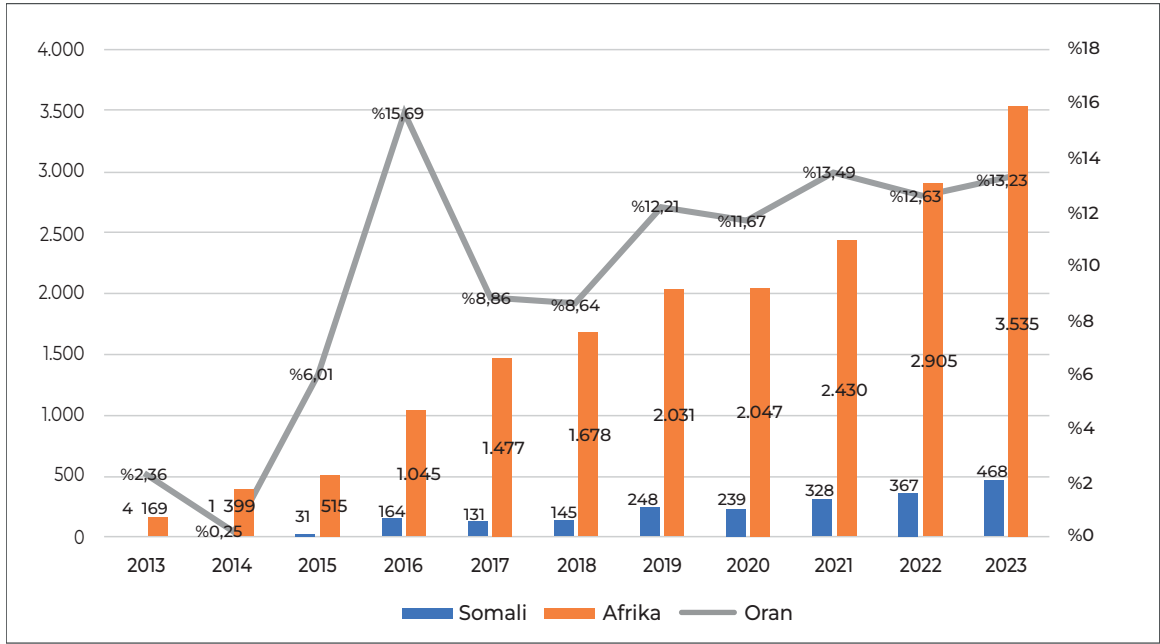
Sıralama	2023		Sıralama	2024	
	Ülke	Öğrenci Sayısı		Ülke	Öğrenci Sayısı
1	Somali	10.043	1	Mısır	10.695
2	Mısır	9.597	2	Somali	8.872
3	Sudan	5.171	3	Sudan	5.847
4	Fas	4.958	4	Fas	5.062
5	Nijerya	3.669	5	Nijerya	3.756
6	Libya	3.344	6	Libya	3.667
7	Çad	3.041	7	Çad	3.135
8	Cezayir	2.196	8	Cezayir	2.533
9	Cibuti	1.500	9	Tunus	1.631
10	Kamerun	1.301	10	Cibuti	1.517

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, YÖK.

2013 yılından bu yana Türkiye’deki Afrikalı öğrenciler içinde ilk üçte olan Somali, 2023 yılında ilk sırada iken 2024 yılında ikinci sıraya gerilemiştir.

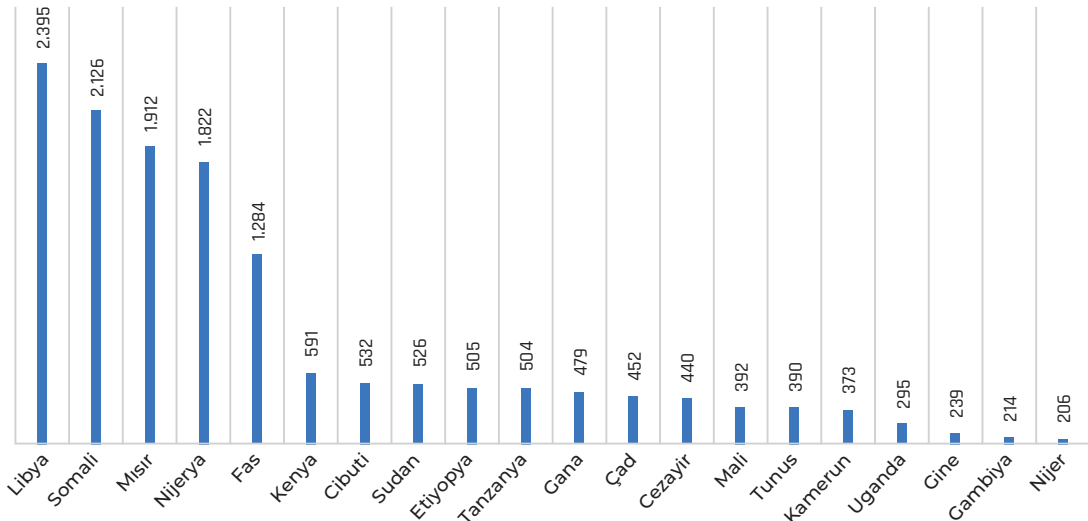
Grafik 2: Türkiye’deki Afrikalı Öğrenciler Arasında Somali Mezunlarının Yeri (2013-2023)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, YÖK.

Türkiye’deki Afrikalı öğrencilerin mezuniyetleri söz konusu olduğunda Somali’nin yeri mevcut öğrenci oranına yakın bir çizgide durmaktadır. Tüm Afrikalı mezunlar içinde Somalili mezunlar 2023 yılında %13,23’tür.

Grafik 3: Türkiye’den Mezun Olan Afrikalı Öğrencilerin Ülke Bazında Dağılımı ve Sayıları (2013-2023)

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, YÖK.

2013-2023 yılları arasında Türkiye'deki üniversitelerden mezun olan 18.630 Afrikalı öğrenci içinde Somalili mezun sayısı 2.126'dır. Bu sayı %11,41'e denk gelmektedir. Önemli hususlardan biri de Somalili öğrencilerin Türkiye'deki eğitimlerinde almış oldukları "burs destekleri"dir.

YTB'nin "Türkiye Bursları" 2012 yılında markalaşmış bir uygulama olarak devreye girmiştir. Türkiye Bursları, 2012 yılında 42.000 başvuru alırken 2024 yılında 170 ülkeden 121.766 başvuruya ulaşmıştır. Her yıl yaklaşık 5.000 uluslararası öğrenciye burs verilirken program kapsamında eğitimine devam eden 15.000 bursiyer bulunmaktadır.¹⁴² YTB kaynaklarına göre Afrika'dan son 10 yılda Türkiye Bursları alan öğrenci sayısı 9.495 iken son 10 yılda mezun olan öğrenci sayısı 3.845'tir. Türkiye Bursları aracılığıyla burs kazanan Somalili öğrenci sayısı 1.277; hâlihazırda öğrenim gören Somalili öğrenci sayısı ise 218'dir. Türkiye Bursları aracılığıyla mezun olan Somalili öğrenci sayısı ise 617'dir.

TDV bünyesinde de çeşitli burs programları bulunmaktadır. TDV; 1992 yılından beri soydaş, dindaş ve kardeş toplulukları eğitim ve kültür alanında desteklemektedir. Bu desteklerin bir kısmı burs şeklinde olmaktadır. Somali de destek verilen ülkelerden biridir.¹⁴³ TDV, Somali'den Türkiye'ye ilahiyat fakültelerine ve imam hatip liselerine burslu öğrenci getirmekle birlikte (2021 yılındaki burslu öğrenci sayısı 304'tür.) esas geniş kapsamlı öğrenci burs desteği, Somali'deki eğitim kurumlarındaki öğrencilere yöneliktir.

Tablo 4: TDV Tarafından Somali'de Eğitim Kurumlarında Desteklenen (Bursiyer) Öğrenciler

Kurum Adı	Şehir	Öğrenci Sayısı			
		2024-2025	2023-2024	2022-2023	2021-2022
Fatih Sultan Mehmet Lisesi	Borama	200	250	250	250
Hikma İslami İlimler Fakültesi	Hargeisa	30	30	35	28
Mogadişu Üniversitesi	Mogadişu	67	65	55	50
TDV Mogadişu Şeyh Sufi İHL	Mogadişu	316	329	329	295
Türkiye Maarif Vakfı Benadir Lisesi	Benadir	28	44	58	78
Toplam		641	718	727	701

Kaynak: Türkiye Diyanet Vakfı, Faaliyet Raporları 2021, 2022, 2023, 2024.

Buna göre TDV tarafından Somali'deki Fatih Sultan Mehmet Lisesi, Hikma İslami İlimler Fakültesi, Mogadişu Üniversitesi, TDV Mogadişu Şeyh Sufi İHL ve Türkiye Maarif Vakfı Benadir Lisesi öğrencilerine başta burs olmak üzere çeşitli destekler verilmektedir. 2021-2025 yılları arasında destek alan

öğrencilerin sayısı yaklaşık 700'dür. Bunun yanı sıra gerek Somali'deki eğitim kurumlarındaki öğrenciler için gerekse Türkiye'de eğitim görmek isteyen Somalili öğrenciler için Türkiye'nin farklı STK'lerinden burs destekleri sağlanabilmektedir. Bu tarz burs desteğini sunan STK'lerin başında 63 uluslararası öğrenci derneğini bünyesinde bulunduran Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEP) gelmektedir.¹⁴⁴

UDEP'le bağlantılı olan, 2016 yılında kurulan ve 90 farklı ülkede 8.000'den fazla Türkiye Mezunları'yla irtibatlı olan Uluslararası Mezunlar Derneği (TÜMED)¹⁴⁵ ve sayıları 150.000'i bulan mezunlardan¹⁴⁶ YTB destekli "Türkiye Mezunları Dernekleri", Somali ile ilişkilerde önemli birer araç konumundadır. Söz konusu dernekler, 28 farklı ülkede bulunmakla birlikte¹⁴⁷ bunlardan biri Somali Türkiye Mezunlar Derneğidir.¹⁴⁸ Bunun yanı sıra Somali TMV okullarından mezun olanlar da vurgulanmalıdır. TMV mezunları tarafından kurulan mezun dernekleri, Somali TMV okullarına yeni öğrencilerin gelmesine katkı sunmaktadır. Zira Somali Devlet Sınavı'nda (Somali National Exam) derece alan TMV okulu mezunları bulunmaktadır.¹⁴⁹ Böylece TMV okullarından mezun olup Türkiye'deki üniversitelerde okuyan Somalili öğrencilerin dayanışma ağı kurulmuş olmaktadır.

Türkiye'nin Somali ile ilişkisindeki/iş birliğindeki kamusal aktörler olarak TİKA, TMV, YEE, YTB, TDV, Türk Kızılay ile STK aktörlerinin varlığı, etkisi ve gelişimi açısından THY'nin yeri stratejik değere sahiptir. THY'nin yurt dışında 131 ülke ve 299 farklı noktaya uçuşu bulunmaktadır. Bunlardan 64'ü Afrika'yadır. Somali'nin en büyük şehri ve başkenti Mogadişu'ya 6 Mart 2012 tarihinde uçuşlar başlamıştır.¹⁵⁰ Öyle ki 20 yıl sonra dünyada Somali'ye uçuş gerçekleştiren ilk/tek ülke Türkiye olmuştur. İlk sene haftada 3 sefer olan uçuşlar artık haftada 7 güne çıkmıştır.¹⁵¹ THY'nin bu açılımı, Somali halkının güvenini ve desteğini kazanmanın yanı sıra Somalililere dünya ile irtibat kurmaya yardımcı olmak anlamına da gelmektedir. En önemlisi, Türkiye'nin Somali ile ilişkisindeki tüm alanlarda ve özelde eğitim/kültür alanında iş birliğinde/ilişkisinde sürekliliğin sağlanması mümkün olmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin Somali ile eğitim ve kültür alanındaki iş birliği; altyapı yatırımlarıyla sınırlı olmayan, uzun vadeli ve stratejik bir ortaklık modeline dönüşmüştür. Türkiye'nin resmî kurumları ve sivil toplum aktörleri eliyle yürütülen okul inşaları, burs programları, mesleki eğitim faaliyetleri ve kültürel etkileşimler; Somali'nin insan kaynağını güçlendirmeye ve toplumsal yapısını desteklemeye yönelik bütüncül bir kalkınma vizyonunun parçası hâline gelmiştir. Özellikle TMV okullarının başarısı, YEE'nin kültürel faaliyetleri ve YTB-TDV burslarının yarattığı insan sermayesi, bu iş birliğinin kalıcılığını sağlayan temel unsurlardır. THY'nin düzenli seferleri ise bu çok katmanlı iş birliğini hem sembolik hem de lojistik düzeyde mümkün kılmaktadır. Tüm bu unsurlar, Türkiye'nin Somali'ye yönelik "yumuşak güç" stratejisinin, karşılıklı güven ve kalıcı toplumsal etki temelinde inşa edildiğini ve gelecekte daha da derinleşeceğini göstermektedir.

Medya ve İletişim Stratejisi

Medya, hakikati şeffaf ve güvenilir bir biçimde aktarmak için kullanıldığında, kamu diplomasisinin en güçlü araçlarından biri olarak devletler arası ilişkileri güçlendirme ve toplumsal dayanışmayı artırma potansiyeline sahiptir. Ancak aynı medya, başka aktörler tarafından dezenformasyon ve manipülasyon amacıyla kullanıldığında, yalnızca ülkelerin kamuoyundaki itibarını zedelemekle kalmaz, aynı zamanda

iş birliği projelerini ve diplomatik çabaları da ciddi şekilde sabote edebilir. Bu nedenle algılar, gerçeklerden çoğu zaman daha belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla medya stratejilerinin yalnızca içerik üretimine değil, algı yönetimine ve kriz iletişimine de odaklanması kaçınılmaz bir gereklilik hâline gelmiştir.

Stratejik ve çok boyutlu ortaklığın sürdürülebilirliği ve sağlıklı biçimde derinleşmesi yalnızca diplomatik veya ekonomik adımlarla sınırlı değildir. Etkili, çok katmanlı ve günümüzün bilgi ekosistemine uygun bir medya stratejisiyle desteklenmesi gerekmektedir. Türkiye-Somali ilişkileri için de medya kritik bir güç olabilmektedir. Bu nedenle Türkiye, Somali ile ilişkilerinde sadece resmî temaslara ve yatırımlara değil, aynı zamanda stratejik iletişim ve kamu diplomasisine de ağırlık vererek doğru bilgiyi yayma, dezenformasyonu önleme ve pozitif algı inşasını güçlendirme yönünde adımlar atmalıdır.

Somali’de bilgi ekosistemi; uzun yıllar süren çatışmalar, zayıf kurumsal yapı, sosyolojik bir vaka olarak toplumsal duygusallık ve aşırı tarafgirlik nedeniyle son derece kırılgandır. Sosyal medya üzerinden yayılan dezenformasyon, pek çok aktör tarafından bir siyasi araç olarak kullanılmaktadır. Bu durum hem toplum içinde kaos oluşturmakta hem de Türkiye gibi dış aktörlere karşı yanlış algıların doğmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle son dönemde Ankara Süreci kapsamında Türkiye’nin Somali ve Etiyopya’yı uzlaştırma çabaları ile Somali-Türkiye Enerji Anlaşması gibi önemli gelişmeler kasıtlı dezenformasyon kampanyalarına konu olmuştur. Bu dezenformasyonlar, çoğu zaman anlaşmaların içeriğinden bağımsız şekilde yalnızca iç politik çıkarlar veya dış aktörlerin manipülasyon amaçlı ajandaları doğrultusunda körüklenmektedir.

Özetle Türkiye-Somali ilişkilerini medya yoluyla güçlendirmek için “şeffaflık, yerel kapasite geliştirme, dijital kanalları etkin kullanma, kriz iletişimi ve kültürel hassasiyetleri dikkate alma unsurlarını” bir araya getiren bütüncül bir strateji gereklidir. Bu yaklaşım, sadece ikili ilişkileri güçlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda Türkiye’nin bölgesel ve küresel itibarını da pekiştirecektir.

BÖLÜM 5

SAVUNMA VE GÜVENLİK

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde, çöken devletlerin güvenlik mimarisinin yeniden inşası sadece insani müdahale ya da barışı koruma operasyonlarıyla değil; uzun vadeli stratejik ortaklıklar ve yerel kapasite geliştirme programlarıyla mümkün olmuştur. Somali örneği, bu dönüşümün hem başarısız örneklerini hem de bölgesel aktörlerin artan rollerini gözler önüne sermektedir. 1990'lı yıllarda devlet otoritesinin tamamen çöktüğü bir ülke olarak uluslararası toplumun müdahalelerine konu olan Somali, zamanla bölgesel ve küresel düzeyde yeniden inşa çabalarının merkezine yerleşmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin üstlendiği rol, klasik askerî yardımlarla sınırlı kalmayıp kurumsal inşa, eğitim, donanım ve diplomasi temelli çok boyutlu bir güvenlik iş birliği modeline dönüşmüştür. Türkiye'nin Somali'ye yönelik güvenlik angajmanı, barışı inşa etmenin ötesinde Afrika Boynuzu'nda uzun vadeli istikrar ve kalkınma projeksiyonu hedefleyen yeni nesil dış politika vizyonunun somut bir yansımasıdır.

Fotoğraf 10: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Tarihi Somali Ziyareti (2011)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Temel Dinamikler

Somali, iç savaşın sonlandırılmasında uluslararası toplumun müdahalelerine rağmen uzun yıllar güvenlik ve istikrarı sağlamada başarısız bir tablo sergilemiştir.¹⁵² Devam eden yıllarda geliştirilen yeni inisiyatifler sonucunda 2000'li yılların sonuna doğru Somali'de devlet olgusu yeniden gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Somali'de devlet kapasitesinin neredeyse tamamen ortadan kalktığı bir dönemde atılan bu adımlar, sonraki yıllarda devletin yeniden inşasına zemin hazırlamıştır.

2000 yılında Cibuti'nin Arta şehrinde yapılan barış görüşmelerinde¹⁵³ ilk ciddi uluslararası destekli çözüm girişimi ortaya çıkmış ve GUH kurulmuştur.¹⁵⁴ Bu hükûmetin başına Abdiqasim Salad Hassan geçmiştir. Ancak GUH, ülkenin sadece küçük bir bölümünde otorite kurabilmiş ve zayıf kalmıştır. 2004 yılında ise Kenya'daki görüşmeler sonucunda Federal Geçiş Hükûmeti kurularak¹⁵⁵ başına Abdullahi Yusuf Ahmed geçmiştir. Bu hükûmet, Etiyopya'nın askerî desteğiyle Mogadişu'ya girmiş ancak büyük bir toplumsal desteğe sahip olamamıştır. 2008-2009 döneminde önemli bir değişim yaşanmış; ICU liderlerinden Şerif Şeyh Ahmed, geçiş hükûmeti başkanı seçilmiştir.¹⁵⁶ Şerif Şeyh Dönemi'nde Somali, yeni bir anayasa taslağı hazırlamaya ve temel kurumlarını inşa etmeye çalışmıştır. 2012 yılında geçiş süreci tamamlanmış; Somali Federal Hükûmeti kurulmuştur.¹⁵⁷ Bu dönem, Somali'nin devlet inşasında yeni bir sayfa açmıştır. Somali'deki bu siyasi ve kurumsal dönüşüm, Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politika yaklaşımında da yeni bir süreci beraberinde getirmiştir.

Türkiye açısından Somali ilişkileri, 2005 yılında ilan edilen "Afrika yılı" ile yeni bir boyut kazanmıştır.¹⁵⁸ Özellikle Somali'de dönüşümün yaşandığı 2008-2009 döneminde Türkiye, yeni bir ilişki süreci başlatmıştır. Bu süreç, ileride geliştirecek olan güvenlik sektöründeki kapsamlı ilişkilerin ilk adımlarının atılmasını sağlamıştır.

2011 yılında Erdoğan'ın Somali'ye gerçekleştirdiği ziyaretle birlikte Türkiye'nin Somali'ye yönelik dış politikasında yeni bir sayfa açılmıştır. Türkiye'nin Somali'de izlediği güvenlik politikası; eğitim ve donanım aktarımıyla sınırlı kalmayıp yerel kapasite inşasını, kurumsal reformu ve askerî danışmanlığı da içeren bütüncül bir savunma ortaklığı modeline dayanmaktadır. Bu modelde 2017 yılında açılan TÜRK-SOM Askerî Eğitim Üssü, TSK katkısıyla bugüne kadar binlerce Somali askerinin yetiştirilmesine öncülük etmektedir.¹⁵⁹ Güvenlik alanındaki bu kurumsallaşma süreci, Türkiye'nin Afrika'daki varlığını güçlendirirken Somali'ye sadece askerî değil, aynı zamanda siyasi ve diplomatik anlamda da bölgesel bir aktör olma kapasitesi kazandırmaktadır. Bu bölüm; Türkiye-Somali güvenlik iş birliğinin tarihsel gelişimini, mevcut kapasitesini ve geleceğe yönelik stratejik potansiyelini çok boyutlu olarak mercek altına almaktadır. Bu yeni dönemde Türkiye'nin Somali'deki varlığı, askerî eğitim ve donanım desteği üzerinden kurumsallaşmış bir güvenlik modeline dönüşmüştür.

Fotoğraf 11: TÜRK SOM'da Eğitimini Tamamlayan Somalili Subayların Göreve Başlama Töreni (Temmuz 2024)

TÜRKİYE-SOMALİ İLİŞKİLERİ:
ÇOK BOYUTLU BİR ORTAKLIK MODELİ

UNOSOM'dan TÜRKSOM'a Türkiye-Somali Güvenlik İş Birliği

Siad Barre rejiminin 1991 yılında çöküşüyle Somali'de devlet otoritesi ortadan kalkmış ve iç savaş patlak vermiştir. Artan şiddet ve insani kriz nedeniyle BM, 1992 yılında UNOSOM-I adlı barışı koruma misyonunu başlatmıştır. Ancak güvenlik sağlanamayınca ABD öncülüğünde UNITAF (BM Görev Gücü) devreye alınmıştır.¹⁶⁰ Bu süreçte BM, Türkiye'ye de katılım çağrısı yapmıştır. Türkiye, bu çağrıya olumlu yanıt vererek Kore Savaşı'ndan sonra ilk kez yurt dışına muharip asker göndermiştir. Türk birlikleri, 1993 yılının başında Somali'ye ulaşmış ve Mogadişu Havalimanının güvenliğini üstlenmiştir.¹⁶¹

Somali'ye askerî birlik gönderen Türkiye, bu süreçte küresel bir barış aktörü olarak sahneye çıkmıştır. Ardından BMGK, Mart 1993'te UNOSOM-II'yi kurmuştur.¹⁶² Bu yeni misyon, insani yardım dışında Somali'de siyasi istikrarı sağlama ve devlet inşasına katkı hedeflerini de içermiştir. Ancak UNOSOM-II, yerel aktörleri doğru okuyamadığı ve savaş ağalarıyla doğrudan çatıştığı için başarısız olmuştur. 1993 yılındaki "Black Hawk Down"¹⁶³ olayı, misyonun sembolik çöküşü olmuştur. ABD, askerlerini kaybedince misyondan çekilmiş; diğer ülkelerin de Somali'den ayrılmasıyla 1995 yılında UNOSOM-II tamamen sona ermiştir. 1994 yılı sonrası Türkiye ile Somali arasında güvenlik alanında kayda değer bir temas olmamıştır. 2005 yılında ise Afrika açılımıyla birlikte ilişkiler yeniden canlanmış ve 2010'lu yıllarda Türkiye, Somali güvenlik sektöründe yeniden etkin rol almaya başlamıştır.

2009 yılında Aden Körfezi'nde artan korsanlık faaliyetleri, Türkiye'nin Somali'deki güvenlik gündemini öne çıkarmıştır. TBMM; 10 Şubat 2009 tarihinde aldığı kararla Türkiye'nin, uluslararası korsanlıkla mücadele misyonlarına askerî destek vermesine izin vermiştir.¹⁶⁴ Bu karar, Türkiye'nin Somali'ye yönelik askerî angajmanının yeniden başlamasını sağlamıştır. Bu yetki sonraki yıllarda düzenli olarak uzatılarak kurumsallaşmıştır. Aynı yıl Somali Cumhurbaşkanı Şerif Şeyh Ahmed'in Türkiye ziyareti sırasında dönemin Cumhurbaşkanı Gül, Türkiye'nin Somali güvenlik güçlerinin yeniden inşasına ve eğitimine destek vereceğini açıklamıştır. Bu açıklama, iki ülke arasında güvenlik iş birliğinin resmiyet kazandığı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu sürecin en somut adımı, 2010 yılında İstanbul'da düzenlenen BM Somali Konferansı'nda atılmıştır. Konferans sonunda Türkiye ile Somali arasında "Askerî Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Çerçeve Anlaşması" imzalanmıştır. Anlaşma'nın onaylanmasının uygun bulunduğu 6054 sayılı Kanun, Kasım 2010'da Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş; Türkiye'nin Somali güvenlik sektörüne yönelik desteği, hukuki temele oturtulmuştur.¹⁶⁵

2011 yılında Somali'de yaşanan ağır insani kriz karşısında Türkiye'nin sergilediği kapsamlı müdahalenin en sembolik ve dönüm noktası niteliğindeki adım, Erdoğan'ın Mogadişu'ya gerçekleştirdiği ziyaret olmuştur. Bu ziyaret yalnızca insani yardımı değil, aynı zamanda güvenlik iş birliklerinin temellerini de atmıştır. Ziyaret sırasında alınan en önemli karar, Türkiye'nin Somali'de büyükelçilik açmasıdır. Türkiye'nin, Somali'de kurumsal varlığını kalıcı hâle getirmesi bakımından bu durum, kritik bir gelişme olmuştur. Büyükelçilik, ilerleyen süreçte güvenlik alanındaki iş birliklerinin altyapısını oluşturmuştur. Ziyaretin ardından Türkiye'nin Somali güvenlik sektörünün yeniden inşasında daha belirgin bir rol üstlenmesi için zemin hazırlanmıştır. Türkiye'nin Somali'ye yönelik yardım ve yatırımlarını sadece insani alanda değil, güvenlik kurumlarının yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi alanında da sürdürme iradesi net bir şekilde ortaya konulmuştur.

Türkiye'nin büyükelçilik açması, uluslararası toplumu da cesaretlendirmiş olup BM, ABD, Kanada ve Çin gibi aktörler, yıllar sonra Mogadişu'da yeniden diplomatik temsilcilikler açmıştır. Türkiye, bu güven ortamını tesis etmek adına altyapı ve lojistik destek üzerinden de güvenlik mimarisine katkı sunmuştur. Mogadişu Havalimanının TİKA tarafından yenilenmesi, hava güvenliği ve ulaşım altyapısının güvenli olmasında önemli bir adımdır. 2012 yılında düzenlenen İstanbul Somali Konferansı'nda, Erdoğan'ın konuşmasında vurguladığı gibi Somali'de güvenlik sektörü reformu ve devlet kurumlarının inşası, Türkiye'nin öncelikleri arasında yer almıştır. Bu süreç, insani yardım temelli ilişkiden güvenlik odaklı kurumsal iş birliğine geçişi temsil etmiştir.

2012 yılında Hasan Şeyh Mahmud'un Somali cumhurbaşkanlığına seçilmesinin ardından Türkiye ile Somali arasındaki güvenlik iş birliği derinleşmiştir. 5 Aralık 2012 tarihinde Mahmud'un Türkiye ziyareti sırasında iki ülke arasında "Askerî Mali İş Birliği Anlaşması" ve "Nakdi Yardım Uygulama Anlaşması" imzalanmıştır.¹⁶⁶ Bu çerçevede Türkiye, Somali güvenlik sektörüne bütçe destekli katkı sunmaya başlamıştır.

2013 yılında Somali İçişleri Bakanı'nın açıklamasıyla Türkiye'nin 500 Somalili subay yetiştirme taahhüdü, kamuoyuna duyurulmuştur. Aynı yıl, Haramcad adlı özel polis birliklerinin Türkiye'de eğitimi başlamıştır. Bu eğitimler, Somali'nin iç güvenlik kapasitesinin artırılması açısından önemli bir adım olmuştur. Ancak Türkiye'nin güvenlik alanındaki bu etkili rolü, el-Kaide bağlantılı el-Şebab örgütü başta olmak üzere çeşitli radikal gruplar tarafından tehdit olarak algılanmıştır. 2013 ve 2014 yıllarında Mogadişu'daki Türkiye Büyükelçiliğine, THY çalışanlarına ve inşaat projelerine yönelik saldırılar düzenlenmiştir.¹⁶⁷ Bu saldırılarda Türk güvenlik görevlileri şehit olsa da Türkiye, bu tehditlere rağmen güvenlik iş birliğinden geri adım atmamıştır.

2016 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Somali ziyareti sırasında, Türkiye'nin Mogadişu'da askerî eğitim merkezi inşa ettiği açıklanmıştır. Bu merkez için Somali Devleti tarafından 400 dönümlük arazi tahsis edilmiş; Erdoğan, açılışının bizzat katılacağı bir törenle yapılacağını duyurmuştur. Bu adım, Türkiye'nin Somali'de uzun vadeli güvenlik kapasite inşasına verdiği önemin somut göstergesi olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin FETÖ ile mücadelesi çerçevesinde Somali hükûmeti, FETÖ bağlantılı okulları kapatmıştır. Bu adım güvenlik iş birliğinin yalnızca sahaya değil, istihbarat ve siyasi güvenliğe de uzandığını göstermiştir.

2017 yılında dönemin Somali Cumhurbaşkanı Muhammed Abdullah Farmajo'nun göreve gelmesiyle birlikte Türkiye-Somali güvenlik iş birliği daha da kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Bu dönemin en önemli gelişmesi, Türkiye'nin Somali'de inşa ettiği TÜRKSOM'un 20 Eylül 2017 tarihinde açılmasıdır. Aynı anda 1.500 askerin eğitim alabileceği bu merkezde subay, astsubay ve birlik eğitimi verilmektedir. Eğitimler TSK mensupları tarafından yürütülmektedir.¹⁶⁸ TÜRKSOM Askerî Eğitim Üssü, Türkiye'nin yurt dışındaki en büyük askerî tesisi olmasının ötesinde, Ankara'nın Afrika Boynuzu'ndaki savunma vizyonunun somut bir örneğidir. Somali'nin ulusal ordusunu modernleştirme hedefiyle kurulan eğitim üssü, 1.000'e yakın personelin aynı anda eğitim alabileceği kapasitesiyle altyapı ve stratejik açıdan bölgesel dengeleri etkileyen bir nitelik taşımaktadır.

Fotoğraf 12: TÜRK SOM' da 500 Somalili Askerin Göreve Başlama Töreni (Temmuz 2024)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Türkiye, TÜRK SOM aracılığıyla temel eğitimlerin yanı sıra subay ve astsubay seviyelerinde profesyonel askerî kadroların yetiştirilmesine de destek vermektedir. TÜRK SOM'da Harp Okulu düzeyinde verilen eğitimler, Somali'de güvenliğin yerel bir kapasiteyle sağlanmasını amaçlayan uzun vadeli bir stratejinin parçası olarak yer almaktadır. 2017 yılından bu yana 10.000'i aşan Somali askeri, TSK personelinin rehberliğinde mezun olmuştur.¹⁶⁹ Bu sürecin yalnızca eğitimle sınırlı kalmadığı, askerî teçhizat ve danışmanlık desteğiyle konsolide edildiği görülmektedir. Türk savunma sanayisi ürünleri de bu kapsamda öne çıkmaktadır.¹⁷⁰ Eğitim ve teçhizat desteğinin yanı sıra, Türkiye'nin Somali'ye sunduğu askerî danışmanlık ve teknik planlama desteği, bu iş birliğini bir savunma ortaklığına dönüştürmüştür.

Somali'de Türkiye tarafından eğitilen Gorgor olarak adlandırılan özel elit birlikleri el-Şebab'a karşı yürütülen operasyonlarda ön saflarda görev almaktadır. Türkiye aynı zamanda Somali ordusunun organizasyon yapısına, harekât planlamasına ve lojistik sistemlerinin geliştirilmesine yönelik teknik danışmanlık faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kapsamda hem sahada ortak tatbikat düzenlenmesine hem de üst düzey askerî personelin Türkiye'de ileri eğitimler almasına destek sağlanmaktadır.¹⁷¹

Tüm bu çabalar, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik savunma yaklaşımını, silah satışıyla sınırlı olmayan bir "savunma ortaklığı" modeli üzerinden kurguladığını ortaya koymaktadır. Somali bu kapsamda Afrika'daki diğer ülkeler için de önemli bir model olarak öne çıkmaktadır. Sömürgeci geçmişe sahip olmayan Türkiye, Afrika'da özellikle tarihteki sömürgeci güçlere alternatif bir aktör olarak maliyet-etkin, güvenilir ve siyasi koşul dayatmayan bir savunma partneri profili çizmektedir. TÜRSOM, bu çerçevede Türkiye'nin özellikle Doğu Afrika'daki güç projeksiyon kapasitesini artırmakla kalmayıp Somali'ye istikrar yolunda stratejik bir duruş kazandırmaktadır.

Türkiye'nin Somali Güvenlik Mimarisine Desteği

Türkiye-Somali savunma iş birliği sadece ikili ilişkileri değil, Afrika'daki savunma mimarisini de yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Gelecek dönemde deniz güvenliği iş birliğinin derinleştirilmesi, siber savunma gibi yeni alanlarda ortak kapasitelerin geliştirilmesi ve AfB misyonlarıyla entegrasyonun değerlendirilmesi; Türkiye'nin bu modelini bölgesel ölçekte daha sürdürülebilir kılabilen önemli bir imkân ortaya koymaktadır. Somali ile kurulan bu derin güvenlik ortaklığının arka planı, aslında 1990'lı yıllara kadar uzanan tarihsel bir süreci içermektedir.

2018 yılında Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın Mogadişu ziyaretiyle birlikte Somali Harp Okulu, Astsubay Okulu ve Birlik Eğitim Merkezinin resmî açılışı yapılmıştır. Aynı yıl, Türkiye'nin eğittiği ilk Somali Harp Okulu mezunları diplomalarını almıştır. Bu gelişmeler, Somali Silahlı Kuvvetlerinin yeniden inşasında Türkiye'nin oynadığı yapısal rolün bir göstergesi olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde Türkiye, Somali'de artan terör saldırılarına rağmen güvenlik desteğini sürdürmüştür. Örneğin, 2018-2021 yılları arasında el-Şebab tarafından Türk diplomatik personeli, TMV çalışanları, güvenlik güçleri ve inşaat firmalarına yönelik çeşitli bombalı ve silahlı saldırılar düzenlenmiştir. Türkiye bu saldırılara rağmen yatırımlarını ve güvenlik destek faaliyetlerini kesintisiz sürdürmüş ve Somali hükûmeti de Türk vatandaşlarının güvenliğini sağlamak için ilave önlemler alacağını taahhüt etmiştir. 2020'de el-Şebab'ın Türk askerî eğitim üssünü hedef aldığı bir intihar saldırısı son anda engellenmiştir. 2021 yılında ise Mogadişu-Afgoye yol inşaatında çalışan Türk firmasına saldırı düzenlenmiş; 2 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir.¹⁷² Askerî eğitim ve donanım desteğine ek olarak Türkiye, istihbarat alanında ve diplomatik alanlarda Somali'ye çok katmanlı bir güvenlik desteği sunmuştur.

Fotoğraf 13: MİT Başkanı Kalın'ın Mogadişu'da Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'la Görüşmesi (Nisan 2024)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

MİT, Somali'ye uzanan küresel varlığını etkili bir şekilde kullanarak uluslararası istihbarat iş birliğine katkı sunmuştur. 2020 yılında Kenya'da kaçırılan bir İtalyan vatandaşı, MİT'in Somali ve İtalyan istihbarat servisleriyle yürüttüğü ortak operasyonla kurtarılmıştır. Bu operasyon, Türkiye'nin bölgedeki istihbarat kapasitesini de ortaya koymuştur.¹⁷³ MİT Başkanı İbrahim Kalın'ın Mogadişu ziyareti, Türkiye-Somali istihbarat iş birliğinin de güçlendiğine işaret etmektedir. Kalın, Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'la el-Şebab'la mücadele ve bölgesel istikrar konularını ele almıştır.

Cumhurbaşkanı Mahmud'un 2022 yılında göreve başlamasıyla birlikte Türkiye ile Somali arasındaki güvenlik iş birliği yeni bir ivme kazanmıştır. Mahmud; 6 Temmuz 2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Ankara'da yaptığı görüşmede; Türkiye'nin, Somali'nin yeniden inşasında oynadığı rolü vurgularken Erdoğan da bugüne kadar 5.000 Somali askerinin ve 1.000 harekât polisinin Türkiye tarafından eğitildiğini açıklamıştır. Görüşme sonunda "Aynı Hibe Desteği Anlaşması" yenilenmiştir.¹⁷⁴

Nitekim Mahmud'un ikinci cumhurbaşkanlığı döneminde Somali, el-Şebab'a karşı savunmadan taarruza geçen bir güvenlik stratejisi izlemeye başlamış, "Hariciler" adıyla anılmaya başlanan örgüte yönelik askerî, ideolojik ve finansal mücadele, üç ekseninde yürütülmüştür. Türkiye bu mücadelede lojistik, eğitim ve siyasi destek sunmayı sürdürmüştür. Somali, tarihinde ilk kez bu denli geniş çaplı operasyonlarla örgütün üslerini geri almayı başarmıştır.

Bu dönemde bölgesel güvenlik açısından önemli bir gelişme de Türkiye ile 8 Şubat 2024 tarihinde imzalanan "Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması" olmuştur. Anlaşma, Türk donanmasının Somali kara sularını 10 yıl süreyle koruma altına almasını ve Somali'nin kendi deniz gücünü kurma sürecinde Türkiye'den destek almasını öngörmektedir.¹⁷⁵ Cumhurbaşkanı Mahmud bu iş birliğinin korsanlık, terör ve yasa dışı balıkçılıkla mücadeleye odaklandığını, başka ülkelere yönelik tehdit içermediğini vurgulamıştır. Ayrıca 2024 yılında Türkiye'nin; Somali açıklarında üç deniz blokunda petrol ve doğal gaz arama-üretim hakkı elde etmesiyle birlikte bu enerji iş birliği, donanma koruması altında gerçekleştirilecek stratejik bir güvenlik alanına dönüşmüştür. Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi, Ekim 2024'te Türk donanmasının refakatiyle Somali'ye ulaşmıştır.¹⁷⁶ Bu durum, askerî ve enerji güvenliğinin iç içe geçtiği yeni bir safhayı temsil etmektedir. Bütün bu gelişmeler, Türkiye-Somali ilişkilerini ikili güvenlik iş birliği olmaktan çıkarıp Afrika'daki güvenlik mimarisini etkileyen çok katmanlı bir modele dönüştürmüştür.

Sonuç olarak Türkiye-Somali güvenlik iş birliği, Türkiye'nin Afrika'daki güvenlik mimarisine sunduğu sürdürülebilir, bütüncül ve çok katmanlı bir katkının somutlaşmış hâlidir. 1990'lardan bu yana yaşanan kırılmaların ardından 2011 yılı sonrası dönemde ivmelenen bu iş birliği, askerî eğitimden donanım desteğine, istihbarat paylaşımından deniz güvenliğine, hatta diplomatik arabuluculuk faaliyetlerine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. TÜRK-SOM gibi kurumsal altyapılar sadece sahadaki güvenliği değil, Somali'nin devlet kapasitesinin yeniden inşasını da mümkün kılmış; Türkiye'yi bölgesel aktörlükten küresel diplomatik dengeleyici bir pozisyona taşımıştır. 2024 yılında imzalanan Çerçeve Anlaşma ile enerji güvenliği ve askerî iş birliği alanlarının iç içe geçtiği yeni bir safhaya girilmiş; bu durum Türkiye'nin çok boyutlu dış politika yaklaşımını ve stratejik vizyonunu açık biçimde yansıtmıştır. Önümüzdeki süreçte Türkiye'nin Somali'deki güvenlik angajmanını yalnızca askerî boyutta değil; sivil savunma, denizcilik eğitimi, siber güvenlik ve bölgesel istikrarı önceleyen diplomatik süreçlerle derinleştirmesi hem Afrika Boyunu'ndaki güç projeksiyonunu kalıcılaştıracak hem de Türkiye'nin "güvenliğe katkı sağlayan aktör" kimliğini pekiştirecektir.

BÖLÜM 6

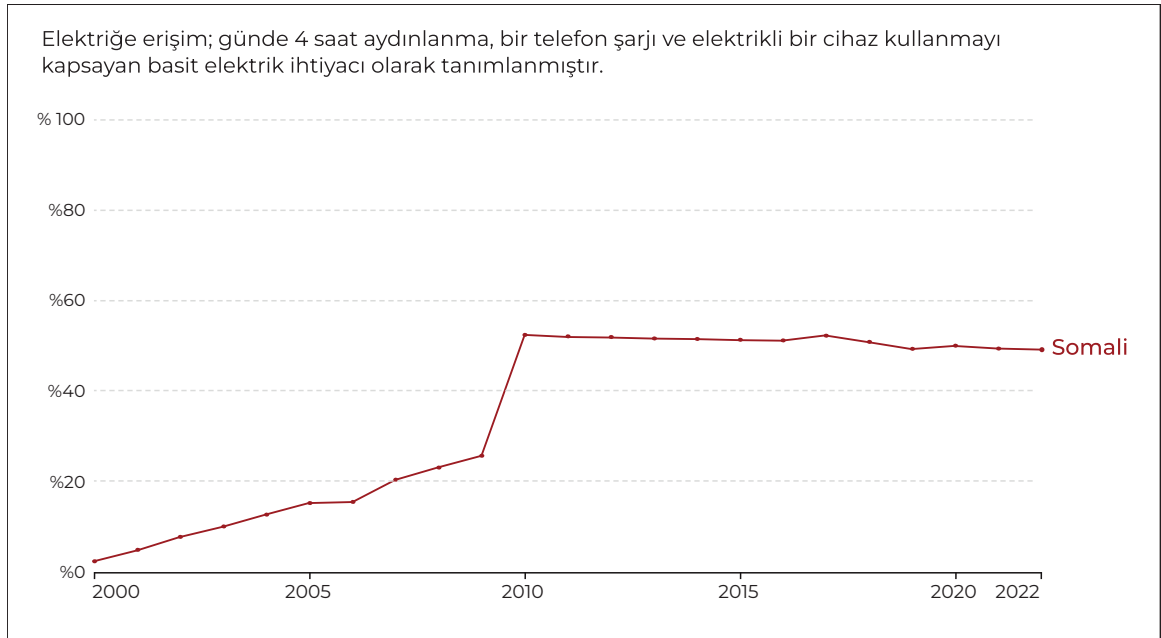
EKONOMİK İLİŞKİLER VE KALKINMA

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2011 yılında Somali'ye yaptığı ziyaretin ardından geliştirilen kapsamlı dış politika açılımı çerçevesinde Türkiye, ekonomik kalkınmaya dayalı uzun vadeli ortaklık anlayışıyla Somali'de varlık göstermeye başlamıştır. Türkiye'nin Somali ile olan ilişkileri, "kazan-kazan" prensibine dayalı çok boyutlu bir stratejik ortaklık modeli olarak özellikle enerji, balıkçılık ve altyapı sektörlerinde belirginleşmektedir. Bu bölümde, Türkiye-Somali ekonomik ilişkilerinin üç temel ayağı olan "enerji iş birliği, balıkçılık sektöründe kapasite inşası ve altyapı yatırımları" detaylı biçimde analiz edilmekte; mevcut girişimlerin bölgesel etkileri ve stratejik önemi tartışılmaktadır.

Somali Enerji Güvenliği ve Türkiye'nin Stratejik Katkısı

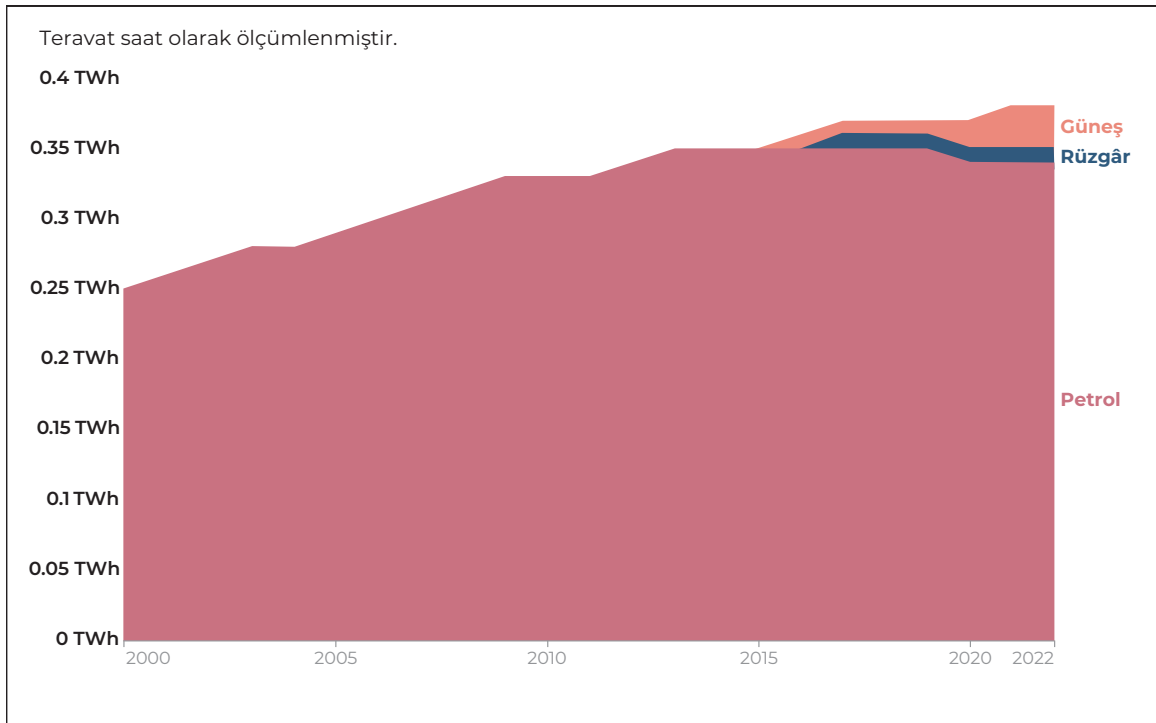
Enerji, günümüzde yalnızca ekonomik kalkınmanın değil; aynı zamanda toplumsal refahın, siyasal istikrarın ve dijital eşitliğin de temel belirleyicisi olmuştur. Bu bağlamda enerji arz güvenliği; modern devletin, klasik kamu hizmetlerine ilaveten üstlenmesi gereken stratejik bir sorumluluk alanı olarak öne çıkmaktadır. Özellikle dijital teknolojilerin, sosyal medyanın ve küresel ekonomik entegrasyonun gündelik hayatı şekillendirdiği çağımızda, enerjiye erişimdeki eksiklikler yalnızca teknik bir yetersizlik değil, aynı zamanda derin bir toplumsal dışlanma biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gerçeklik; enerji altyapısının zayıf, enerjiye erişimin sınırlı ve maliyetin yüksek olduğu Somali örneğinde daha da görünür olmaktadır. Zira Somali'de kişi başına yıllık enerji tüketimi yalnızca 250 kWh düzeyindeyken Türkiye'de bu rakam 22.668 kWh, ABD'de ise 77.000 kWh'nin üzerindedir. Enerjiye erişimdeki bu büyük uçurum, Somali'de yaşanan sosyoekonomik sıkıntıların temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır.¹⁷⁷

Grafik 4: Somali'de Nüfusun Elektriğe Erişim Oranı (2000-2022)

Somali’de enerji talebi; başlıca sağlık ve eğitim tesisleri, tarımsal sulama, hane halkı tüketimi ve ticari faaliyetlerden kaynaklanmaktadır. Ancak ülkede enerji üretimi büyük ölçüde dizel jeneratörlere dayalıdır. 2024 yılı itibarıyla yıllık dizel ithalatı 60.000 tonu aşmış ve maliyeti 160 milyon doları bulmuştur. Bu ithalatın büyük bölümü BAE ve Katar gibi ülkelerden sağlanmaktadır. Mevcut jeneratörlerin büyük bir kısmı verimsiz ve eski olup enerji maliyetlerini artırmakta; karbon emisyonu açısından çevreye ciddi zararlar vermektedir. 1970’lerde inşa edilen rafineri, iç savaş sırasında tamamen tahrip edilmiş; ülkenin kendi hidrokarbon kaynaklarını değerlendirememesi, enerji bağımlılığını daha da derinleştirmiştir. Elektrik üretim kapasitesi yılda 370-400 GWh düzeyinde kalırken Afrika ortalaması 5.800 TWh’dır. Bu veriler, Somali’nin enerji sisteminin yalnızca pahalı ve dışa bağımlı olmadığını, aynı zamanda sürdürülemez bir yapıya sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.¹⁷⁸

Grafik 5: Somali’nin Elektrik Üretim Kaynakları (2000-2022)

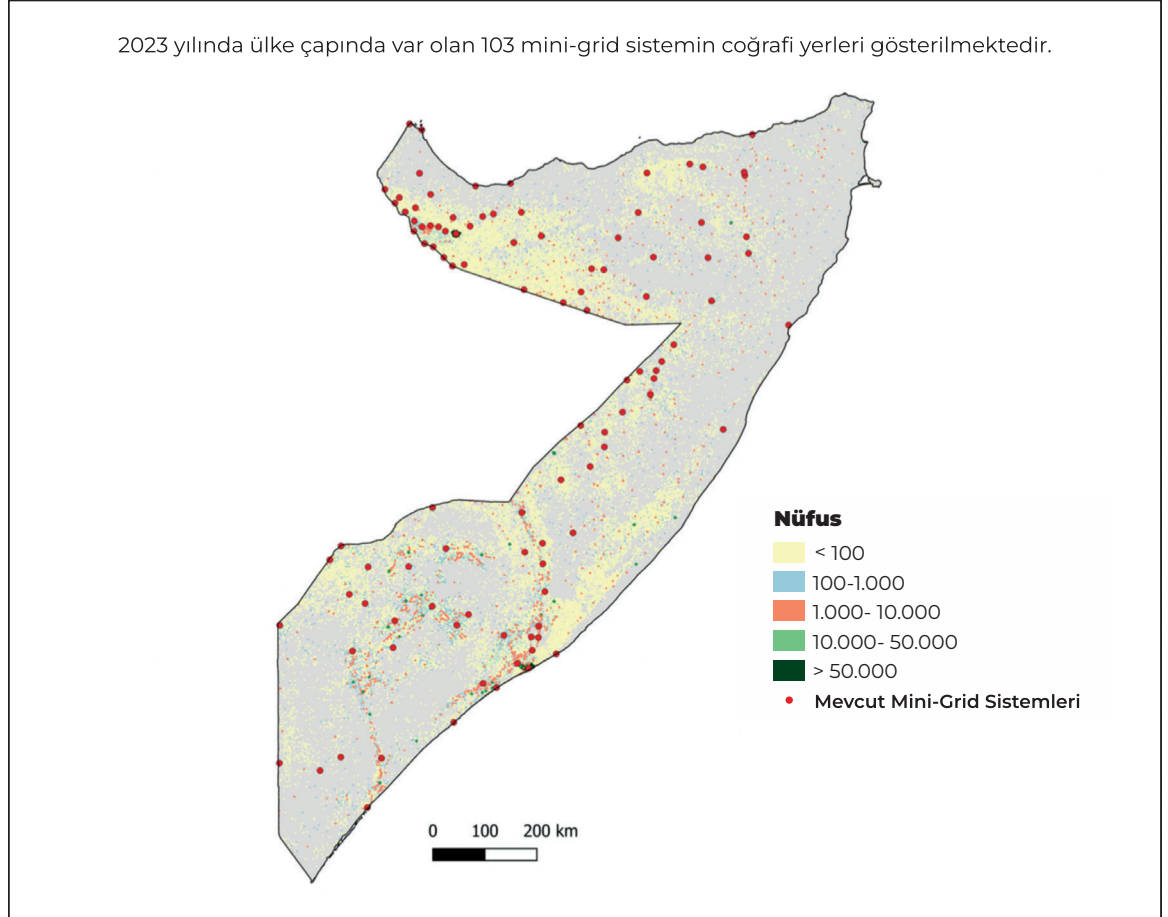

Kaynak: Our World in Data, Energy Institute, 2024.

Son yıllarda geliştirilen hibrit güneş enerjisi santralleri ise umut verici bir dönüşümün habercisi olmuştur. 2023 itibarıyla ülkede 103 mini-grid sistemi kurulmuş ve bazı kentlerde elektrik tarifeleri ciddi ölçüde düşmüştür. Örneğin Mogadişu’da kWh başına elektrik fiyatı 1,2 dolardan 0,46 dolara gerilemiştir. Benzer şekilde Hargeisa’da Sompower şirketi, tarifeyi 0,79 dolardan 0,57 dolara düşürmeyi başarmıştır. Buna rağmen Somali’nin elektrik fiyatları hâlâ Kenya ve Etiyopya gibi ülkelere kıyasla oldukça yüksektir. Bu nedenle hibrit (güneş-dizel-pil) sistemlerin yaygınlaştırılması kritik bir öncelik olmalıdır.¹⁷⁹ Elektrik dağıtımının özel sektör eliyle yürütüldüğü ülkede devletin; regülasyon

gücünü artırması, yatırım ortamını iyileştirmesi ve enerjiye erişimi temel bir kalkınma meselesi olarak ele alması gerekmektedir. Aksi takdirde dizel ithalatına dayalı geçici çözümler hem çevresel hem de ekonomik olarak Somali'yi daha kırılgan hâle getirmeye devam edecektir.

Grafik 6: Somali Güncel Mini-Grid Haritası

Kaynak: Sahlberg vd., Comparison of Least-Cost Pathways towards Universal Electricity Access in Somalia over Different Timelines, 2023.

Somali'de, enerji altyapısı büyük ölçüde tahrip olmuştur. Mogadişu başta olmak üzere büyük şehirlerde elektriğe erişim Dünya Bankasının 2020 yılındaki raporuna göre %50'nin altındayken 2023 yılında Somali Hane Halkı Bütçesi Anketi'ne göre %69 olarak hesaplanmıştır.¹⁸⁰ Bu bağlamda, Türkiye'nin katkısıyla hayata geçirilecek olan elektrik şebekesi modernizasyonu ve güneş enerjisine dayalı mikro şebeke projeleri, Somali'nin sürdürülebilir kalkınmasına önemli katkılar sunacaktır. Türkiye'nin teknik kapasitesi ve mali desteği, Somali'nin ulusal enerji stratejisinin kurumsallaşmasına yardımcı olabilecek niteliktedir.

Enerjiye erişimin temel bir insan hakkı ve kalkınmanın vazgeçilmez koşulu olduğu günümüzde, Somali'nin enerji alanındaki kırılgan yapısı, toplumsal ve ekonomik kalkınmayı doğrudan tehdit etmektedir. Aşırı dizel bağımlılığı, yetersiz altyapı ve yüksek enerji maliyetleri sadece günlük yaşamı değil, aynı zamanda devletin meşruiyetini ve toplumsal barışı da etkilemektedir. Bu olumsuz tabloya rağmen son yıllarda hayata geçirilen hibrit enerji sistemleri ve mikro şebeke projeleri, umut verici bir dönüşümün işaretlerini taşımaktadır. Türkiye'nin bu süreçte üstlendiği teknik ve stratejik rol yalnızca bir donör ülke olarak değil, sürdürülebilir kalkınmanın ortak kurucusu olarak da yeni bir aktör profili çizmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye-Somali enerji iş birliği hem ikili ilişkilerin derinleştirilmesi hem de Afrika'nın enerji geleceğine katkı sunacak çok taraflı bir vizyonun somutlaşması açısından dikkatle takip edilmesi gereken bir modeldir.

Somali'de Enerji Arzı ve Türkiye ile İş Birliği

Somali, sahip olduğu geniş açık deniz alanları, kara petrolü ve doğal gaz potansiyeli sayesinde Afrika kıtasında henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş, çıkarılmayı bekleyen önemli hidrokarbon rezervleri arasında yer almaktadır. Küresel enerji ihtiyacının artması ve temiz enerji kaynaklarının tek başına yeterli düzeyde olmaması nedeniyle Somali, günümüzde hidrokarbon aramalarında öne çıkan bölgelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu başlıkta; ülkenin geçmişteki hidrokarbon arama çabaları, petrol tüketim ve ithalat verileri, Somali hükûmeti ile Petrol ve Maden Kaynakları Bakanlığının geleceğe yönelik stratejileri, uluslararası petrol şirketlerinin ülkedeki faaliyetleri ve Türkiye'nin, Somali hidrokarbon projelerine yönelik artan ilgisi doğrultusunda genişleyen etkisi ele alınmıştır.

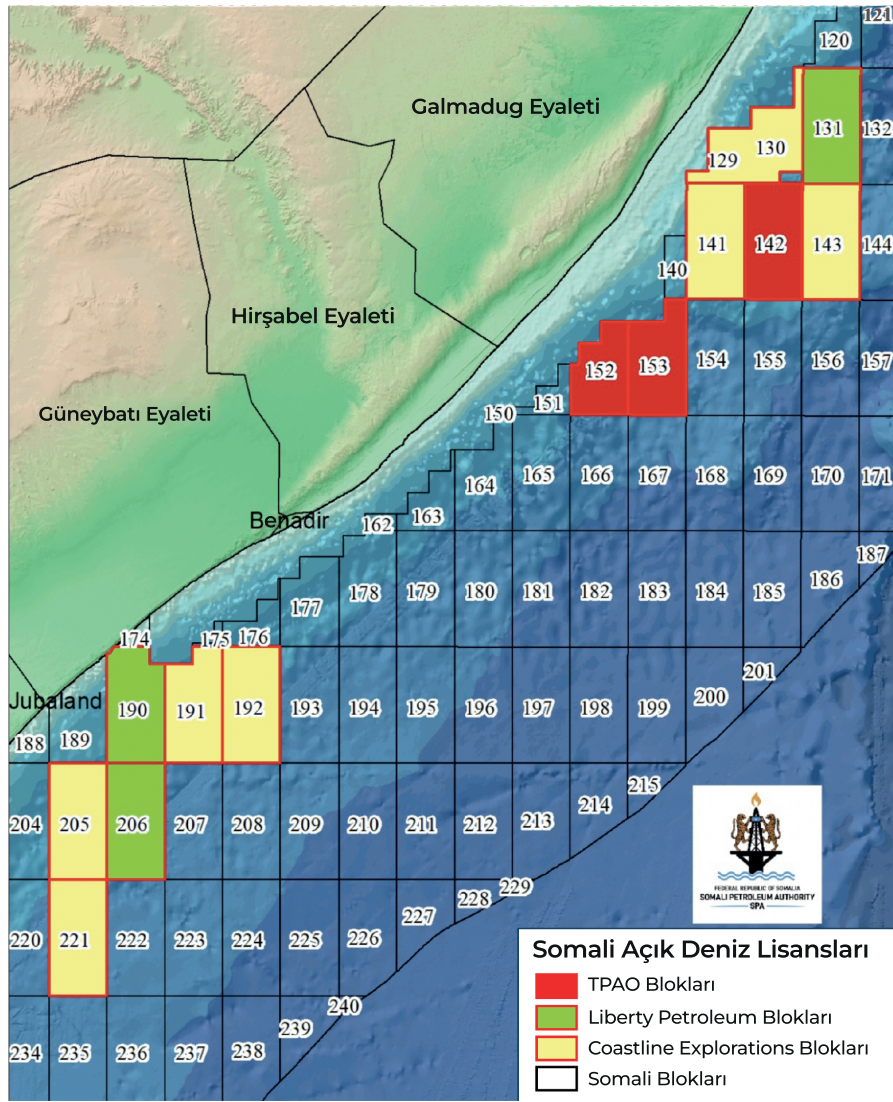
Afrika, dünya genelindeki petrol rezervlerinin %12'sine sahip olmasına rağmen yılda 7,2 milyon varil/gün düzeyinde petrol üretimi gerçekleştirmektedir. Doğal gaz alanında ise Afrika, bugüne kadar tespit edilen 17 trilyon metreküplük kanıtlanmış rezerviyle büyük petrol ve enerji şirketlerinin dikkatini üzerine çekmektedir.¹⁸¹ Somali, Afrika Boynuzu'ndaki jeostratejik konumu ve deniz ticaret yollarına yakınlığı sayesinde, kara ve deniz sahalarında önemli hidrokarbon rezervleri barındırdığı düşünülen ve umut vadeden jeolojik oluşumlar üzerinde yer almaktadır.¹⁸² Norveç merkezli jeofizik firması TGS tarafından gerçekleştirilen sismik araştırmalar doğrultusunda, Somali'nin günümüzde petrol şirketlerine lisanslamayı hedeflediği 15 blokta, yaklaşık 30 milyar varil petrol potansiyeli ile 5,5 trilyon metreküplük (TCM) kanıtlanmamış doğal gaz rezervinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Somali'nin karasal alandaki kanıtlanmış petrol rezervlerinin önemli bir kısmı, ülkenin kuzeybatısında yer alan Somaliland ve Puntland bölgelerinde yoğunlaşmaktadır.¹⁸³

Somali'nin kuzeyindeki jeolojik ve hidrojeolojik yapı, Aden Körfezi'nin kuzey kıyılarıyla güçlü bir benzerlik ve bağlantı göstermektedir. Özellikle Puntland bölgesi; yaklaşık 18 milyon yıl önce Afrika Boynuzu'nun Arap Yarımadası'ndan kopmasından (Aden Körfezi'nin ayrılmasıyla) önce tek bir kara parçası olduğu için Yemen'in jeolojik yapısının doğal bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Bölgede yürütülen ilk petrol arama faaliyetlerinde, Yemen'deki Kretase ve Jura dönemlerine ait oluşumlarda keşfedilen rezervlerin benzerlerinin Puntland'da da bulunabileceği öngörülmüş; bu doğrultuda Nugaal ve Dharoor blokları, sırasıyla Güney Yemen'deki Marib-Şabwa ve Sayun-Masila havzalarıyla eşleştirilmiştir.¹⁸⁴

Somali'nin bölgesel komşuları dikkate alındığında, son yıllarda Afrika Boynuzu ile Güneydoğu Afrika kıyı şeridinde özellikle Kenya, Tanzanya ve Mozambik açıklarında önemli hidrokarbon keşiflerinin yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Hint Okyanusu havzası içinde Somali kıyılarının yeterince araştırılmamış olması dikkat çekmektedir. Somali havzasının, Aden Körfezi'nden güneye, batıya ve doğuya uzanan Tanzanya'daki Pemba ve Mafia havzaları; Mozambik'teki Rovuma havzası, Seyşeller-Hindistan-Madagaskar bloku ve Kenya'daki Lamu havzası ile birlikte Jura Dönemi'nde aynı jeolojik kökeni paylaştığı değerlendirilmektedir.¹⁸⁵ Diğer taraftan Etiyopya'daki el-Kuran ve Hilala gaz sahalarında gerçekleştirilen keşifler, Somali'nin batı kesimlerinde de hidrokarbon kaynaklarının bulunabileceği yönünde bir potansiyelin varlığını düşündürmektedir.¹⁸⁶

Harita 3: Somali'nin Petrol Havzaları ve TPAO Blokları

Kaynak: Eapce25.

Mevcut koşullar altında Somali’de henüz gelişmiş bir petrol üretim ve işleme altyapısı bulunmadığından ülkedeki petrol türevlerine yönelik tüketimin tamamı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Yıllık petrol ürünlerinin tüketiminin yaklaşık 2,5 ila 3 milyon varil seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle elektrik üretiminin büyük ölçüde dizel jeneratörlere bağımlı olması, en az 300 MW’lık kurulu güce karşılık gelen yakıt ihtiyacını artırmaktadır. Buna ulaşım sektöründeki akaryakıt talebi de eklenildiğinde, 2023 yılında 121 milyon ABD doları tutarında petrol ürünü ithalatı yapılmış; bu kapsamda yaklaşık 44.000 ton dizel temin edilmiştir. Somali’nin petrol ürünleri ticaretindeki en büyük ortağı BAE olup bu ülkeyi sırasıyla Umman, Kenya ve Cibuti limanları üzerinden gerçekleştirilen ithalatlar takip etmektedir. Öte yandan ülkede yakın dönemde sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama tesisleri faaliyete geçirilmiştir. BAE’den LPG ithal eden Hass Petroleum’un satış hacmi 2008 yılında 20 ton iken bu miktar 1.500 tona yükselmiştir. Ancak bugün itibarıyla LPG’nin mutfak kullanımındaki yaygınlığı sınırlı kalmakta, ülke nüfusunun yalnızca %10’u bu kaynağı kullanabilmektedir. Bu çerçevede, Benadir bölgesinde kurulan yeni LPG depolama merkezi, büyüme potansiyeli taşıyan bu sektörde gelecekteki talebi karşılamak adına önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁷

Türkiye’nin Somali açıklarındaki hidrokarbon arama çalışmaları, 8 Şubat 2024 tarihinde imzalanan “Türkiye-Somali Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması” ile başlamış; TPAO, Somali deniz yetki alanında yer alan üç farklı blokta petrol ve doğal gaz arama lisansına sahip olmuştur. Söz konusu faaliyetlerde, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğüne (MTA) bağlı Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi, 9 aylık görevini tamamlayarak Mavi Vatan’a geri dönmüştür.¹⁸⁸ Bu bağlamda Somali’nin doğu kıyılarındaki jeolojik potansiyelin değerlendirilmesi, Somali’nin enerji ihracatçısı konumuna yükselme kapasitesini artırma amacıyla doğrudan bağlantılıdır. Nitekim Somali açıkları, jeolojik açıdan Kenya ve Mozambik gibi önemli rezerv keşiflerinin yapıldığı ülkelerle benzer özellikler taşıdığı için dikkate değer bir hidrokarbon potansiyeline sahiptir.

Fotoğraf 14: Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi’nin Kızıldeniz Üzerinden Somali Yolculuğu (Ekim 2024)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Somali’de enerjiye erişim sorunu yalnızca teknik bir kalkınma meselesi değil; aynı zamanda ülkenin siyasi istikrarı, toplumsal refahı ve ekonomik bağımsızlığı açısından da kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Mevcut durumda dizel jeneratörlere dayalı enerji altyapısı hem yüksek maliyetli hem de sürdürülebilirlikten uzak bir yapı arz etmektedir. Bu durum, enerji alanında dışa bağımlılığı derinleştirerek yapısal bir kırılganlık yaratmaktadır. Bu çerçevede, güneş enerjisi temelli hibrit sistemlerin yaygınlaştırılması sadece çevresel sürdürülebilirlik açısından değil, aynı zamanda ekonomik açıdan da rasyonel bir dönüşüm stratejisi olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan Somali’nin sahip olduğu hidrokarbon rezervleri yalnızca enerji arz güvenliği bağlamında değil, aynı zamanda bölgesel kalkınmayı destekleyecek ihracat gelirleri açısından da stratejik bir kaynak konumundadır. Türkiye’nin 2024 yılında Somali ile imzaladığı Çerçeve Anlaşma kapsamında TPAO’nun bu sahalarda yürüttüğü faaliyetler hem Somali ekonomisine değer katacak hem de Türkiye’nin Afrika’da güçlenen enerji diplomasisinin somut bir göstergesi olacaktır. Bu doğrultuda Türkiye-Somali enerji iş birliği, Afrika Boynuzu’nun geleceği açısından örnek teşkil eden bir iş birliği modeli olarak değerlendirilmelidir.

Balıkçılık Sektöründe İş Birliği

Somali, 3.333 kilometrelik sahil şeridiyle Afrika kıtasının en uzun kıyı hattına sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Ancak yıllarca süren iç savaş, bu kaynakların değerlendirilmesini engellemiştir. Somali’de kayıtlı balıkçılık faaliyetleri sınırlı kalmış, yasa dışı balıkçılık faaliyetleri ise hem çevresel hem de ekonomik tehditler yaratmıştır.¹⁸⁹ Buradan hareketle Türkiye ile Somali arasında 2019 yılında imzalanan “Balıkçılık ve Deniz Kaynakları Alanında İşbirliği Anlaşması” teknik eğitimden ekipman desteğine kadar çeşitli alanları kapsamaktadır.¹⁹⁰ TİKA ve T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından desteklenen projelerde, Somalili balıkçılara yönelik eğitim programları düzenlenmiş ve bazı bölgelerde soğuk hava zinciri altyapısı oluşturulmaya başlanmıştır.¹⁹¹ Türk özel sektörü, Somali’de balık işleme tesisleri kurma ve bu ürünleri Afrika’nın iç bölgelerine veya Körfez ülkelerine ihraç etme konusunda girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimler, kıyı güvenliğini artırırken aynı zamanda kırsal istihdamı teşvik etmektedir.

Kızıldeniz ve Hint Okyanusu’na kıyısı olan Somali, yaklaşık 1 milyon kilometrekarelik deniz yetki alanında (200 deniz mili) önemli bir mavi ekonomi potansiyeli barındırmaktadır. Ancak bu potansiyel bugüne kadar büyük ölçüde atıl kalmış ve yeterince değerlendirilememiştir. Son 30 yılda yabancı balıkçı filolarının Somali sularından yaklaşık 2,4 milyon ton balık avladığı tahmin edilmektedir. Bu yasa dışı, kayıtsız ve düzensiz avcılığın Somali ekonomisine yıllık zararının 300 milyon doların üzerinde olduğu değerlendirilmektedir.¹⁹² İç piyasada ticari balıkçılığın yıllık ekonomik değeri yaklaşık 135 milyon dolar olarak hesaplanırken yerel küçük ölçekli balıkçıların yıllık av miktarı 6.000 metrik ton civarındadır. Oysa sürdürülebilir potansiyel, yıllık 200.000 metrik tonun üzerinde tahmin edilmektedir.¹⁹³ Bu duruma rağmen Somali, son yıllarda mavi ekonomi kavramını bir kalkınma motoru olarak görmeye başlamış ve bu alanda önemli yasal ve kurumsal adımlar atmıştır. Somali Balıkçılık ve Deniz Kaynakları Bakanlığı (günümüzde Balıkçılık ve Mavi Ekonomi Bakanlığı), sektörü düzenlemek ve gelir sağlamak amacıyla 2019 yılında Çin Balıkçılık Derneğine 31 balıkçılık lisansı vermiş;¹⁹⁴ kıyıda 24 deniz mili (yaklaşık 44 km) mesafeyi yerel balıkçılara ayırmıştır. Kenya’ya resmî balık ihracatı başlamış ve ihracat potansiyeli de artış göstermiştir.¹⁹⁵

Bu çabaların yasal dayanağını 1985 tarihli Somali Balıkçılık Yasası (Yasa no. 23) ve 2016 yılında yapılan revizyonlar oluşturmaktadır. Yasa; lisanslama, tekne kaydı, çevresel koruma, yabancı filoların faaliyetleri ve yasa dışı uygulamaların cezalandırılması gibi alanları düzenlemektedir. Özellikle dinamit kullanımı, mercan resiflerinin tahribatı ve aşırı avlanmaya karşı katı hükümler getirilmiştir. Ancak balıkçılık sektörü ciddi zorluklarla da karşı karşıyadır. En büyük sorunlardan biri, devletin deniz güvenliğini sağlama ve yasal düzenlemeleri uygulama kapasitesinin sınırlı olmasıdır. Somali donanması ve sahil güvenliği kaçak avcılık yapan yabancı teknelere karşı yeterli caydırıcılık sağlayamamaktadır. Korsanlık tehdidi de geçmişte sektörü olumsuz etkileyen faktörlerden biri olmuş ancak son yıllarda uluslararası iş birliğiyle bu tehdit kısmen azaltılmıştır.

Yerel balıkçıların sınırlı teknik bilgi ve donanımına sahip olması, finansman erişimindeki zorluklar, soğuk zincir ve işleme altyapısının eksikliği ile fiyat dalgalanmaları da sektörün önündeki diğer temel engellerdir. Bugün Somali’de yakalanan balıkların %90’dan fazlası yerel pazarlarda tüketilmekte, yıllık ihracat hacmi ise yaklaşık 15 milyon metrik tonla sınırlı kalmaktadır. Buna rağmen sektör; derin deniz balıkçılığı, soğuk hava deposu, işleme tesisleri, tekne yapımı ve bakım-onarımı, denizcilik eğitim merkezleri ve akuakültür gibi birçok alanda yatırım fırsatı sunmaktadır. Ayrıca hükümetin hazırladığı yeni balıkçılık master planı ve uluslararası düzenleyici kuruluşlarla (ör. Hint Okyanusu Ton Balığı Komisyonu, IOTC) yapılan iş birliği, sektörün daha sürdürülebilir ve şeffaf hâle getirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Dolayısıyla Somali balıkçılık sektörü; iyi yönetim, etkin yasa uygulaması ve uluslararası iş birliğiyle sadece yerel ekonomiyi değil, ülkenin genel istikrarını ve kalkınmasını da destekleyebilecek büyük bir potansiyele sahiptir. Mavi ekonomi, Somali’nin yeniden ayağa kalkışında temel direklerden biri olma yolundadır.

Türkiye Cumhuriyeti ve Somali Demokratik Cumhuriyeti arasında 1982 yılında imzalanan “Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması” (17734 sayılı, 8/4671 karar no.lu), Türkiye-Somali ilişkilerinde yeni ve kurumsal bir dönemin kapısını aralamıştır. Bu Anlaşma ile iki ülke arasında “tarım, madencilik, inşaat, sağlık, tekstil ve özellikle balıkçılık” gibi kalkınma açısından kritik sektörlerde iş birliği çerçevesi çizilmiş, somut uygulama alanları belirlenmiştir. Bu süreçle birlikte balıkçılık sektörü, iki ülke arasında teknik iş birliğinin ve kapasite geliştirme çalışmalarının odak alanlarından biri olmuştur. Somali’nin deniz kaynaklarının daha etkin kullanımı ve yerel balıkçılık sektörünün geliştirilmesi için de ilk resmî temaslar başlamıştır. Fakat dönemin politik süreçlerinin beraberinde getirdiği olumsuzluklar, bu sektörde iş birliğinin derinleşememesine neden olmuştur.

Türkiye’nin 2008 yılında Somali’yle ilişkilerini yeniden derinleştirmeye başlaması ve 2011 yılında ilişkilerin yeni bir boyuta taşınması, doğrudan balıkçılık sektörüne dair iş birliği beklentilerini artırmıştır. 2011 yılı sonrası süreçte Türkiye’de özel sektörde faaliyet gösteren firmalar, zengin kaynaklara sahip olan Somali’ye yatırım yapmak için ilgi duymuştur. Farklı modeller geliştirilmeye çalışılsa da iş birlikleri pratiğe dökülememiştir. Bununla birlikte 12 Ocak 2018 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ile Somali Federal Cumhuriyeti arasında “Balıkçılık ve Kültür Balıkçılığı Mutabakat Zaptı” T.C. Bakanlar Kurulunun 2018/11780 sayılı kararı ile onaylanmıştır. İki ülke arasında deniz kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi ve balıkçılık alanında iş birliğini artırmayı hedefleyen Mutabakat Zaptı’nın 1’inci maddesi uyarınca

Somali kara sularında avcılık faaliyetinde bulunmak isteyen Türk teknelerine, Somali Federal Balıkçılık ve Su Kaynakları Bakanlığı tarafından verilen geçerli avlanma lisansları kapsamında avlanma izni ve özel imtiyazlar sağlanacağı hükme bağlanmıştır.

İmzalanan anlaşmalar ile Türkiye-Somali için balıkçılık iş birliği açısından benzersiz bir fırsat penceresi açılmış durumdadır. Özellikle Balıkçılık ve Kültür Balıkçılığı Mutabakat Zaptı,¹⁹⁶ bu alandaki hukuki altyapıyı kurarak Türk firmalarına, yatırım ve Somali sularında yasal ve lisanslı avcılık yapma imkânı sağlamıştır. Bu Anlaşma hem deniz kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini hem de iki ülke arasında balıkçılık alanında kalıcı bir iş birliğinin kapısını aralamıştır.

Bu iş birliği, 2024 yılında imzalanan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması ile yeni bir boyut kazanmıştır. Bu Anlaşma, Somali kıyılarında özellikle balıkçılık faaliyetleri için güvenlik şemsiyesi oluşturmaktadır. Somali kıyıları, uzun yıllardır hem korsanlık hem de yasa dışı avcılık açısından riskli bir bölge olarak bilinmektedir. Bugün Türkiye'nin Somali ile imzaladığı enerji anlaşmaları kapsamında bölgede görev yapan iki Türk fırkateyni bulunmaktadır.¹⁹⁷ Balıkçılık faaliyetleri de bu güvenlik çerçevesine dâhil edilirse Türk ve Somali balıkçıları başta olmak üzere tüm yasal aktörler için güvenli çalışma koşulları sağlanmış olacaktır. Bunun oldukça önemli bir etkisi daha bulunmaktadır: Güvenliğin sağlanması, kaçak avcılıkta doğrudan bir azalma oluşturacaktır. Nitekim yasa dışı avlanan tekneler, Somali sularında risk almaktansa güvenlik karşılığında legal lisans almayı ve yasal faaliyete geçmeyi ekonomik olarak daha cazip görecektir. Bu durum hem Somali Devleti'nin lisans gelirlerini artırma hem de deniz ekosisteminin korunması potansiyeli taşımaktadır.

Somali'nin 2014 yılından bu yana üyesi olduğu IOTC, Somali'nin uluslararası deniz yönetimi ve balıkçılık ağlarına entegrasyonunu güçlendirmektedir. IOTC üyeliği; Somali'ye ton balığı ve diğer türlerin sürdürülebilir avlanması, uluslararası iş birliği, bilimsel veri paylaşımı ve kaynak yönetimi konusunda önemli avantajlar sağlamaktadır.¹⁹⁸ Bu sayede Somali, balıkçılık sektöründeki yasal altyapısını güçlendirirken Türkiye gibi partner ülkelerle de daha kapsamlı ve etkili projeler geliştirme potansiyeline sahip olmuştur. Türkiye'nin de IOTC'ye üye olma ihtimali, iki ülke arasındaki balıkçılık iş birliğinin gelecekte daha kurumsal ve güçlü bir zemine taşınması açısından değerlendirilmeye değer görülmelidir. Bugüne kadar Somali'nin balıkçılık potansiyeli tam anlamıyla dikkate alınmadığı gibi Türkiye-Somali balıkçılık iş birliğinin potansiyeli de yeterince değerlendirilmemiştir. Ancak önümüzdeki dönemde yukarıda belirtilen anlaşmaların da çerçevesine uygun bir şekilde "Somali ile kurulması muhtemel ortak lisanslandırma ve denetim sistemleri, Türk şirketlerinin yasal çerçevede faaliyet göstermesi, balık işleme ve soğuk zincir yatırımları, Somali balıkçılarının eğitimi ve kaçak avcılığa karşı ortak güvenlik operasyonları" gibi somut adımlar; bu potansiyelin hayata geçirilmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak Somali'nin sahip olduğu geniş deniz kaynaklarının etkin biçimde değerlendirilmesi hem kıyı halklarının geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi hem de ülke ekonomisinin dışa bağımlılıktan kurtarılması açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak bu potansiyelin hayata geçirilebilmesi için altyapı eksikliklerinin giderilmesi, teknik bilgi ve donanımın artırılması ve yasa dışı balıkçılıkla mücadele edilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin bu alandaki katkıları yalnızca ikili ekonomik ilişkilerin gelişmesine

değil, aynı zamanda Somali'nin deniz egemenliği kapasitesinin artmasına ve kıyı güvenliğinin sağlanmasına da önemli katkılar sunmaktadır. Eğitim, teknik destek ve yatırım temelli bu iş birliği modeli; Türkiye'nin kalkınma diplomasisinin somut bir örneği olarak öne çıkmaktadır. Somali'ye de balıkçılık sektörünü; istihdam, ihracat ve sürdürülebilir kalkınma temelli bir çıkış yolu hâline getirme fırsatı sunmaktadır. Önümüzdeki dönemde bu iş birliğinin, bölgesel kıyı güvenliğiyle entegre edilerek kurumsal bir çerçeveye oturtulması ve Somali'nin mavi ekonomi vizyonu ile uyumlu şekilde geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

BÖLÜM 7

ANKARA DEKLARASYONU VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Somali ile Etiyopya arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlıklar; tarihî, dinî ve stratejik gerilimlere dayanmakta olup Afrika Boynuzu'ndaki güvenlik dengesini derinden etkilemiştir. 1 Ocak 2024 tarihinde, Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed ile Somaliland Başkanı Musa Bihi arasında, Somali Federal Hükûmeti'nin onayı olmaksızın MoU imzalanmış ve bu durum, bölgede ciddi bir diplomatik krize yol açmıştır. Söz konusu kriz; başlıca bölgesel güçler, stratejik ittifaklar ve küresel çıkarlar açısından önemli bir güvenlik riski olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye, tarafların talebi üzerine "Ankara Süreci" olarak adlandırılan diplomatik bir girişim başlatmış ve Somali ile Etiyopya arasında diyalogu kolaylaştırmaya yönelik bir barış inşa misyonu üstlenmiştir.

Fotoğraf 15: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kolaylaştırıcılığında Somali ve Etiyopya'nın Ankara Deklarasyonu'nu imzalaması (Aralık 2024)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Bu krizin çözümünde, güvenilir bir kolaylaştırıcı olarak kendini konumlandıran Türkiye; Afrika Boynuzu'ndaki güçlü diplomatik, tarihî ve kültürel bağlarını devreye sokmuştur. Her iki ülkenin güvenini kazanarak diyalog ortamı oluşturan Türkiye, kıta genelinde iş birliğine dayalı bir çerçevenin teşvik edilmesini de sağlamıştır. Türkiye'nin bu süreçteki katkıları yalnızca ikili gerilimleri çözmeyi değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel güçlerle iş birliğine odaklanan kalıcı bir istikrar modeli kurmayı da

hedeflemektedir. Ankara Süreci, Türkiye'nin hem bölgesel paydaşlarla hem de uluslararası aktörlerle ilişki kurma konusundaki stratejik önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Güvenilir Bir Aktör Olarak Konumu

Türkiye'nin "Afrika sorunlarına Afrikalı çözümler" ilkesine duyduğu saygı, kıta genelinde destekleyici bir ortak olarak rolünü pekiştirmektedir.¹⁹⁹ Türkiye'nin Afrika'daki girişimleri, olumsuz sonuçlar doğurmaktan kaçınmış; ihtiyaç duyulan ve talep edilen yerlerde sürdürülebilir çözümlere yönelik saygılı katkılara odaklanmıştır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin güven kazanmasına ve kıtada güvenilir bir aktör olarak kendini konumlandırmasına yardımcı olmuştur.

Günümüz uluslararası sisteminde Türkiye, barışa samimi katkılar sunan bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Afrika ülkelerinde özellikle Afrika Boynuzu'nda, tarihsel etkileşimler nedeniyle BMGK ve bazı büyük güçlere karşı güvensizlik bulunmaktadır.²⁰⁰ Türkiye'nin güvenilirliği ve Somali ile Etiyopya gibi ülkelerle güçlenen iş birliği, bu küresel güvenlik zafiyetlerinde Türkiye'nin yaklaşımının değerini yansıtmaktadır.

Türkiye, Afrika Boynuzu'ndaki çatışmanın çözümünde kolaylaştırıcı bir rol üstlenerek bölgesel barış ve istikrar çabalarına destek olmuştur. Bu rolün sürdürülebilmesi, Türkiye'nin ilgili taraflar nezdinde güven ve itibara sahip bir aktör olmasını gerektirmektedir. Türkiye'nin yürüttüğü Ankara Süreci; Türkiye'nin sahip olduğu özgün avantajlar ve kapasiteyle bölgesel barış, istikrar ve güvenliğe katkıda bulunma motivasyonunu yansıtarak onu diğer bölgesel ve küresel aktörlerden ayırmaktadır.²⁰¹

Afrika Boynuzu'ndaki zorluklar yalnızca Somali ve Etiyopya'yı değil; Cibuti, Mısır, Yemen, Suudi Arabistan ve Sudan gibi ülkeleri de etkilemektedir. Bölgenin güvenlik dengesi ciddi bir jeopolitik ağırlık taşımaktadır. Türkiye, bu dengenin bozulması hâlinde ortaya çıkabilecek güvenlik risklerini önlemek adına istikrarı koruma yönünde ciddi çabalar göstermektedir. Devlet dışı silahlı gruplar ve terör örgütlerinin oluşturduğu tehdit, bölgeyi daha da karmaşık hâle getirirken Türkiye, bölgesel ve küresel meydan okumalar karşısında jeopolitik istikrarın korunmasında sorumlu bir aktör olarak hareket etmektedir.²⁰²

Etiyopya ile Somaliland arasında, Somali Federal Hükûmeti'nin onayı olmadan imzalanan tartışmalı MoU, uluslararası hukuk açısından ihtilaflı kabul edilmiş ve Ankara Deklarasyonu ile tartışmalar da ortadan kaldırılmıştır. Bu bağlamda uluslararası hukuku destekleyen tutumu sayesinde Türkiye, bu süreçte önemli bir aktör konumuna gelmektedir.²⁰³ Buna ek olarak ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesine odaklanan Türkiye'nin Afrika ortaklık politikası, Afrika Boynuzu'nda barış ve istikrarı teşvik etme yönündeki kararlılığını da pekiştirmektedir.

Son dönemde Türkiye, Afrika Boynuzu'ndaki diplomatik faaliyetlerini yoğunlaştırmış; tarihî, diplomatik ve kültürel bağlarını kullanarak barış ve istikrarı desteklemeye odaklanmıştır. Hem stratejik hem de ekonomik açıdan kritik bir mesele olan Somali-Etiyopya anlaşmazlığında Türkiye, tarafların talebi üzerine arabuluculuk yaparak gerilimin ortadan kalkmasına katkıda bulunmuştur. Böylece Türkiye hem bölgesel barışa hem de uluslararası hukuki normların korunmasına yönelik katkı sağlamıştır.

Fotoğraf 16: Türkiye'nin Arabuluculuğunda Etiyopya-Somali Birinci Teknik Müzakereleri (Şubat 2025)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Somali ile stratejik ilişkilere; Etiyopya ile güçlü ekonomik bağlara sahip olan Türkiye, Ankara Süreci ve Ankara Deklarasyonu ile bölgedeki istikrarını korumuş ve potansiyel çatışmaları önlemiştir. Türkiye'nin ekonomik ilişkileri teşvik etme ve ticareti artırma yönündeki çabaları, kıta genelindeki geniş hedefleriyle uyum içerisindedir.²⁰⁴ Bu yönüyle Türkiye'nin Somali-Etiyopya anlaşmazlığını çözme yaklaşımı, Afrika'ya yönelik bütüncül vizyonu ile da örtüşmektedir.

Türkiye'nin Somali ve Etiyopya'ya Yönelik Diplomatik Stratejisi

Ankara Süreci, Somali ile Etiyopya arasındaki sorunların çözümünde aktif diplomasiyi, temel araç olarak ön plana çıkarmıştır. Türkiye, açık iletişim ve diyalog ortamını sağlayarak bölgesel istikrarın teşvikinde potansiyel ekonomik iş birliğini hayati bir unsur olarak konumlandırmıştır. Diplomasi, devletler arası anlaşmazlıkların çözümünde ilk adımdır ve Türkiye'nin benimsediği yaklaşım, tüm bölgesel aktörlerin yararına olacak kapsayıcı sonuçlar hedefleyerek kalıcı barışı desteklemeyi amaçlamaktadır.

Somali-Etiyopya çatışmasının tarihsel ve stratejik karmaşıklığı, çözüm geliştirme sürecinde hem fırsatlar hem de zorluklar içermektedir.²⁰⁵ Ancak Türkiye'nin her iki tarafla da kurduğu güçlü ilişkiler ve kendisine duyulan güven, bu sürecin etkin biçimde yönetilebileceğini göstermektedir. Türkiye'nin bölgedeki güvenilir aktör rolü; taraflar arasında diyalog ve iş birliğini kolaylaştırmış, karşılıklı güveni güçlendirerek çözüm sürecine zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin güvenilir ortak olarak konumlanması, günümüzün birbirine bağlı ve rekabetçi küresel ortamında daha da önem kazanmaktadır. Afrika Boynu'nda güvenliğe yönelik iş birliğini teşvik eden Türkiye, aynı zamanda bölgesel bir çatışma ya da savaşın patlak vermesini önlemek adına da katkı sunmaktadır.

1 Ocak-2 Temmuz 2024 tarihleri arasında Somali ve Etiyopya arasında herhangi bir resmî diyalog kurulmamıştır. Türkiye'nin müdahalesi, bu süreçte hayati bir iletişim köprüsü oluşturmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Somali Cumhurbaşkanı Mahmud ve Etiyopya Başbakanı Ahmed ile bire bir görüşmeler gerçekleştirerek anlaşmaya varma yolunda önemli bir rol üstlenmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın uluslararası düzeydeki itibarı ve Türkiye'nin güvenilir imajı, bu sürecin ilerletilmesinde belirleyici olmuştur.

Türkiye, her iki devletin resmî temsilcilerini bir araya getiren tek ülke olarak aktif şekilde mekik diplomasisini yürütmüştür.²⁰⁶ Bu durum, Türkiye'nin karşılıklı fayda sağlayan bir çözüm bulma yönündeki kararlılığını ve stratejik bir bakış açısıyla sürece yaklaşımını ortaya koymaktadır. Ekonomik bağların ve ortaklıkların güçlendirilmesi, Türkiye'nin Afrika politikasının temel taşlarından biridir. Bölgesel güvenlik, bu politika çerçevesinde büyük önem arz etmektedir. Bölgenin siyasi, askerî ve sosyoekonomik güvenliği, küresel ölçekte stratejik uluslararası ticaret yollarına yakınlığı nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Türkiye, olası bir savaşın çıkmasını veya çatışmanın tırmanmasını engellemek amacıyla aşamalı ve gerginliği azaltmaya odaklı bir yaklaşımı sürdürmüştür. Somali ve Etiyopya'nın Türkiye'ye olan güveni, bu hassas sürecin sağlıklı biçimde yönetilmesinde hayati rol oynamıştır. Bunların yanı sıra Ankara Süreci'nin devam ettiği dönemde bölgesel konjonktür, potansiyel yatırımcılar açısından bazı soru işaretlerini gündeme getirmiştir. Bu zorluklara rağmen Türkiye, kısa süre önce Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'ni iki fırkateyn eşliğinde Somali kara sularına göndermiştir.²⁰⁷ Bu adım, bölgesel gerilimlere rağmen Türkiye'nin diplomatik çözümlere duyduğu güveni vurgulamakla birlikte bölgenin istikrar ve iş birliği potansiyeline olan inancını da açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki Yatırımları ve Barış Arayışı

Tarihsel düşmanlık ve çatışmalar geçmişine sahip olan Somali ve Etiyopya, Afrika Boynuzu'nda kritik jeostratejik konumlar işgal etmektedir. Bu iki ülke arasındaki gerilim yalnızca bölgesel istikrarı değil, aynı zamanda küresel ticaret yollarını da sekteye uğratabilecek daha geniş çaplı bir çatışma riski taşımaktadır. Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı'ndaki güvenlik açıkları, küresel ekonomik sistem açısından ciddi tehditler doğurabilir. Türkiye, bölgenin stratejik öneminin farkında olarak Somali ve Etiyopya'da güçlü bir varlık oluşturmuş; ekonomi, siyasi ve güvenlik alanlarında kapsamlı ilişkileri güçlendirmiştir. Somali'nin Hint Okyanusu ve Aden Körfezi'ne kıyısı olan stratejik konumu nedeniyle Türkiye; burada altyapı, sağlık, güvenlik ve eğitim gibi alanlara yoğun yatırımlar yapmıştır. Ekim 2024'te Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi ve Türk donanmasına ait fırkateynlerin Somali kara sularına ulaşması, Türkiye-Somali stratejik ortaklığının daha da güçlendiğini ortaya koymuştur.

Etiyopya ise Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki stratejik etkisinin bir diğer önemli ayağını teşkil etmektedir. Çin'den sonra²⁰⁸ Etiyopya'daki en büyük ikinci yatırımcı olan Türkiye'nin yatırımları, 2022 itibarıyla 2,5 milyar dolara ulaşmıştır. Özellikle tekstil sektöründe faaliyet gösteren yaklaşık 200 Türk firması,²⁰⁹ binlerce kişiye istihdam sağlamaktadır. Addis Ababa yakınlarındaki Bole Lemi Endüstri Parkı'nda faaliyet gösteren Türk tekstil ve deri firmaları, Türkiye'nin Etiyopya'daki ekonomik etkisini ve bu katkının ulusal ekonomiye olan olumlu yansımalarını açıkça göstermektedir.²¹⁰

Somali ile Etiyopya arasında çıkabilecek bir çatışma yalnızca bölgesel istikrarı değil, Türkiye'nin bölgede gerçekleştirdiği yatırımları da tehlikeye sokmaktadır. Bu riske karşılık Türkiye, gerginliği azaltmak ve diyalog ortamı oluşturmak amacıyla proaktif diplomasisini devreye sokmuş ve etkili bir kolaylaştırıcı olarak kendini konumlandırmıştır. Türkiye, Afrika Boynuzu'nda istikrar ve güvenliği desteklerken yalnızca kendi çıkarlarını korumakla kalmamış; aynı zamanda Somali ve Etiyopya'nın egemenliğini gözetmek ve bölgesel barışa katkıda bulunmak amacıyla da hareket etmiştir. Türkiye; Somali ve Etiyopya'nın hassasiyetlerini önceliklendirerek adil ve uluslararası hukuka uygun bir çözüm bulmayı amaçlayan diyalog süreçlerine dâhil olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Somali'nin toprak bütünlüğü ve egemenliğine saygı temelinde hareket edeceği konusunda herhangi bir şüphe yoktur.

Türkiye, Etiyopya'nın ticari amaçlı denize erişim sağlama yönündeki arzularını da anlamaktadır ancak bu tür girişimlerin Somali Federal Hükûmeti ile müzakere edilmesi gerektiğini de açıkça ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Etiyopya ile Somaliland arasında imzalanan MoU'nun yok hükmünde olması, krizin çözümünde önemli bir adım olarak yer almaktadır. Nitekim krizin çözümüne giden süreçte, Somaliland'da 13 Kasım 2024 tarihinde yapılan seçimlerin de etkisi oldukça fazladır. Somaliland'daki seçimleri Muse Bihi'nin kaybetmesi ile sürecin daha hızlı çözüme kavuşması mümkün olmuştur. Bununla birlikte Somali, Etiyopya ile yaşadığı anlaşmazlıklarda egemenliğine yönelik herhangi bir ihlali kabul etmeyeceğini resmî kanallardan defalarca ifade etmiş olup bu konuda uluslararası platformlarda çeşitli uyarılarda bulunmuştur.²¹¹

Özetle Türkiye, Somali'nin egemenliği ve toprak bütünlüğüne duyduğu saygıyı açıkça ortaya koyarken Somali ve Etiyopya arasındaki gerginliği azaltmak ve bölgedeki yatırımlarını da korumak amacıyla kararlı bir tutum sergilemiştir. Bu bağlamda Türkiye, Afrika Boynuzu'ndaki bölgesel barış ve güvenliğin sağlanmasında, Somali-Etiyopya hattındaki tansiyonu düşürüp küresel ticaret için hayati öneme sahip olan deniz yollarını güvence altına alarak kilit bir rol üstlenmektedir.

Afrika Boynuzu'ndaki Jeopolitik Riskler

Somali ile Etiyopya arasındaki kriz, Afrika Boynuzu'ndaki istikrar açısından çok katmanlı riskler barındırmakla birlikte bölgesel ve küresel dinamikleri de etkilemektedir. Somali ve Etiyopya arasındaki yaşanmış olan krizin etkileri, Afrika Boynuzu ve Kızıldeniz'in jeopolitiğine de uzanabilecek olup bölgesel güvenlik, ekonomik kalkınma ve çeşitli aktörlerin stratejik çıkarlarını tehdit edebilecek bir potansiyele erişmiştir. Afrika Boynuzu'ndaki kırılgan güvenlik dengesi, Somali ile Etiyopya arasında tırmanabilecek bir çatışmaya karşı özellikle hassastır. Böyle bir çatışmanın sınırları aşarak Cibuti, Sudan ve Yemen gibi Kızıldeniz'e kıyısı olan diğer ülkeleri de etkileyebileceği de dönem içinde öngörülmüştür. Bu senaryo, sınır ötesi güvenlik tehditlerini artırma ve bölgedeki devlet dışı aktörlerin güç kazanma riskini yükseltmiştir.

Küresel düzeyde ise en önemli risklerden biri, stratejik deniz ticaret yollarının tehdit altına girmesi olarak okunmuştur. Kritik öneme sahip olan Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı, bölgede yaşanacak herhangi bir çatışmadan ciddi bir şekilde etkilenebilecek konumdur. Bu bölgedeki güvenlik sorunları, deniz taşımacılığı maliyetlerini artıracak olup Avrupa, Asya ve Afrika arasındaki ticaret akışını sekteye uğratacaktır. Bu durum, dünya enerji ve ticaret güvenliğini doğrudan tehdit ederken küresel ekonomi açısından da ciddi sonuçlar doğuracaktır. Aynı zamanda çatışma, bölgesel ekonomik kalkınma ve iş birliği potansiyelini tehlikeye atmakta olup artan güvenlik riskleri; liman projeleri, altyapı yatırımları ve ticaret yollarını tehdit altına almaktadır. Dolayısıyla Ankara Süreci'nin başarıyla sonuçlanmaması durumunda istikrarsızlık ortamı; yatırımcıları caydırabilir, ekonomik büyümeyi yavaşlatabilir ve yerel halk için yoksulluk risklerini artırabilirdi. Ayrıca söz konusu dönemde bölgede tırmanan gerilim, Somali'de faaliyet gösteren silahlı devlet dışı aktörler, özellikle el-Şebab gibi gruplar için etki alanını genişletme fırsatı doğurmuştur. Çatışma ortamı yalnızca Somali'de değil, çevre ülkelerde de terörist grupların güç kazanma riskini barındırmıştır. Dolayısıyla bölgede kötüleşen güvenlik ortamının yerel halkı doğrudan tehdit etmesi ve bölgesel insani krizleri derinleştirme potansiyeli söz konusu olmuştur.

Fotoğraf 17: Ankara Süreci Kapsamında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Etiyopya ve Somali Liderleriyle (Aralık 2024)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Somali-Etiyopya krizinin bir diğer önemli riski ise bölgesel ittifakların yeniden yapılandırılması ve güç dengelerindeki değişimler olarak öne çıkmıştır. Süreç içinde Somali'nin Mısır'la ilişkilerini güçlendirmesi²¹² ve Mısır'ın Etiyopya üzerindeki baskıyı artırması, komşu aktörlerin pozisyonlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Mısır, Etiyopya'nın Kızıldeniz'deki etkisini stratejik bir tehdit olarak gördüğü için bölgedeki varlığını artırmış ve bu durum, ittifakları daha da kutuplaştırarak çatışma ihtimalini dönem itibarıyla artırmıştır.

Bu kriz, dolaylı olarak İsrail ile İran arasındaki güç mücadelesini de Afrika Boynuzu'na taşıma riskini barındırmıştır. Bölgedeki İran-İsrail rekabeti zaten kırılğan olan güvenlik dinamiklerini daha da karmaşık hâle getirmiştir. İsrail'in özellikle Etiyopya ve Somaliland yönetimiyle yakın ilişkiler geliştirerek nüfuzunu artırma çabaları yalnızca Etiyopya-Somali ayrışmasını derinleştirmekle kalmamış; bölgesel ittifakların İsrail lehine yeniden şekillenmesine de neden olma ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda İsrail, Etiyopya'nın Kızıldeniz'e erişimini koruyan bir aktör gibi konumlanarak uluslararası diplomatik destek elde edebilecek ve İran'ın etkisini dengelemek amacıyla daha fazla bölgesel müdahalede

bulunabilecektir. Husilerin bölgedeki mevcudiyeti, İsrail'in bu müdahalelerini meşrulaştırmak için bir gerekçe olarak da kullanılabilir.²¹³ İsrail, İran'ın etkisini dengelemek amacıyla Etiyopya ile ittifak kurarak Afrika Boynuzu'nu stratejik bir denge alanı olarak değerlendirmeye çalışırken bu bölge, daha geniş çaplı İran-İsrail rekabetinin yeni bir cephesi olma riski taşımaktadır. Buna paralel olarak Somali'nin kuzeyindeki Golis Dağları'nda, özellikle Puntland yakınlarında artan DEAŞ varlığı, deniz güvenliği ve küresel ticaret yollarının güvenliği açısından ilave bir tehdit oluşturmaktadır. Bu güvenlik tehdidi, Afrika Boynuzu'nun karmaşık olan jeopolitik tablosuna yeni bir katman eklemektedir.

Sonuç olarak Somali ile Etiyopya arasındaki gerilimin barışçıl yollarla çözülmesi yalnızca iki ülke için değil, bölgesel ve küresel güvenlik dengeleri açısından da hayati önemdedir. Krizin diplomatik yol ile çözülememesi durumunda, Afrika Boynuzu'nun uzun süreli bir istikrarsızlık sürecine sürüklenebilmesi kaçınılmaz görünmekteydi. Bu durumda bölgenin, küresel güvenlik sisteminde daha kırılgan bir yapıya gelmesi beklenmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin yürüttüğü Ankara Süreci'nin başarılı şekilde sonuçlanması ve Ankara Deklarasyonu'nun imzalanması, bölgesel ve küresel güvenlik çıkarlarının korunması açısından oldukça önem taşımaktadır.

Bölgesel ve Küresel İş Birliği

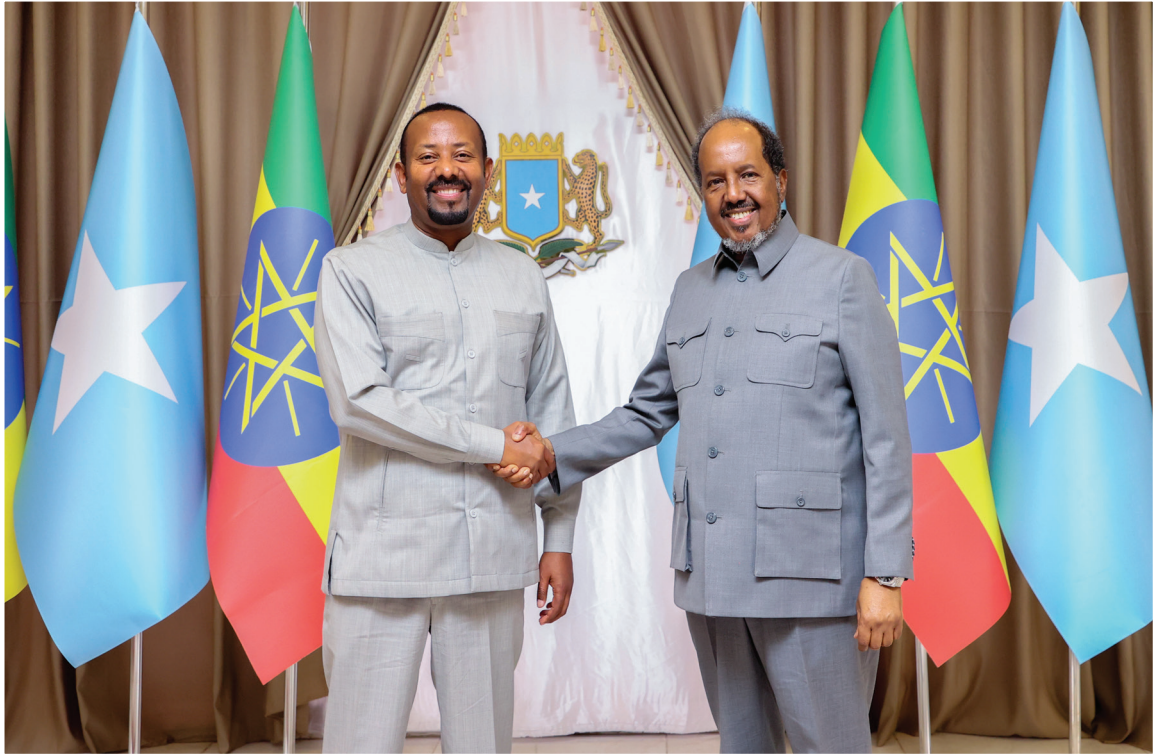
Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki rolü, devam eden Somali-Etiyopya krizi bağlamında hem bölgesel hem de uluslararası ilişkiler açısından çok boyutlu ve stratejik bir önem taşımaktadır. İki ülke arasındaki anlaşmazlığın çözümüne kolaylaştırıcılık yapan Türkiye, çıkar sahibi bir devlet olarak değil; bölgesel istikrar ve güvenliği sağlamaya kendini adanmış sorumlu bir aktör olarak konumlanmaktadır. Türkiye'nin barış odaklı ve çözüm merkezli yaklaşımı, yerel aktörler ve uluslararası paydaşlar arasında geniş bir kabul görmekte olup güven inşa ederek Türkiye'nin güvenilir aktör konumunu pekiştirmektedir.

Türkiye; Etiyopya ve Somali ile angajmanını sürdürürken barışçıl bir çözümü teşvik etmek amacıyla diğer bölgesel ve küresel aktörlerle de iş birliği yürütmektedir. Bu çabalar; Somali, Etiyopya, Mısır, Cibuti ve Kenya ile doğrudan müzakereleri; Katar, BAE ve ABD ile yapılan istişareleri içermekte ve Türkiye'nin kolaylaştırıcı rolünün ikili ilişkilerin ötesine geçtiğini göstermektedir. ABD, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki bölgesel istikrar çabalarına katkısını tanımakta ve bu yapıcı çabaları desteklemektedir. ABD'nin, Türkiye'yi Somali-Etiyopya krizinde güvenilir bir arabulucu olarak kabul etmesi, Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunu güçlendirmekte ve iş birliği ağlarını genişletmektedir. ABD ve diğer küresel aktörlerle uyumlu ilişkiler geliştiren Türkiye, böylelikle uluslararası destek açısından güçlü bir zemin oluşturmakta ve kriz çözüm sürecine sinerji katmaktadır.²¹⁴

Türkiye'nin yaklaşımı, bölgesel istikrarı küresel güvenliğin temel bir unsuru olarak vurgulamakta ve uluslararası barışın korunmasına yönelik daha geniş taahhüdünü yansıtmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, ihtiyaç duyulması hâlinde AfB ve BM gibi kuruluşlarla iş birliğine açık olduğunu belirtmekte ve bölge için kapsamlı barış çözümlerini pekiştirmeye yönelik bir tutum sergilemektedir. Bu yaklaşım, Somali-Etiyopya arasındaki çatışmanın yalnızca yerel bir mesele olmadığını; aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası bir aktör olarak küresel barış ve güvenliğe katkı sunabileceğini ve yapıcı çözümler geliştirme fırsatının olduğunu ortaya koymuştur.

Türkiye'nin Somali-Etiyopya krizindeki arabulucu rolü, bölgesel barış ve istikrarın korunmasında merkezî bir öneme sahiptir. Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki etkisi yalnızca ikili ilişkilerle sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda bölgesel aktörler ve küresel güçlerle yürütülen çok boyutlu diplomasiyi de kapsamaktadır. Bu stratejik konumlanma, Türkiye'yi bölgedeki güvenilir bir aktör ve çözüm sağlayıcı hâline getirmekte olup çok taraflı diplomasi anlayışının gerginlikleri azaltmadaki önemini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin küresel ve bölgesel iş birliğini geliştirmeye yönelik kararlılığı, barış ve kalkınma çabalarını desteklemekte ve küresel güvenliğe katkı sunma misyonunu güçlendirmektedir. Bu süreç, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'ndaki barış merkezli politikalarının etkinliğini ortaya koymakta; bölgesel ve küresel güvenlikteki artan rolünü daha da sağlamlaştırmaktadır.

Fotoğraf 18: Etiyopya Başbakanı Abiy Ahmed'in Somali'ye Resmî Ziyareti (Şubat 2025)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Türkiye'nin Somali-Etiyopya çatışmasındaki arabuluculuğu, uluslararası alanda bölgesel barış için güvenilir bir aktör olarak konumlanmasını sağlamaktadır. Katar, BAE, Cibuti, Mısır ve ABD gibi ülkelerle kurulan stratejik ortaklıklar yoluyla Türkiye; bölgesel ve küresel barış ile güvenliğe katkı sağlayan bir aktör hâline gelmektedir. Türkiye, uluslararası örgütler ve büyük güçlerle ilişkileri kapsayan dengeli bir diplomasi stratejisi izleyerek Afrika Boynuzu'nda istikrarı ilerletmekte ve bölgenin geleceğini güvence altına almaktadır. Bahse konu çok katmanlı ve eş güdümlü diplomatik çaba, Türkiye'nin bölgesel ve küresel aktörler arasında yükselen etkisini ve artan stratejik gücünü simgelemektedir.

BÖLÜM 8

STRATEJİK ÇERÇEVE

İlişkilerin SWOT Analizi

Bu bölümde SWOT analizi (güçlü/zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler/riskler) iki ayrı katmanda ele alınmaktadır. İlk SWOT analizi tablosu, güncel durumu ortaya koymaktadır. Bu tabloda; Türkiye'nin Somali'de izlemiş olduğu politikaların güçlü ve zayıf yönleri ile güncel fırsatlar ve tehditler ortaya konulmuştur. Bu kapsamda birinci SWOT analizi tablosu 2011 yılından günümüze dek uzanan diplomatik, güvenlik ve kalkınma gibi faaliyetlerin somut yansımalarını değerlendirmektedir. Aynı zamanda karar alıcıların kısa vadeli politika ayarlamaları için pratik bir başvuru aracı işlevi görmektedir.

İkinci SWOT analizi tablosu ise vizyon odaklı ve gelecek perspektifli bir yaklaşım ortaya koyma amacıyla hazırlanmıştır. Gelecek odaklı vizyon çalışmasının amacı, 2030 ve sonrasında uzanan uzun vadeli stratejik hedefleri, potansiyel fırsatları ve bu süreçte karşılaşılabilecek riskli alanları öngörebilmektir. Bu analiz; mevcut eğilimleri ve olası bölgesel gelişmelerin ve yaşanabilecek küresel dönüşümlerin, ikili ilişkileri nasıl etkileyeceğini dikkate alarak hazırlanmıştır.

Tablo 5: Güncel Durum SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
İki ülkenin siyasi iradelerinin, ilişkileri 2011'den günümüze dek kararlılıkla sürdürme isteği	Somali'de el-Şebab kaynaklı güvenlik risklerinin, projelerin uygulanmasını ve sürdürülebilirliğini zorlaması
Liderler arası güçlü bağlantılar başta olmak üzere yüksek düzeyli kurumsal ve diplomatik angajmanın devamlılığı	Federal hükûmet-federal üye devletler arasındaki gerilimlerinin, potansiyel kapasiteyi zaman zaman sınırlandırması
Başta TÜRK SOM Askerî Eğitim Üssü olmak üzere Türkiye'nin farklı araçlarla yerel güvenlik kapasitesine doğrudan katkısı	Somali kurumlarının kapasite yetersizliği nedeniyle uygulama gecikmeleri
Eğitim, sağlık, enerji, ulaştırma ve kültür alanlarında TİKA, AFAD, TMV, YEE, Türk Kızılay gibi kurumların sahadaki varlığı ve koordinasyonu	Bölgedeki rakip aktörlerin karşı projeleri
Yerel aktörlerle güvene dayalı, eşit ortaklık yaklaşımı	Göç politikalarının, ikili ilişkilerin ilk yıllarında oldukça serbestken günümüzde daha sıkı olmasına yönelik tutarsızlık
Somali halkının Türkiye'ye yönelik güven ve sevgisi	Kısıtlı medya etkinliği ve görünürlük
Recep Tayyip Erdoğan Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Aden Abdulle Havalimanı, Somali Parlamentosu gibi sembolik ve kritik altyapı yatırımlarının tamamlanması	Somali kamu gelirlerinin büyük ölçüde dış yardımlara bağımlılığı, yerel finansman kapasitesinin zayıf kalması
İkili ilişkilerdeki güven temelinde Balıkçılık Mutabakat Zaptı ile mavi ekonomi alanında stratejik iş birliği ve yasa dışı balıkçılıkla mücadele kapasitesinin artırılması. Ayrıca savunma, ekonomi, enerji ve uzay alanlarında yürütülen ortak projelerle Türkiye'nin bölgesel etki kapasitesinin güçlendirilmesi	Ülkenin kaynaklarının halkın ve devletin kullanımına sunulamaması

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Batılı ülkelerle güvenlik alanında ortak gündem: Radikalizmle ve korsanlıkla mücadelede iş birliği zemini ve meşruiyet	Somali siyasi kültürünün anlaşılammaması
	Türkiye'nin akademik insan kaynağı (uzman) konusundaki eksikliği
	Coğrafi uzaklık ve lojistik maliyetlerin sürdürülebilirlik üzerinde oluşturduğu baskı
	Uzun vadeli yatırım için enerji ve altyapı ihtiyacı ile bunların finansmanı
Fırsatlar	Tehditler
Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile deniz güvenliği ve enerji alanında derinleşme imkânı	El-Şebab ve DEAŞ'ın varlığını sürdürmesi, terör saldırılarının deniz ve kara güvenliğine yönelik riskleri
Somali'nin EAC üyeliği ve silah ambargosunun kaldırılmasıyla artma potansiyeli olan bölgesel entegrasyon	Federal üye devletlerden bazılarıyla yaşanan sorunlar
Mavi ekonomi ve balıkçılıkta Türk teknik desteğiyle kapasite artışı ve uzun vadeli ihracat potansiyeli	Bölgedeki diğer dış aktörlerin, karşı projelerle Somali'ye katkı sağlayacak etki alanını daraltma girişimleri
Türk modelinin Afrika'da diğer ülkelere uyarlanabilmesi için Somali örneğinin başarı hikâyesi olarak sunulma imkânı	İklim değişikliği, kuraklık ve gıda güvensizliğinin sosyal istikrarsızlık oluşturma riski
Deniz güvenliğinde ortak devriyeler ve Hint Okyanusu'nda çok taraflı iş birlikleri	Küresel güç rekabetinin Somali'yi jeopolitik çekişme alanına dönüştürme riski
	Federalizmin etkisi ve klan siyasetinin yoğunluğu
	Korsanlığın politik ve ekonomik bir tehdit olarak kullanılması
	Sınır komşuları ile tarihsel çekişmelerin Somali'nin istikrarına etkisi
	Uluslararası medyada ve bazı diplomatik platformlarda Türkiye'nin Somali'deki varlığına yönelik dezenformasyon kampanyaları
	Yerel medya ekosisteminin zayıflığının, Somali toplumunu dezenformasyona açık hâle getirmesi
	Klanlar arası rekabetin dalgalı seyri ve hızlı ittifak değişimlerinin oluşturacağı siyasi ve toplumsal kırılmalıklar
	Büyük güçlerin kıta üzerindeki rekabeti ve Türkiye'yi kendi yanlarında görme isteğinin oluşturacağı baskı

Güncel durum SWOT analizinde, Türkiye-Somali arasındaki stratejik ortaklığın, çok boyutlu ve kurum-sallaşmış bir yapıya ulaştığı ortaya konulmuştur. İlişkilerin güçlü yönleri; uzun vadeli siyasi iradenin yanı sıra diplomatik irade, güvenlik kapasitesinin tedrici şekilde artırılması ve kalkınma projelerinin çeşitliliği etrafında şekillenmiştir. Türkiye-Somali ilişkilerinde, hükûmetler arası değişim yaşansa da stratejik çizgi korunmuştur. Bu durum hem sahada güven oluşturmuş hem de uzun vadeli projelerin siyasi riskini azaltmıştır. Nitekim Somali’de, Türkiye’nin “güvenilir müttefik” imajı pekişmiş, projelerin yarıda kalma ihtimali azalmıştır.

Cumhurbaşkanı, bakanlar ve üst düzey yetkililerin düzenli ziyaretleri; ikili ilişkilerde sembolik ve pratik kazanımlar oluşturmaktadır. Bu durum, Somali yönetimi ile kriz anlarında hızlı koordinasyon sağlanabilmesini mümkün kılmakta ve diğer aktörlere karşı Türkiye’nin öne çıkmasını sağlamaktadır. Öte yandan Somali ordusunun yeniden yapılandırılmasında TÜRK SOM’un sağladığı eğitim, disiplin ve teknik destek belirleyici bir role sahiptir. Bu kapsamda, Somali ordusunun 2030 yılına kadar tam operasyonel kapasiteye ulaşma hedefinde, Türkiye’nin rolü tartışmasız olarak öne çıkmaktadır.

Türk kurumlarının Somali’deki koordineli varlığı ve kurumsal çeşitliliği; Türkiye’nin güvenlik, insani kalkınma ve kültürel diplomaside etkili olmasını sağlamaktadır. Söz konusu çok boyutlu yaklaşım ve oluşturulan etki, Türkiye’yi Somali için önemli bir çözüm ortağı yapmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’nin eşit ortaklık temelindeki yaklaşımı, sahadaki diğer aktörlere kıyasla Somali toplumundaki kabul görme oranını pozitif olarak artırmaktadır. Nitekim 2011 yılında insani yardım seferberliği sonrası oluşan güçlü toplumsal algı, Türkiye’nin Somali’deki diplomatik zeminini güçlendirmektedir. Ayrıca Somali’deki “Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi, Aden Abdulle Havalimanı, Mogadişu Limanı ve Somali Parlamentosu” gibi sembolik yatırımlar; Türkiye’nin rolünü daha görünür kılmaktadır. Güçlü yönler açısından Balıkçılık Mutabakatı Zaptı ise iki ülke arasındaki iş birliğinin sadece mavi ekonomi ve yasa dışı balıkçılıkla mücadele alanlarıyla sınırlı olmadığını göstermektedir. Ayrıca savunma, ekonomi, enerji ve uzay gibi stratejik sektörlerdeki ortak projelerin de aynı güven ortamında geliştirildiğini ortaya koymaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın liderliğine duyulan güven, bu iş birliklerinin siyasi istikrar ve karşılıklı taahhüt çerçevesinde sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Mutabakat; tekil bir sektörel adım olmanın ötesinde, Türkiye’nin Somali’deki etki kapasitesini pekiştiren stratejik bir çerçevenin parçası olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye’nin Batılı aktörlerle radikalizm ve korsanlıkla mücadele başlıklarında örtüşen gündemi, sahadaki meşruiyeti konsolide eden ve çok taraflı eş güdümü kolaylaştıran bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu ortak zemin, güvenlik ve kalkınma projelerinin aynı anlayış ve standartla yürütülmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca ikili çabaları, bölgesel ve çok taraflı iş birlikleriyle tamamlayan bir çerçeve sunmaktadır.

Zayıf yönler incelendiğinde ise söz konusu zayıflıkların daha çok Somali’nin iç yapısından ve gelişmekte olan kurumsal kapasitesinden kaynaklı olduğu dikkat çekmektedir. Vurgulanması gereken nokta:

- Türkiye’nin, Somali’de 15 yılı aşkın diplomatik ve kalkınma tecrübesi ile güvenlik sektöründeki etkinliğinin öne çıkması ve
- Türkiye’nin, Somali’de bir dış aktör olmasının ötesinde kurumsal kapasite inşasında kritik ortak konumunda olduğudur.

Sahadaki zorluklardan biri de terör kaynaklı güvenlik riskleridir. Ancak uzun yıllar boyunca Somali hükûmetiyle yapılan faaliyetler, bu tehdidin yönetilebilir boyutta olduğunu göstermektedir. Diğer yandan federal hükûmet ile federal üye devletler arasındaki gerilimler, Mogadişu'nun otoritesini etkileyebilmektedir. Bu tür gerilimler özellikle altyapı, eğitim ve sağlık gibi merkezî hükûmet desteği gerektiren alanlarda, uygulama hızını düşürmektedir.

Kurumsal kapasite yetersizliği de uygulama sürecinin en belirgin sınırlayıcı faktörlerinden biridir. Somali devlet kurumlarının idari, teknik ve mali alanlardaki eksiklikleri; proje planlama, ihale, uygulama ve izleme aşamalarında gecikmelere yol açabilmektedir.

Bölgedeki rakip aktörlerin karşı projeleri, Türkiye'nin sahadaki etkisini dengeleme amacı taşımaktadır. Alternatif finansman ve proje modelleri sunan bu aktörler, Somali hükûmetinin stratejik önceliklerini zaman zaman yeniden tanımlamasına sebep olabilmektedir.

İkili ilişkilerin ilk yıllarında görece serbest olan göç ve vize politikalarının, son dönemde daha sıkı kurallara bağlanması da insan hareketliliğini yavaşlatan bir diğer faktördür. İş insanları, öğrenciler ve aile birleşimi başvurularında yaşanan memnuniyetsizlikler, toplumlar arası etkileşimin temposunu düşürebilmektedir.

Medya alanında ise Türkiye'nin Somali'deki varlığı, uluslararası rakiplerine kıyasla sınırlı bir görünür-lüğe sahiptir. Bu durum hem kamu diplomasisi faaliyetlerini hem de dezenformasyonla mücadele kapasitesini zayıflatmaktadır. Yerel basınla yeterince ortak içerik üretilmemesi, Türkiye'nin sahadaki katkılarının yeterince anlatılamamasına yol açmaktadır.

Somali kamu gelirlerinin büyük ölçüde dış yardımlara bağımlılığı ve yerel finansman kapasitesinin zayıflığı, projelerin uzun vadede yerel kaynaklarla sürdürülebilmesini zorlaştırmaktadır. Ülkenin sahip olduğu yer altı, deniz ve tarımsal kaynakların; güvenlik sorunları, yatırım eksiklikleri ve yolsuzluk gibi nedenlerle halkın/devletin kullanımına sunulamaması ise ekonomik bağımsızlık ve sosyal refahın önündeki en önemli yapısal engellerden biridir. Ayrıca hem sahanın hem de her iki kamuoyunda da ilişkilerin daha rahat anlaşılabilmesi gerekli görülmektedir. Bu kapsamda Türklere de Somali'nin ve Somali kültürünün anlatılması dikkate alınmalıdır.

Bununla birlikte akademik anlamda yetişmiş insan kaynağı kapasitesindeki sınırlılıklar önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Türkiye'de Afrika çalışmaları görece yeni kurumsallaşmakta olup derin saha bilgisi, bölge dilleri ve uzun erimli alan araştırmaları üzerinden birikim üreten akademisyen sayısı oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durum; politika tasarımının yerel bağlama tercümesinde ve risk varsayımlarının sahada test edilmesinde güçlükler oluşturmaktadır. Ayrıca bilgi üretimi ile uygulama arasındaki geri besleme döngülerini yavaşlatmaktadır. Akademik kapasite eksikliği; uzun vadeli pro-jelerde yöntem setlerinin rafine edilmesi, yerel ortaklarla bilgi üretimi ve bilgi transferinin kurumsallaştırılması başlıklarında belirleyicidir. Türkiye-Somali mesafesinin ürettiği lojistik maliyetler ile enerji ve altyapı ön koşullarındaki sınırlılıklar; finansman düzeneklerinin netleşmediği durumlarda takvim sapması ve maliyet artışı risklerini büyütmektedir. Dolayısıyla söz konusu kısıtların, alan çalışması

temelli akademik kapasite inşası ile idari ve tedarik süreçlerinin eş zamanlı güçlendirilmesi bağlamında ele alınması gerekmektedir.

Bu analiz; fırsatlar, mavi ekonomi, bölgesel entegrasyon ve deniz güvenliğinde ortak liderlik gibi Türkiye'nin küresel vizyonuna uyumlu stratejik alanlara işaret etmektedir. Özellikle 8 Şubat 2024 tarihli Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile Türk donanmasının Somali kıyılarındaki varlığı, Somali'nin korsanlık ve yasa dışı balıkçılık faaliyetlerinin engellenmesi açısından önemli bir caydırıcılık unsurudur. Mavi ekonomi ve balıkçılıkta Türk desteğiyle kapasite artışı; Somali'nin ihracat gelirlerini artırmayı ve işsizliği azaltmayı sağlayacaktır.

Türkiye'nin 2011 yılından günümüze kadar Somali'deki başarı hikâyesi, Afrika'da birçok ülke tarafından dikkatle izlenmektedir. Somali'deki başarılı her uygulama aynı zamanda Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesini ve kıta genelindeki prestijini artırmaktadır. Bu fırsat, kıtadaki farklı ülkeler için Somali örneğini değerli bir referans yapmaktadır. Bununla birlikte söz konusu örneğin "Türk modeli" olarak sunulması, koşullu bir fırsat olarak bulunmaktadır. Zira kıtada FETÖ yapılanmasının kalıntılarının yanı sıra diğer bölgesel ve küresel aktörlerin politik uygulamaları; medya, STK ve eğitim ağları üzerinden meşruiyet tartışması üretebilmektedir. Dolayısıyla Türkiye modeli; "güvenlikçi/çıkar odaklı" bir çerçeveye çekme ve süreçlerde bürokratik gecikme oluşturma potansiyeline sahip olma ihtimalini de barındırmaktadır. Bu durum, Türkiye'ye kıta genelinde prestij de sağlamaktadır. Somali'de yaşanan sorunların benzerlerini yaşayan diğer Afrika ülkelerinde, Türkiye lehine stratejik bir referansın oluşması da mümkün olacaktır.

Diğer yandan Somali'nin stratejik konumu, Babülmendep ve Hint Okyanusu'na açılan kapı olması, güvenlik iş birlikleri açısından önemli bir konudur. Bölgesel güvenlik mimarisinde Türkiye'nin önemli rol oynaması hem ticaret yollarını korumakta hem de Doğu Afrika'da diplomasiyi güçlendirmektedir. Bu durum; deniz güvenliğinin sağlanmasında NATO, AfB ve Hint Okyanusu'na kıyısı bulunan ülkeler ile eş zamanlı iş birliklerinin mümkün kılınmasına fırsat sağlayacaktır.

Tehditler ise "el-Şebab ve DEAŞ kaynaklı terör örgütleri, bölgesel rekabet ve iklim değişikliği, medya ve stratejik iletişim alanındaki geliştirilmeye ihtiyaç duyulan alanları" içermektedir. Somali'de federal hükûmet ile bazı federal üye devletler arasındaki ilişkilerin kırılgan yapıda olduğu görülmektedir. Hatta bazılarının Mogadişu'nun otoritesini sınırlamaya çalıştığı dahi dikkat çekmektedir. Bu tehdit, ortak projelerin uygulanmasını geciktirebilme riskini barındırmaktadır.

Öte yandan Somali, bölgesel ve küresel güç rekabetinin kesişim noktasında yer almaktadır. Jeopolitik konumu nedeniyle üzerinde taraf seçmeye yönelik baskıların olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, planlı projeleri etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Bu kapsamda ülkede klan dinamiklerinin güçlü yapısı da öne çıkmaktadır. Nitekim Somali siyasetinin hâlâ büyük ölçüde klan aidiyetleri üzerinden şekillenmesi, merkezî otoritenin güçlenmesinde önemli bir engel olarak görülmektedir.

Diğer bir tehdit unsuru ise Somali açıklarında yaşanan korsanlık vakalarıdır. Her ne kadar korsanlık azalmış olsa da tamamen bitmiş değildir. Bazı grupların, korsanlığı siyasi bir baskı aracı olarak kullandığı görülebilmektedir. Bu kapsamda geleceğe yönelik projelerde, bölgedeki faaliyetlerin dikkate alınarak hareket edilmesi önemli bir faktördür.

Somali'nin sınır komşularıyla tarihsel sorunları, ülkenin güvenlik iklimini doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda bölgede yaşanabilecek krizler, yatırımların güvenliğini etkileyebilme riskini taşımaktadır.

Somali'de dış kaynaklı dezenformasyonun hızlı yayılması, diğer bir tehdit konusu olarak bulunmaktadır. Bu tehdit, Türkiye'nin sahadaki faaliyetlerinin yanlış ya da eksik yansıtılmasına neden olabilmektedir. Ayrıca çeşitli platformlarda Türkiye'nin Somali'deki faaliyetlerinin "askerî üsse" indirgenmiş veya "çıkar amaçlı" gösterildiği olmuştur. Bu tehdide yönelik gerekli karşı argümanların oluşturulması son derece önemlidir.

Klanlar arası rekabetin seyirleri ve devletin çıkarlarından ziyade siyasi ve kişisel çıkarlara yönelik amaçlarla hızlı ittifak değişimleri; merkezî otoritenin konsolidasyonunu zorlaştırarak uygulama temposunu etkileyebilmektedir. Buna paralel olarak büyük güç rekabetinin Türkiye'yi kendi yanlarına hizalama yönündeki baskısı, ikili gündemin jeopolitik çekişmelere gitmesi riskini artırmaktadır. Sonuç olarak güncel durum SWOT analizi tablosu, Türkiye'nin:

- sahadaki güçlü konumunu devam ettirmesi için güvenlik-kalkınma dengesini sürdürmesi,
- kurumsal kapasiteye yatırım yapması ve
- medya ile kamu diplomasisi boyutunu güçlendirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 6: Bir Vizyon Çalışması: Gelecek Odaklı SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Türkiye'nin, Somali'de 15 yılı aşkın süreye yayılan diplomatik ve saha varlığı sayesinde uzun vadeli güven inşası	Somali'nin federal yapısında anayasal reformların tamamlanamaması, yetki paylaşımında kalıcı çözüme ulaşılamaması
Somali ordusunun 2030 yılına kadar tam operasyonel kapasiteye ulaşma hedefi	Proje finansmanında Somali'nin sınırlı yerel katkısı, dış kaynak ve finans bağımlılığının sürmesi
Deniz güvenliği ve enerji diplomasisi alanında, bölgesel merkez olma potansiyeli	Bazı eyaletlerde, yerel siyasi çekişmeler sebebiyle Türkiye'nin kalkınma modeline karşı çıkılması
Türk savunma sanayisi ürünlerinin Somali güvenlik doktrinine entegrasyonu	Uzun vadeli projelerde bakım, işletme ve teknik kapasite sorunlarının yaşanma riski
Ortak kültürel ve tarihsel bağların gelecek kuşaklar için yumuşak güç kapasitesini koruması	Somali diasporasının farklı siyasi eğilimlerinin yatırım ve destek kararlarında bölünme oluşturabilmesi
Mavi ekonomi ve liman altyapılarında Türk teknolojisi ve işletme modellerinin yaygınlaşması	Somali iç siyasetinde olası istikrarsızlıkların projelerin ivmesini yavaşlatması
Uluslararası öğrencilerin varlığı	

Fırsatlar	Tehditler
2030 yılı sonrası enerji ihracatı ile Somali'nin ekonomik kapasitesinin artması, Türk şirketlerinin uzun vadeli yatırımları için yeni pazarlar oluşturması	Bölgesel çatışmaların (Etiyopya, Yemen, Sudan), dolaylı yoldan Somali'nin güvenliğini olumsuz etkilemesi
Hint Okyanusu'nda çok taraflı deniz güvenliği ittifakları ve Türk-Somali ortak liderliği	İklim değişikliğinin, gıda ve su krizlerini artırarak göç ve iç istikrarsızlığı tetiklemesi
Somali'nin bölgesel lojistik merkezi olmasıyla Türkiye-Afrika ticaret koridorunun güçlenmesi	Küresel güç rekabetinde Somali'nin zorunlu olarak taraf seçmek durumunda kalması
Somali'nin bölgesel krizlerde arabuluculuk kapasitesi kazanması ve Türkiye ile ortak diplomatik girişimler yürütmesi	Bölgesel yabancı rakiplerin Somali'de alternatif kalkınma ve güvenlik modelleriyle rekabeti kızıştırmaması
Tarım, balıkçılık ve yenilenebilir enerji projelerinde, Afrika iç pazarına erişim imkânı	El-Şebab sonrası dönemde ortaya çıkabilecek yeni güvenlik boşluklarının doldurulamaması
Türkiye'nin, Afrika'daki etkisini Somali üzerinden Doğu Afrika pazarlarına genişletmesi	Küresel ekonomik krizlerin, Somali'nin dış yatırım çekme kapasitesini azaltması

Türkiye'nin Somali'deki etkisinin temel dayanaklarından biri, 15 yılı aşkın süredir kesintisiz devam eden diplomatik ve saha varlığıdır. 2011 yılındaki insani diplomasi açılımından bu yana sürdürülen söz konusu yaklaşım, kriz dönemlerinde acil yardım sağlamanın ötesine geçmiştir. Bu durum; güvenlik, kalkınma ve kurumsal inşa alanlarında kalıcı ve güvene dayalı bir ortaklık zemini oluşturmuştur. Mezûr süreklilik, Somali kamuoyunda ve siyasi elitleri arasında Türkiye'yi "istikrarlı müttefik" olarak konumlandırmış, diğer dış aktörlerin zaman zaman yaşadığı güven erozyonunu engellemiştir.

Türk güvenlik sektörünün, Somali ordusunu 2030 yılına kadar tam operasyonel kapasiteye ulaştırma hedefi, bu güvenin stratejik bir boyut kazanmasını sağlamaktadır. TÜRKSOM Askerî Eğitim Üssünün kapasitesi, TSK'nin sağladığı ileri düzey eğitim programları ve modern ekipman desteği ile birleşerek Somali'nin kendi güvenliğini sürdürülebilir biçimde sağlayabilmesi için somut bir yol haritası sunmaktadır.

Deniz güvenliği ve enerji diplomasisi alanlarındaki iş birlikleri, Somali'yi Afrika Boynuzu'nda bir merkez yapma potansiyeline sahiptir. Aden Körfezi ve Hint Okyanusu'nda Somali donanmasının oluşturulmasıyla artacak olan devriye faaliyetleri; korsancılık ve yasa dışı balıkçılık konularını engellemeyi ve Somali kara sularının güvenliğinin güçlenmesini sağlayacaktır. Bu yaklaşım; Somali'nin enerji sahalarının korunması ve deniz ticaret yollarının güvenliğinin tesis edilmesi açısından stratejik değer taşımaktadır.

Türk savunma sanayisi ürünlerinin Somali güvenlik doktrinine entegrasyonu, ilişkilerin askerî boyutunu yerel kapasiteyle bütünleştirmektedir. T-129 ATAK helikopterleri, zırhlı kara araçları, insansız hava sistemleri ve hafif silahların tedariki Somali ordusunun taktik ve operasyonel esnekliğini artırmakta olup terörle mücadelede caydırıcı bir güç unsuru ortaya çıkarmaktadır.

Ortak kültürel ve tarihsel bağlar ise Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesinin sürekliliğini sağlayan önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Osmanlı Dönemi'nden günümüze uzanan bu bağlar, Somali toplumunda Türkiye'ye yönelik sempatiyi güçlendirmektedir. Dil, eğitim ve kültürel diplomasi alanlarındaki projelere yüksek düzeyde yerel kabul sağlamaktadır.

Mavi ekonomi ve liman altyapılarında Türk teknolojisi ve işletme modellerinin yaygınlaşması, ekonomik iş birliğini stratejik bir kaldıraç hâline getirmektedir. Mogadişu Limanının modernizasyonu ve yönetim süreçlerinde elde edilen deneyim, Somali'nin bölgesel ticarette rekabet gücünü artırmaktadır. Balıkçılık ve deniz ürünleri ihracatında Türk teknik desteği ile oluşturulan kapasite, uzun vadeli ekonomik kalkınma hedefleriyle uyumlu bir çerçeveye sunmaktadır.

Güçlü yönler bağlamında, en önemli unsurlardan biri olan "uluslararası öğrenciler ve mezun ağları", Türkiye-Somali ilişkilerinde kalıcı bir insan sermayesi altyapısı oluşturmaktadır. Türkiye'de eğitim alan Somalili öğrenciler, ortak dil ve kültürel bilinirlik sayesinde kamu kurumları, üniversiteler ve özel sektör arasında hızlı temas kanalları üretmekte olup iletişimi hızlandırmaktadır. Mezunlar, kurumsal güvenin derinleşmesine ve ortak projeleri uygulama kapasitesine katkı sağlamaktadır. Bu havuz aynı zamanda Türkiye tarafındaki akademik insan kaynağı eksikliğinin giderilmesi için karşılıklı araştırma, staj ve ortak enstitü programlarına doğal bir beslenme hattı sağlamasına da vesile olmaktadır. Ayrıca diaspora ile etkileşimi güçlendirerek anlatı rekabetinde organik meşruiyet üretmektedir. Böylelikle uluslararası öğrenciler, ilişkilerin yumuşak güç boyutunu somut çıktılara bağlayan stratejik bir kaldıraç işlevi görmeye devam edecektir.

Zayıf yönler açısından Somali'nin federal yapısında anayasal reformların tamamlanmamış olması ve yetki paylaşımında kalıcı çözüme ulaşılamaması; Türkiye'nin gelecek projelerinin kapsayıcılık ve etkinlik düzeyini doğrudan etkileyebilme riski taşımaktadır. 2030 vizyonu doğrultusunda, bu yapısal sorunların giderilmesi için Türkiye'nin teknik danışmanlık, anayasal reform desteği ve kapsayıcı diyalog mekanizmaları geliştirmesi; Mogadişu ile federal üye devletlerin ilişkilerinde, güven tesisine katkı sunabilme potansiyelini barındırmaktadır.

Proje finansmanında Somali'nin sınırlı yerel katkısı ve dış kaynak bağımlılığının sürmesi, ekonomik sürdürülebilirlik açısından zayıflık oluşturmaktadır. Gelecek vizyonu bağlamında "liman gelirleri, balıkçılık, tarımsal ihracat" gibi projelerin desteklenmesi; Türkiye'nin altyapı yatırımlarının, uzun vadede kendi kendini finanse eden bir yapıya kavuşabilmesi açısından önemli bir yerde bulunmaktadır.

Bazı eyaletlerde Türkiye'nin kalkınma modeline yönelik siyasi çekişmelerin devam etmesi, gelecekte daha dengeli ve kapsayıcı bir yerel ortaklık yaklaşımını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, her eyaletin kalkınma önceliklerine uyumlu mikro projeler geliştirilmesi ve yerel liderlerle ortak platformlar oluşturulması, olası direnç alanlarını yumuşatabilecektir.

Öte yandan uzun vadeli projelerde bakım, işletme ve teknik kapasite sorunlarının yaşanma riski, Türkiye'nin teknoloji transferi ve yerel insan kaynağı yetiştirme programlarını önceliklendirmesini zorunlu kılmaktadır. Gelecekte, her büyük altyapı projesine entegre edilen bakım ve işletme eğitim programları, bu zayıflığın kalıcı bir avantaja dönüşmesini mümkün kılacaktır.

Somali diasporasının farklı siyasi eğilimleri nedeniyle yatırım ve destek kararlarında bölünme yaşanması, gelecek vizyonunda diaspora diplomasisinin güçlendirilmesini gerektirmektedir. Türkiye'nin, Somali diasporasının farklı kesimlerini kapsayan ekonomik forumlar ve yatırım ağları kurarak bu potansiyeli daha bütünsel bir güç hâline getirmesi, zayıflığı tersine çevirme açısından önemli bir fırsat olarak bulunmaktadır.

Somali iç siyasetindeki olası istikrarsızlıkların projelerin ivmesini yavaşlatma riski, Türkiye'nin stratejik sabır ve adaptasyon kapasitesini artırmasını zorunlu kılmaktadır. Gelecek vizyonu bağlamında, kriz dönemlerinde dahi devam edebilen "esnek proje modelleri" ve alternatif uygulama senaryoları geliştirmek, uzun vadeli hedeflerin kesintiye uğramasının önünde engel olarak bulunacaktır.

Fırsatlar kapsamında ise Somali'nin 2030 sonrası enerji ihracat kapasitesinin artması, Türkiye açısından hem stratejik hem de ekonomik bir kaldıraç işlevine sahip olacaktır. Özellikle Türk şirketlerinin enerji, altyapı ve hizmet sektörlerinde uzun vadeli yatırımlarını kolaylaştıracak yeni pazar fırsatları, bu kapsamda ortaya çıkacaktır. Bu sürecin Türkiye'nin Afrika'daki sürdürülebilir ekonomik etki alanını genişletme fırsatını ortaya koyduğu görülmektedir.

Hint Okyanusu'nda çok taraflı deniz güvenliği ittifaklarının oluşması ve bu alanda Türk-Somali ortak liderliğinin güçlenmesi hem deniz ticaret yollarının güvence altına alınmasını hem de Türkiye'nin deniz diplomasisi kapasitesinin, Afrika Boynuzu üzerinden küresel ölçekte görünür olmasını sağlayacaktır.

Somali'nin bölgesel lojistik merkezi olması, Türkiye-Afrika ticaret koridorunu ciddi biçimde güçlendirecektir. Mersin-Cibuti-Somali ekseninde oluşturulabilecek lojistik ağ hem Afrika iç pazarına erişimi hem de Türkiye'nin Afrika'daki stratejik konumunu derinleştirme potansiyeline sahiptir.

Somali'nin gelecekte bölgesel krizlerde arabuluculuk kapasitesi kazanması, Türkiye ile ortak diplomatik girişimler yürütme potansiyelini artıracaktır. Bu durum, Somali'nin kıtadaki etkisini artırabilme yeteneğini güçlendirirken Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak güç kapasitesini hem sembolik hem de operasyonel düzeyde pekiştirecektir. Ortak faaliyetler ve girişimler, iki ülkenin uluslararası platformlarda görünürlüğünü artırarak AfB ve BM gibi uluslararası örgütlerde daha etkin rol oynamasına fırsat tanıyacaktır. Nitekim iki ülke hem bölgesel hem de küresel diplomaside stratejik değer kazanabilecektir.

Tarım, balıkçılık ve yenilenebilir enerji projeleri, Afrika iç pazarına erişim açısından stratejik birer köprü işlevi görecektir. Bu durum, Türkiye'nin Somali üzerinden Doğu Afrika pazarlarına yayılımını güçlendirecektir. Ayrıca kıtanın ekonomik çeşitlenmesinde, önemli bir rol oynayacaktır.

Tehditlere bakıldığında; Somali'nin jeopolitik konumu, ülkeyi hem fırsatlar hem de tehditler açısından kırılgan bir pozisyona yerleştirmektedir. Öncelikle Etiyopya, Yemen ve Sudan gibi komşu ve yakın bölgelerde süren veya yeniden alevlenme potansiyeli taşıyan çatışmalar; doğrudan olmasa da deniz güvenliği, sınır istikrarı ve ticaret yolları üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarabilme riskini taşımaktadır. Bu tür bölgesel gerilimler, Somali'nin kalkınma projelerini ve güvenlik konsolidasyonunu yavaşlatma riski taşımaktadır. Bu durum; direkt Somali açısından bir tehdit gibi görünse de Türkiye'nin uzun yıllardır yaptığı ve gelecekte yapmayı planladığı yatırımların güvenliğini de birincil dereceden tehdit edebilme riskini taşımaktadır.

Öte yandan iklim değişikliğinin oluşturduğu gıda ve su krizleri; kırsal ekonomiyi, şehirleşme süreçlerini ve sosyal istikrarı tehdit edebilme riskini barındırmaktadır. Bu durum, iç göçü hızlandırarak altyapı ve hizmet kapasitesini zorlama riskini de artırmaktadır. Küresel güç rekabetinin giderek keskinleşmesi, Somali'yi belirli ittifaklara zorunlu olarak yönlendirip tarafsızlık veya çok taraflılık seçeneklerini daraltacak senaryolarla karşı karşıya bırakabilir.

Bölgedeki rakip aktörlerin Somali'de alternatif kalkınma ve güvenlik modelleri sunarak rekabeti kızıştırması, Türkiye-Somali iş birliği modellerinin sürdürülebilirliği açısından risk olabilmektedir. Ayrıca el-Şebab sonrası dönemde oluşabilecek güvenlik boşluklarının yeterince hızlı ve etkili biçimde doldurulamaması, yeni silahlı grupların veya milislerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Son olarak küresel ekonomik krizler, Somali'nin dış yatırım çekme kapasitesini ciddi ölçüde sınırlandırarak hem altyapı projelerinde hem de sosyal kalkınma programlarında yavaşlamalara neden olabilecektir. Bu tehditlerin etkin biçimde yönetilmesi, Türkiye-Somali ortaklığının gelecekteki stratejik başarısı açısından kritik olacaktır.

SONUÇ

SONUÇ

Bu çalışma; Türkiye'nin Somali'ye yönelik dış politikasını çok boyutlu bir stratejik ortaklık modeli bağlamında inceleyerek "güvenlik, savunma, ekonomi, insani kalkınma ve diplomatik arabuluculuk" alanlarında şekillenen ilişkilerin, yapısal derinliğini ortaya koymuştur. Türkiye'nin 2011 sonrası dönemde Somali'yle kurduğu ilişkiler, uzun vadeli kurumsallaşmaya dayalı bir angajman biçimi olarak gelişmiştir. Bu durum, Türkiye'nin Afrika politikasında Somali örneği üzerinden somutlaşan yeni bir dış politika paradigmasına işaret etmektedir.

Türkiye; Somali'deki güvenlik boşluğu, devlet kapasitesinin zayıflığı ve parçalı güvenlik mimarisi gibi yapısal sorunlara karşı TÜRK SOM, TSK ve MİT gibi kurumlarıyla askerî danışmanlık mekanizmaları kurmuş ve çok boyutlu bir müdahale stratejisi geliştirmiştir. Türkiye, yalnızca Somali ulusal ordusunun operasyonel kapasitesini artırmakla kalmamış; aynı zamanda yerel kurumlarla yakın iş birliği içinde hareket ederek güvenlik sektörü reformunun, yerel sahiplenme ilkesine dayalı ve kurumsal sürdürülebilirliği gözetilen bir çerçevede ilerlemesine de katkı sunmuştur. TÜRK SOM, şimdiye dek binlerce askerî personelin eğitimini üstlenerek Somali ordusunun profesyonelleşmesinde ve disiplinli bir komuta-kontrol yapısının inşasında merkezî bir rol oynamıştır. Ayrıca Türkiye'nin sahada sağladığı stratejik danışmanlık desteği; sivil-asker ilişkilerinin yeniden yapılandırılması, güvenlik güçleri arasındaki eş güdümün sağlanması ve ulusal güvenlik mimarisinin inşası gibi alanlarda da etkin olmuştur. Bu süreç; Türkiye'nin dış politika araç setine yalnızca klasik diplomatik enstrümanlarını değil, güvenlik sektörü reformları (SSR) gibi karmaşık, uzun soluklu ve teknik uzmanlık gerektiren alanlarını da başarıyla entegre etme kapasitesini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Türkiye, Somali örneğinde yalnızca bir güvenlik yardım sağlayıcısı değil, aynı zamanda kriz bölgelerinde yerel kapasite inşasına öncelik veren normatif bir aktör olarak da konumlanmaktadır.

Türkiye; Türk Kızılay, TİKA, AFAD ve TMV gibi kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra çeşitli STK'lerin Somali'de yürüttüğü koordineli ve çok katmanlı çalışmalarla ülkedeki varlığının yalnızca bir acil yardım sağlayıcısından ibaret olmadığını; aynı zamanda toplumsal direnç kapasitesi oluşturan, altyapı inşa eden ve kurumsal kalkınmayı destekleyen bir aktör profiline karşılık geldiğini de göstermektedir. Türkiye, mezkûr kurumlar aracılığıyla özellikle "sağlık, eğitim, ulaştırma altyapısı ve insani yardım" gibi temel sektörlerde hem kısa vadeli ihtiyaçlara yanıt vermekte hem de orta/uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sunmaktadır. Örneğin TMV tarafından kurulan okullar, eğitim hizmeti sağlamakla kalmayıp yerel elitlerin yetiştirilmesi ve insan sermayesinin güçlendirilmesi açısından da stratejik bir işlev üstlenmektedir. Benzer şekilde Türk Kızılay ve AFAD tarafından yürütülen insani yardım operasyonları, toplumsal yeniden inşa süreçlerine entegre edilmiştir. Bu çerçevede Türkiye, yumuşak güç araçlarını sadece birer "imaj unsuru" olarak değil, aynı zamanda saha temelli ve sürdürülebilir kalkınma odaklı stratejik enstrümanlar olarak da devreye sokmaktadır. Bu yaklaşımıyla sahada görünürlük değil, meşruiyet ve etki derinliği hedeflemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Somali'deki faaliyetleri, klasik bağışçı-alıcı pratiklerinden ayrışmakta ve onu kapsayıcı, kalıcı ve kurumsal ortaklık inşa eden bir dış politika aktörü olarak öne çıkarmaktadır.

Fotoğraf 19: Somali Cumhurbaşkanı Mahmud'un Ankara'ya Resmî Ziyareti (Mart 2025)

Kaynak: Anadolu Ajansı.

Türkiye, Somali'nin enerji arz güvenliğinde karşı karşıya olduğu yapısal sorunlara hem kısa hem de uzun vadeli çözümler içeren bütüncül bir stratejiyle yaklaşmaktadır. Özellikle dizel jeneratörlere dayalı maliyetli ve sürdürülemez enerji sistemine alternatif olarak Türkiye mikro şebekeler ve hibrit enerji sistemleriyle Somali'de daha erişilebilir, çevre dostu ve istikrarlı bir enerji altyapısının kurulmasına teknik destek sağlamaktadır. Bu çözümler enerjiye erişim oranını artırmakla kalmayıp toplumsal refahın, dijital kapsayıcılığın ve ekonomik kalkınmanın önünü açan temel bir kaldıraç işlevi de görmektedir. Ayrıca 8 Şubat 2024 tarihinde imzalanan Türkiye-Somali Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması uyarınca TPAO, Somali kara sularında üç ayrı deniz blokunda hidrokarbon arama ve sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Bu adım, Türkiye'nin enerji diplomasisi vizyonunun Afrika ölçeğinde stratejik bir derinliğe ulaştığını göstermiştir. Bu süreç, aynı zamanda Somali'nin potansiyel enerji ihracatçısı olma kapasitesini inşa etme yönündeki çabalarıyla da örtüşmektedir. Bu iş birliği, Somali'nin doğal kaynaklarını ekonomik büyüme ve istikrar lehine dönüştürme yönünde kritik bir adım teşkil ederken Türkiye için de Afrika enerji pazarında güvenilir, uzun soluklu ve etkili bir aktör olma stratejisinin somut bir uygulamasıdır.

Türkiye ile Somali arasında 2018 yılında imzalanan “Balıkçılık ve Kültür Balıkçılığı Mutabakat Zaptı” iki ülke arasında deniz kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi ve ekonomik kalkınmaya dayalı ortaklık bağlamında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu Anlaşma ile Türk firmalarına; Somali ekonomik bölgesi içerisinde yasal, lisanslı ve denetimli balıkçılık faaliyetleri yürütme hakkı tanınmış, bölgedeki yasak avcılığa karşı iş birliğine dayalı bir çözüm zemini oluşturulmuştur. Türkiye’nin bu süreçte Somali’ye sağladığı katkılar yalnızca lisanslandırma ve denetim desteğiyle sınırlı kalmamıştır. Ayrıca kıyı güvenliğinin güçlendirilmesi, balıkçılık filosunun modernizasyonu, soğuk zincir altyapısının kurulması ve yerel balıkçıların eğitimi gibi çok boyutlu alanları da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bu çabalar; Somali’nin mavi ekonomi vizyonuyla doğrudan uyumlu bir çerçevede şekillenmiş ve ülkenin deniz kaynaklarını istihdam, ihracat ve kalkınma temelli bir büyüme motoruna dönüştürme yönündeki stratejisini desteklemiştir. Özellikle Türkiye’nin sahil güvenliği ve deniz yetki alanlarının korunmasına yönelik sağladığı teknik danışmanlık ve donanım desteği, Somali’nin deniz egemenliğini tahkim etmesine ve yasa dışı balıkçılık faaliyetlerine karşı daha etkin önlemler almasına olanak tanımıştır. Bununla birlikte balık işleme tesislerinin kurulması, soğuk hava depolama sistemlerinin yaygınlaştırılması ve Somali limanlarının ticari kapasitesinin artırılması yönündeki Türk özel sektörünün girişimleri, kırsal kalkınma ve bölgesel ticaret entegrasyonu açısından da dikkat çekici potansiyeller sunmaktadır. Bu iş birliği modeli yalnızca ikili ekonomik ilişkilerin derinleşmesine değil, aynı zamanda Somali’nin deniz kaynaklarına dayalı sürdürülebilir kalkınma stratejisine de uzun vadeli ve yerel kapasiteye dayalı bir kurumsal zemin kazandırmaktadır.

Türkiye, 2024 yılının başında Somali ile Etiyopya arasında yaşanan diplomatik krizin ardından her iki tarafın talebiyle devreye girerek bölgesel barışa katkı sunacak Ankara Süreci’ni başlatmıştır. Yoğun diplomasi trafiği sonucunda, Aralık 2024’te Ankara Deklarasyonu imzalanmıştır. Bu süreçte Türkiye, sadece teknik bir arabulucu görevi üstlenmemiş; taraflar nezdinde, güvene dayalı samimi bir kolaylaştırıcı aktör olarak rol oynamıştır. Türkiye, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın doğrudan lider diplomasisiyle Somali Cumhurbaşkanı Mahmud ve Etiyopya Başbakanı Ahmed ile ayrı ayrı ve çoklu temaslar kurarak mekik diplomasisini etkin biçimde işletmiş; taraflar arasında karşılıklı güven inşasını mümkün kılmıştır. Sürecin ilerleyebilmesi adına New York’taki Türk Evi’nde düzenlenen görüşmelerden Ankara’daki teknik heyet toplantılarına kadar uzanan çok boyutlu bir diplomatik çaba ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte Türkiye yalnızca ikili bir platformla sınırlı kalmamış; BM, AfB, ABD, Katar ve BAE gibi aktörlerle yürüttüğü çok taraflı istişareler sayesinde süreci, uluslararası meşruiyeti olan kapsayıcı bir zemine oturtmayı başarmıştır. Bu yönüyle Türkiye; Afrika Boynuzu’nda istikrarı önceleyen, çatışma riskini azaltan ve yapıcı diyalogu teşvik eden bir “dengeleyici güç” ve “normatif aktör” olarak öne çıkmaktadır.

Ankara Süreci’nin başarısı, Türkiye’nin Afrika’daki artan diplomatik kapasitesinin ve bölgesel kriz yönetiminde üstlenebileceği stratejik rollerin somut bir göstergesi olmuştur. Türkiye, bölgesel güvenlik mimarilerine katkı sunma yönündeki dış politika vizyonunu yalnızca müdahil değil, aynı zamanda “çözüm üretici ve güven inşa eden” bir yaklaşımla da somutlaştırmıştır.

Çalışma; Türkiye'nin Somali ile ilişkilerinin, Afrika'da geliştirdiği çok taraflı iş birliği yaklaşımının mikro düzeydeki bir örneği olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Somali'deki etkinliği, Afrika genelinde "kalkınma diplomasisi" eksenli bir dış politika tasarımı ortaya koymaktadır. Örneğin, Somali-Etiyopya anlaşmazlığı yalnızca bölgesel istikrarsızlık risklerini değil; aynı zamanda Kızıldeniz geçişlerinin, Babülmendep Boğazı'nın ve Hint Okyanusu'na kıyıdaş ülkelerin güvenliğini tehdit eden bir kriz hâline gelmiştir. Türkiye, Afrika Boynuzu'ndaki güvenliği ve küresel deniz yollarını korumaya dönük, küresel sistemin güvenliğine yönelik çok taraflı diplomatik katkı sunmuştur.

Sonuç olarak bu çalışma; Türkiye'nin Somali ile geliştirdiği çok boyutlu ilişki modelinin, klasik dış yardım ve diplomasi yaklaşımlarını aşarak sahaya dayalı, karşılıklı fayda odaklı, uzun vadeli ve stratejik bir angajman paradigması sunduğunu ortaya koymuştur. Somali örneği, Türkiye'nin Afrika'ya yaklaşımında hem kurumsal kapasitesini hem de dış politika çeşitlendirme kabiliyetini sınadığı bir model olarak bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemde bu modelin, Afrika Boynuzu dışındaki kırılgan devletlerde de uygulanabilirliği, Türkiye'nin dış politika yönelimi açısından dikkate değer bir test alanı olacaktır.

KAYNAKÇA VE NOTLAR

KAYNAKÇA VE NOTLAR

- ¹ Ahmed Ali M. Khayre, Somalia: An Overview of the Historical and Current Situation, SSRN, 28 Nisan 2016, Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2771125 [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ² Constitutional History of Somalia, Constitution Net, Erişim Adresi: <https://constitutionnet.org/country/somalia> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³ The Post-African Union Transition Mission in Somalia and Its Regional Security Implications, Georgetown Journal of International Affairs, Erişim Adresi: <https://gja.georgetown.edu/2024/07/30/the-post-african-union-transition-mission-in-somalia-and-its-regional-security-implications/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁴ Constitutional History of Somalia, ConstitutionNet, Erişim Adresi: <https://constitutionnet.org/country/somalia> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁵ The Post-African Union Transition Mission in Somalia and its Regional Security Implications, Georgetown Journal of International Affairs, Erişim Adresi: <https://gja.georgetown.edu/2024/07/30/the-post-african-union-transition-mission-in-somalia-and-its-regional-security-implications/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁶ Federal Feud: Escalating Tensions Between Somalia's Federal Government and Jubaland, Good Governance Africa (GGA), Erişim Adresi: <https://gga.org/federal-feud-escalating-tensions-between-somalias-federal-government-and-jubaland/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁷ Freedom in the World 2023: Somalia, Freedom House, Erişim Adresi: <https://freedomhouse.org> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁸ Terrorism and Security in Somalia, Georgetown Journal of International Affairs (GJIA), Erişim Adresi: <https://gja.georgetown.edu> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹ Osman Türk, DEAŞ'ın Somali'deki Genişleme Süreci, Stratejisi ve Bölgesel Güvenlik Üzerindeki Etkileri, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) Analiz, Erişim Adresi: <https://orsam.org.tr/tr/deasin-somalideki-genisleme-sureci-stratejisi-ve-bolgesel-guvenlik-uzerindeki-etkileri/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰ Somalia Completes HIPC Debt Relief Process, IMF, Erişim Adresi: <https://www.imf.org> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹¹ Federalism in Somalia: Structural Challenges, Good Governance Africa (GGA), Erişim Adresi: <https://gga.org> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹² Khader Aweys, President Hassan Sheikh Continues National Consultation Meetings with Former Leaders, SONNA, Temmuz 3, 2025, Erişim Adresi: <https://sonna.so/en/president-hassan-sheikh-continues-national-consultation-meetings-with-former-leaders/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹³ Somali President Says 1P1V Electoral System Must Align with the 2025-2029 NTP, FTL Somalia, Ekim 16, 2024, Erişim Adresi: <https://www.ftlsomalia.com/somali-president-says-1p1v-electoral-system-must-align-with-the-2025-2029-ntp/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁴ Somalia Gains Full Membership of East African Community, Africanews, Erişim Adresi: <https://www.africanews.com/2024/03/06/somalia-gains-full-membership-of-east-african-community/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].

- ¹⁵ UN Security Council Lifts Arms Embargo on Somalia Government, Reuters, Erişim Adresi: <https://www.reuters.com/world/africa/un-security-council-lifts-arms-embargo-somalia-government-2023-12-01/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁶ Federal Republic of Somalia Reaffirms Commitment to East African Community Integration, East African Community, Erişim Adresi: <https://www.eac.int/press-releases/3118-federal-republic-of-somalia-reaffirms-commitment-to-east-african-community-integration> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷ WATCH: Somalia's School Enrollment Surges as Displaced Families Gain, Hiiraan, Erişim Adresi: https://www.hiiraan.com/news4/2024/Dec/199295/watch_somalia_s_school_enrollment_surges_as_displaced_families_gain_access.aspx [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸ Kaan Devecioğlu, Somali-Kenya İlişkilerinde Normalleşme ve Katar Arabuluculuğu, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) Bakış, Erişim Adresi: <https://orsam.org.tr/tr/somali-kenya-iliskilerinde-normallesme-ve-katar-arabuluculugu/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹ Kaan Devecioğlu, Türkiye ve Somali: Bölgesel Güvenlikten Ekonomik Kalkınmaya Yeni Bir İş Birliği Yaklaşımı, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) Analiz, Erişim Adresi: <https://orsam.org.tr/tr/turkiye-ve-somali-bolgesel-guvenlikten-ekonomik-kalkinmaya-yeni-bir-is-birligi-yaklasimi/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰ U.S. Relations With Somalia, U.S. Department of State, Erişim Adresi: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-somalia/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²¹ Mired in Mogadishu: An Appraisal of UK Engagement in Somalia, RUSI Occasional Paper Policy Brief, Erişim Adresi: <https://static.rusi.org/OP-mired-in-mogadishu-web-final.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²² Cedric Leboeuf. "France's Action Against Maritime Piracy and the Contact Group on Piracy off the Coast of Somalia (CGPCS): Interests, Interactions and Priorities." *Neptunus* 21.1 (2015): 10.
- ²³ Germany's Engagement in Somalia, German Federal Foreign Office, Erişim Adresi: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/somalia-node> [Erişim Tarihi: 25.04.2025].
- ²⁴ Silvia Strangis. "Italy's Renewed Interest in the Horn of Africa." *IAI Commentaries* 22 (2022): 61.
- ²⁵ EU Missions in Somalia, European External Action Service (EEAS), Erişim Adresi: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-missions-somalia_en [Erişim Tarihi: 25.04.2025].
- ²⁶ EU-Somalia Cooperation, European Commission, Erişim Adresi: https://international-partnerships.ec.europa.eu/countries/somalia_en [Erişim Tarihi: 25.04.2025].
- ²⁷ Can the EU's Somalia Strategy Succeed?, European Council on Foreign Relations Policy Brief, Erişim Adresi: <https://ecfr.eu/publication/can-the-eus-somalia-strategy-succeed> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁸ Silvia Strangis, Italy's Renewed Interest in the Horn of Africa. Erişim Adresi: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/c05/italys-renewed-interest-horn-africa> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁹ Dubai's DP World Agrees to Manage Port in Somaliland for 30 Years, Dow Jones, Erişim Adresi: <https://financialcrisis.wsj.com/scoops/dubais-dp-world-agrees-to-manage-port-in-somaliland-for-30-years/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025]; UAE to Train Somaliland Forces Under Military Base Deal, Africa News, Ağustos 13, 2024, Erişim Adresi: <https://www.africanews.com/2018/03/16/uae-to-train-somaliland-forces-under-military-base-deal/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025]; UAE Investment in Berbera and Bosaso Ports: A Catalyst for Economic Growth and Job Creation in Somalia, Horn Observer, Erişim Adresi: <https://hornobserver.com/articles/2735/UAE-Investment-in-Berbera-and-Bosaso-Ports-A-Catalyst-for-Economic-Growth-and-Job-Creation-in-Somalia> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].

- ³⁰ Abdilahi Ismail Abdilahi, The Development Course, Current Situation and Future Outlook of China-Somalia Relations: A China-Africa Community with a Shared Future, *Advances in Social Sciences and Management* 3/2 (2025): 88-97, DOI Adresi: <https://doi.org/10.63002/assm.32.898>
- ³¹ China-Somalia Relations, Embassy of the People's Republic of China in the Federal Republic of Somalia, Erişim Adresi: http://so.china-embassy.gov.cn/eng/zsgx_1/index_1.htm [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³² AMISOM and Somalia's Security Future, *Georgetown Journal of International Affairs*, Erişim Adresi: <https://gjia.georgetown.edu> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³³ About ATMIS, African Union Transition Mission in Somalia (ATMIS), Erişim Adresi: <https://atmis-au.org/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³⁴ Adopting Resolution 2767 (2024), Security Council Endorses New African Union Support Mission in Somalia, United Nations, Erişim Adresi: <https://press.un.org/en/2024/sc15955.doc.htm> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³⁵ AUSSOM, Erişim Adresi: <https://au-ssom.org/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³⁶ Somalia Humanitarian Response Plan 2022, OCHA, Erişim Adresi: <https://reliefweb.int> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³⁷ IMF and World Bank Announce US\$4.5 billion in Debt Relief for Somalia, IMF, Erişim Adresi: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/12/13/pr23438-imf-and-world-bank-announce-us-4-5-billion-in-debt-relief-for-somalia> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³⁸ Somalia: Making the Most of the EU-Somalia Joint Roadmap, Crisis Group, Erişim Adresi: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/somalia-making-the-most-out-of-the-eu-somalia-joint-roadmap> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ³⁹ IMF and World Bank Announce US\$4.5 billion in Debt Relief for Somalia, IMF, Erişim Adresi: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/12/13/pr23438-imf-and-world-bank-announce-us-4-5-billion-in-debt-relief-for-somalia> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁴⁰ The World Bank in Somalia, World Bank, Erişim Adresi: <https://www.worldbank.org/en/country/somalia/overview> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁴¹ A.g.e.
- ⁴² Public Financial Management Reform Roadmap (2023-2026), Ministry of Finance of Somalia, Erişim Adresi: <https://mof.gov.so> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁴³ Somalia Joint Fund, UNDP, Erişim Adresi: <https://mptf.undp.org/fund/4so00> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁴⁴ Ahmet Kavas, Tarihi Süreçte Sahra altı Afrika: Osmanlı-Afrika İlişkileri ve Sömürgecilik, *Sahra Altı Afrika Sub Saharan Africa II. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi*, 2006, 77-78.
- ⁴⁵ Cengiz Orhonlu, Habeş Eyaleti, (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 363-367.
- ⁴⁶ Ahmet Kavas, Osmanlı Afrika İlişkileri (İstanbul: Tasam Yayınları, 2006), 35-37.
- ⁴⁷ Ahmet Kavas, Tarihi Süreçte Sahra altı Afrika: Osmanlı-Afrika İlişkileri ve Sömürgecilik, 83-84.
- ⁴⁸ Robert Rinehart, *Historical Setting, Somalia a Country Study*, ed. Harold D. Nelson (Washington: Foreign Area Studies The American University, 1982), 13.

- ⁴⁹ BOA. HR. SYS. 294/1/1 (7 Şubat 1877); HR. TO. 254/45; Y.EE. 118/41; HR. SYS. 996/1 (1877).
- ⁵⁰ BOA. HR. SYS. 294/1/1 (7 Şubat 1877).
- ⁵¹ BOA. MB. İ. 54/37 (27 Temmuz 1879).
- ⁵² BOA. İMT.Z (05) 22/966 (30 Temmuz 1879).
- ⁵³ BOA. MV. 225/59 (4 Ağustos 1884).
- ⁵⁴ BOA. HR.SYS. 996/10 (7 Eylül 1884).
- ⁵⁵ BOA. Y.EE. 118/45 (8 Ekim 1884); YE. 118/37.
- ⁵⁶ BOA. Y.A.RES. 27/29 (25 Ocak 1885).
- ⁵⁷ Friedrich Kratochwil, Of Systems, Boundaries And Territoriality: An Inquiry into the Formation of the State System, *World Politics* 39/1 (1986): 27-52. DOI Adresi: <https://doi.org/10.2307/2010297>
- ⁵⁸ Protektora, güçsüz durumda olan bir devletin, bir anlaşmayla mevcut ya da olası düşmanlarına karşı başka bir devletin koruması altına girmesidir. Himayesine girdiği devletin, her türlü idari ve askerî personeline ülkesini açmasıdır.
- ⁵⁹ BOA.HE. HMS. İŞO. 170/1.
- ⁶⁰ BOA.HE. HMS. İŞO. 170/1.
- ⁶¹ Gürsoy Şahin, Afrika'nın Sömürgeleştirilme Sürecinde Berlin Konferansı (1884-1885) ve Afrika Basınına Yansımaları, *History Studies*, 10/1 (2018): 253, DOI Adresi: 10.9737/hist.2018.579
- ⁶² BOA. MV. 1-13 (1 Şubat 1885).
- ⁶³ Mostafa Minawi, Telegraphs and Territoriality in Ottoman Africa and Arabia During the Age of High Imperialism, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18/6 (2016): 579-582, DOI Adresi: 10.1080/19448953.2016.1196048
- ⁶⁴ BOA. MV. 1/20 (4 Şubat 1885).
- ⁶⁵ BOA. HR. SYS. 996/22 (12 Mayıs 1887).
- ⁶⁶ BOA. HR.SYS. 996/23 (18 Mayıs 1887).
- ⁶⁷ BOA. HR.SYS. 996/28 (29 Ağustos 1887).
- ⁶⁸ Abdurrahman Abdullahi Baadiyow, Somali Tarihini Anlamlandırmak, çev. Ebuzer Demirci (Ankara: Afrika Vakfı Yayınları, 2024), 88-89.
- ⁶⁹ Robert Rinehart, *Historical Setting, Somalia a Country Study*.
- ⁷⁰ I. M. Lewis, *A Modern History of Somalia: Notion and State in the Horn of Africa* (London: Westview Press, 1988), 40- 55.
- ⁷¹ Tuğrul Oğuzhan Yılmaz, *Teşkilat-ı Mahsûsa'nın Doğu Afrika Faaliyetleri: Birinci Dünya Savaşı'nda Sudan, Habeşistan, Somali* (İstanbul: Ötüken, 2021), 32.
- ⁷² BOA. BEO. 1755/135561 (4 Aralık 1901).
- ⁷³ Sadık El-Müeyyed, *Habeş Seyahatnamesi*, haz. Mustafa Baydemir, ed. Serkan Özburun (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999), 20.

- ⁷⁴ Abdurahman Abdullahi Baadiyow, Somali Tarihini Anlamlandırmak, 86.
- ⁷⁵ John P. Slighht, British and Somali Views of Muhammad Abdullah Hassan's Fihad, '1899-1920', Bildhaan: An International Journal of Somali Studies, (2010): 23.
- ⁷⁶ Şuun, Sebilürreşad, c. 12, 4 Haziran 1914: 299.
- ⁷⁷ Tuğrul Oğuzhan Yılmaz, Teşkilat-ı Mahsûsa'nın Doğu Afrika Faaliyetleri: Birinci Dünya Savaşı'nda Sudan, Habeşistan, Somali, 102-105.
- ⁷⁸ Haggai Erlich, From Wello to Harer: Lij Iyasu, the Ottomans, and the Somali Sayyid, The Life and Times of Lij Iyasu of Ethiopia/New Insights. ed. Eloi Ficquet, Wolbert, G. C. Smidh (Hamburg: Lit, 2014), 139-141.
- ⁷⁹ BOA. HR.SYS. 2335/39. 18 Temmuz 1915.
- ⁸⁰ Abdurahman Abdullahi (Baadiyow), Somali Tarihini Anlamlandırmak (Basım Yeri: Afrika Vakfı, 2024), s. 21.
- ⁸¹ Ahmet Kavas, Doğu Afrika Sahilinde Osmanlı Hakimiyeti: Kuzey Somali'de Zeyla İskelesinin Konumu (1265-1334/1849-1916), İslam Araştırmaları Dergisi 5 (2001): 109-134.
- ⁸² Somali, 20. yüzyılın başlarında Osmanlıların ilgisini çeken bölgelerden biri olmuştur. Bunun temel nedeni, yerel bir direniş hareketi olan Darvişlerin, Britanya ve İtalya'nın sömürgeci yayılmacılığına karşı mücadele etmesidir. Bu direniş, Osmanlı basınında da geniş yer bulmuştur. Darvişlerin; İngilizler, İtalyanlar ve onların yerel müttefiklerine karşı yürüttüğü mücadele, Osmanlı kamuoyunda dikkatle takip edilmiştir. Somali'yle ilgili haberlere, dönemin önemli Osmanlı dergilerinden Sebilürreşad ve İslam Mecmuası gibi yayınlarda yer verilmiştir. Bu konu hakkında daha detaylı bilgi için bk. Melek Eyigün, The Ottoman Press on the Somali Fight Against European Imperialism, Geeska, 2025.
- ⁸³ MİT, Tarihinden Alıntıların Yer Aldığı "100 Yıllık" Adlı Çalışmasını İnternette Yayımladı, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/mit-tarihinden-alintilarin-yer-aldigi-100-yillik-adli-calismasini-internette-yayimladi/3401823> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁸⁴ Mustafa Şahin, İttihat Terakki ve Somali, Milli Mecmua, 9 (2019): 148.
- ⁸⁵ 1960-1969 yılları arası Somali'nin resmî adı Somali Cumhuriyeti'dir (Jamhuuriyada Soomaliya). 1969 yılında gerçekleşen darbe sonrası Somali Demokratik Cumhuriyeti (Jamhuuriyadda Dimuqraadiga Soomaaliyeed) adını almıştır.
- ⁸⁶ Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri, MFA, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁸⁷ Somalia's President Visited Turkey to Meet Kenan Evren in 1987, Somaliarchive 77 Socialist Somalia, Erişim Adresi: <https://somaliarchive77.substack.com/p/somalias-president-visited-turkey> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁸⁸ Artan korsanlık faaliyetleri için bk. Piracy Around the World: All the Attacks by Pirates in 2009, The Guardian, Data Blog, 2009.
- ⁸⁹ BM İstanbul Somali Konferansı-Erdoğan, Anadolu Ajansı.
- ⁹⁰ Somali Cumhurbaşkanı Ahmed AA'ya Konuştu, Anadolu Ajansı, 18 Ağustos 2011.
- ⁹¹ Cumhurbaşkanı'nın Huzurunda Türkiye-Somali Federal Cumhuriyeti Arasında Askerî Mali İş Birliği Anlaşması İmzalandı, Anadolu Ajansı, Aralık 5, 2012.

- ⁹² Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanlarının Ankara'daki Görüşmeleri Sonunda İmzaladıkları Ankara Bildirisi, MFA, Erişim Adresi: https://www.mfa.gov.tr/somali-ve-somaliland-cumhurbaskanlarinin-imzaladiklari-ankara-bildirisi_-13-nisan-2013_-ankara.tr.mfa [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹³ Turkish Defense Minister in Somalia for Talks, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-defense-minister-in-somalia-for-talks/1306004> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹⁴ Türkiye'nin Gönderdiği Sağlık Malzemeleri Somali'ye Ulaştı, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyenin-gonderdigi-saglik-malzemeleri-somaliye-ulasti-/1808986> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹⁵ "Romano'nun özgürlüğüne kavuşması, ülkesi İtalya'da da geniş yankı buldu.", Anadolu Ajansı, 10 Mayıs 2020. MİT Kenya'da Kaçırılan İtalyan Vatandaşını Kurtardı, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mit-kenyada-kacirilan-italyan-vatandasini-kurtardi/1835988> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹⁶ Somali'nin 10. Cumhurbaşkanı, Hasan Şeyh Mahmud Oldu, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalinin-10-cumhurbaskani-hasan-seyh-mahmud-oldu/2588936> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan: Son 10 yılda Somali'ye yaptığımız insani ve kalkınma yardımlarının tutarı 1 milyar doları aştı, Anadolu Ajansı, Temmuz 6, 2022, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-son-10-yilda-somaliye-yaptigimiz-insani-ve-kalkinma-yarimlari-tutari-1-milyar-dolari-asti/2631426> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹⁸ Somali'nin Eş-Şebab'dan Kurtardığı Bölgelerin Sayısı 120'ye Ulaştı, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.ensondakika.com.tr/somali-nin-es-sebab-dan-kurtardigi-bolgelerin-sayisi-120-ye-ulasti/199320/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ⁹⁹ Türkiye's Ziraat Bank 1st International Bank to Open Branch in Somalia in 50 Years, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkiye-s-ziraat-bank-1st-international-bank-to-open-branch-in-somalia-in-50-years/3038148> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰⁰ Türkiye ile Somali arasında Savunma ve Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-ile-somali-arasinda-savunma-ve-ekonomik-isbirligi-cerceve-anlasmasi-/3131682> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰¹ Türkiye's Oruc Reis Research Ship Sets Sail for Somalia, Anadolu Ajansı Energy Terminal, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/energy/general/turkiyes-oruc-reis-research-ship-set-to-sail-for-somalia-on-saturday/43745> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰² MİT Başkanı Kalın, Somali Cumhurbaşkanı Mahmud ile Görüştü, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/mit-baskani-kalin-somali-cumhurbaskani-mahmud-ile-gorustu/3206769> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰³ BMGK, Yaklaşık 30 Yılın Ardından Somali'ye Yönelik Silah Ambargosunu Kaldırdı, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmgk-yaklasik-30-yilin-ardindan-somaliye-yonelik-silah-ambargosunu-kaldirdi/3070995> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰⁴ Ferhat Pirinççi ve Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Somali Politikasında Yumuşak Güç (Bursa: Dora Yayınevi, 2018), s. 109.

- ¹⁰⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan Somali'ye Umut Oldu, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-somaliye-umut-oldu/1059396> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰⁶ Ferhat Pirinççi ve Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Somali Politikasında Yumuşak Güç, s. 45.
- ¹⁰⁷ Somali'yi Kötü Günler Bekliyor, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somaliye-kotu-gunler-bekliyor/405321> [Erişim Tarihi: 10.07.2025]; Somali'de Kuraklık Nedeniyle 3 Kişi Öldü, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somalide-kuraklik-nedeniyle-3-kisi-oldu/2426650> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰⁸ Türkiye'den Somali'ye 456 Milyon Liralık İnsani Yardım, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyeden-somaliye-456-milyon-liralik-insani-yardim/767414> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁰⁹ Afrika, TİKA, Erişim Adresi: https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2015/Prestij/Afrika_Tu%C2%A6%C3%AArk%C2%A6%C4%9Fe.pdf [Erişim Tarihi: 12.03.2025].
- ¹¹⁰ Turkish Firm Agrees to Expand Ancient Somali Hobyo Port, Hobyo Port, Erişim Adresi: <https://www.hobyoport.info/news/view/14> [Erişim Tarihi: 13.03.2025].
- ¹¹¹ T.C. Somali Büyükelçiliği, X, Yayın Tarihi: 06.06.2023, Erişim Adresi: https://x.com/TC_MogadisuBE/status/1654826482517041155 [Erişim Tarihi: 13.03.2025].
- ¹¹² Türkiye Burslusu Bakan'dan YTB'ye Ziyaret, YTB, Erişim Adresi: <https://ytb.gov.tr/haberler/turkiye-burslusu-bakandan-ytb-ziyaret> [Erişim Tarihi: 13.03.2025].
- ¹¹³ Türkiye Maarif Vakfının Somali Başarısı, Türkiye Maarif Vakfı, Erişim Adresi: <https://turkiyemaarif.org/news/turkiye-maarif-vakfinin-somali-basarisi> [Erişim Tarihi: 13.03.2025].
- ¹¹⁴ Somali Ülke Profili, Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, T.C. Ticaret Bakanlığı, Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/6094ebfd13b876f8e0c84f5c/Somali%20%C3%9Clike%20Profili%202024.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹¹⁵ Mogadişu Limanı'na Türk İmzası, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/mogadisu-limanina-turk-imzasi> [Erişim Tarihi: 13.03.2025].
- ¹¹⁶ Tunç Demirtaş ve Ferhat Pirinççi, Türkiye's Security Policy in Sub-Saharan Africa: A Constructivist Analysis, Insight Turkey 26/3 (2024): 107-109, DOI Adresi: 10.25253/99.2024263.8
- ¹¹⁷ Hakikat Ötesi Çağda Türkiye-Afrika İşbirliği, Sabah Perspektif, Erişim Adresi: <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/tunc-demirtas/2025/03/08/hakikat-otesi-cagda-turkiye-afrika-medya-is-birligi> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹¹⁸ Teneke Evlerde Doğanların Dünyaya Açılan Umut Kapısı: Somali Maarif Okulları, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/teneke-evlerde-doganlarin-dunyaya-acilan-umut-kapisi-somali-maarif-okullari-/2593862> [Erişim Tarihi: 22.03.2025].
- ¹¹⁹ 2023 Yılı Faaliyet Raporu, Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Erişim Adresi: https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2023_yillik_faaliyet_raporu.pdf [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹²⁰ A.g.e.
- ¹²¹ Abbas Isse Faraade, Türkiye-Somali İlişkilerinde Yumuşak Güç Unsuru Olarak Türk Kamu Diplomasisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2022), 79.

- ¹²² Ahmet Gökhan Karadeniz, Kamu Diplomasisi Aracı Olarak TİKA, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2024), 78.
- ¹²³ Abbas Isse Faraade, Türkiye-Somali İlişkilerinde Yumuşak Güç Unsuru Olarak Türk Kamu Diplomasisi, s. 77.
- ¹²⁴ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Stratejik Plan: 2024-2028, TİKA, Erişim Adresi: <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/05/TİKA-2024-2028-Stratejik-Plani-Web.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹²⁵ Omar Yusuf Abdulle, Turkey's Opening up Foreign Policy in Somalia, ASOS Journal of Academic Social Science 7/87 (2019): 467, DOI Adresi: <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.14666>
- ¹²⁶ İbrahim İsmail Abdi, Çiğdem Nas ve Faruk Taşçı, Somali Örneğinde Türkiye Kalkınma Yardımı Modeli, Toplumsal Politika Dergisi 2/2 (2021): 73.
- ¹²⁷ İbrahim İsmail Abdi ve Çiğdem Nas ve Faruk Taşçı, Somali Örneğinde Türkiye Kalkınma Yardımı Modeli, s. 74.
- ¹²⁸ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2022, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Erişim Adresi: <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/08/Turkiye-Kalkinma-Yardimlari-Raporu-2022.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹²⁹ Hüseyin Aytun ve Rahmat Ullah, Türk İnsaniyetçilik Politikasında Somali Örneği, Pearson Journal of Social Sciences & Humanities 8/26 (2023): 870, DOI Adresi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10413128>
- ¹³⁰ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, TİKA'dan Somali'de Yükseköğrenime Destek, Erişim Adresi: https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_somali%27de_yuksekogrenime_destek/ [Erişim Tarihi: 21.03.2025].
- ¹³¹ Sirad Jafar Mohamed Aden, Dış Politika ve Dış Yardım İlişkisinin Türkiye'nin Somali Politikası Üzerinden Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi], 2021), s. 47.
- ¹³² TİKA Somali'de Eğitim Seraları Kurdu, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Erişim Adresi: https://tika.gov.tr/detail-tika_somali%27de_egitim_serolari_kurdu/ [Erişim Tarihi: 21.03.2025].
- ¹³³ Faaliyet Raporu 2024, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Erişim Adresi: <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2025/02/TİKA-Faaliyet-Raporu-2024-2-web.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹³⁴ Nur Asena Gülsoy, Türkiye'nin Dış Yardımları ve Rekabetçi Kimliğinde Somali'nin Önemi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), s. 91.
- ¹³⁵ İHH'nin Desteğiyle Somali'ye İlk Ziraat Fakültesi, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Erişim Adresi: <https://ihh.org.tr/haber/ihhnin-destegiyle-somaliye-ilk-ziraat-fakultesi-2656> [Erişim Tarihi: 21.03.2025].
- ¹³⁶ Somalili Ziraat Mühendisleri Modern Tarımı Türkiye'de Öğreniyor, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Erişim Adresi: https://tika.gov.tr/detail-somalili_ziraat_muhendisleri_modern_tarimi_turkiye%27de_ogreniyor/ [Erişim Tarihi: 21.03.2025].
- ¹³⁷ TİKA'dan Somali'de Yardımcı Sağlık Personeli Eğitimi, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Erişim Adresi: https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_somali%27de_yardimci_saglik_personeli_egitimi/ [Erişim Tarihi: 21.03.2025].

- ¹³⁸ TİKA'dan Somalili İtfaiyecilere İleri Seviye İtfaiye Eğitimi, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Erişim Adresi: https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_somalili_itfaiyecilere_ileri_seviye_itfaiye_egitimi/ [Erişim Tarihi: 21.03.2025].
- ¹³⁹ Türk Kızılay Somali'de İlk Yardım Eğitimi Verdi, Merhaba Afrika, Erişim Adresi: <https://merhabaafrika.com/turk-kizilay-somalide-ilk-yardim-egitimi-verdi/> [Erişim Tarihi: 21.03.2025].
- ¹⁴⁰ Mustafa Şahin, Türkiye'nin Somali Politikasının İncelenmesi: 2011-2020 Dönemi, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi 9/1 (2021): 120, DOI Adresi: <https://doi.org/10.26513/tocd.863114>
- ¹⁴¹ Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, YÖK, Erişim Adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁴² Uluslararası Öğrenciler, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Erişim Adresi: <https://ytb.gov.tr/daireler/uluslararasi-ogrenciler> [Erişim Tarihi: 21.03.2025].
- ¹⁴³ 2024 Faaliyet Raporu, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), Erişim Adresi: <https://tdvmedia.blob.core.windows.net/tdv/MedyaOdasi/Raporlar/TDV-Faaliyet-Raporu-2024.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁴⁴ UDEF Hakkında, Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF), Erişim Adresi: <https://udef.org.tr/hakkimizda/> [Erişim Tarihi: 23.03.2025].
- ¹⁴⁵ Uluslararası Mezunlar Derneği, Erişim Adresi: <http://tumed.org.tr/kurumsal/> [Erişim Tarihi: 23.03.2025].
- ¹⁴⁶ Stratejik Plan: 2024-2028, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Erişim Adresi: <https://dkp.blob.core.windows.net/kurumsal-multimedia/YTBStratejikPlan2024-2028.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁴⁷ Mezun Dernekleri, YTB-Türkiye Mezunları, Erişim Adresi: <https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/mezun-dernekleri> [Erişim Tarihi: 23.03.2025].
- ¹⁴⁸ Somali Türkiye Mezunlar Derneği, Erişim Adresi: <https://somenturkalumni.com/about/misyon/> [Erişim Tarihi: 23.03.2025].
- ¹⁴⁹ Maarif Başarı Hikayeleri (2019-2024), Türkiye Maarif Vakfı, Erişim Adresi: <https://turkiyemaarif.org/uploads/editions/files/1665746ed6e7e4.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁵⁰ THY'nin Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu'na göre "uçak müsaitliğine ve pazar şartlarına bağlı olarak" Hargeisa'ya da uçuşların yapılması planlanmaktadır. bk. Türk Hava Yolları, 1 Ocak-31 Aralık 2024 Dönemine İlişkin Yönetim Kurulu Faaliyet Raporu (İstanbul: THY Yayınları, 2025), 35.
- ¹⁵¹ Deniz Var, Sivil Havacılık Sektöründeki Gelişmelerin İhracata Etkisi ve Devletin Düzenleyici Rolü: Türk Hava Yolları Afrika Açılımı Örneği, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2021).
- ¹⁵² Ferhat Pirinççi ve Tunç Demirtaş, Sömürgecilik Mirasının Somali'ye Etkisi, International Journal of Social Inquiry, 13/2 (2020), s. 777, DOI Adresi: <https://doi.org/10.37093/ijsi.837759>
- ¹⁵³ Somali Peace Process, AMISOM, Erişim Adresi: <https://amisom-au.org/about-somalia/somali-peace-process/> [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- ¹⁵⁴ Stressing Respect for Somalia's Sovereignty, Independence, Unity, Security Council Reaffirms Commitment to Comprehensive Settlement, UN Information Service Vienna, Erişim Adresi: <https://unis.unvienna.org/unis/en/pressrels/2001/sc7190.html> [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- ¹⁵⁵ Bk. Somali Peace Process.

- ¹⁵⁶ Apuuli Phillip Kasajja, The UN-Led Djibouti Peace Process for Somalia 2008–2009: Results and Problems, *Journal of Contemporary African Studies*, 28/3 (2010), s. 262, DOI Adresi: 10.1080/02589001.2010.497357
- ¹⁵⁷ Federal Member States (FMS), Ministry of Planning, Investment and Economic Development, Erişim Adresi: <https://mop.gov.so/federal-member-states/> [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- ¹⁵⁸ Ferhat Pirinççi ve Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç (Bursa: Dora Yayınları, 2018), 76.
- ¹⁵⁹ Somali Commandos Trained by Turkey Back Home, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/africa/somali-commandos-trained-by-turkey-back-home/2169184> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁶⁰ Somalia UNOSOM-I, United Nations, Erişim Adresi: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom1mandate.html> [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- ¹⁶¹ Türk Askeri Somali'de: 1993, 32. Gün, YouTube, Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=XlJnXUBNyY> [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- ¹⁶² United Nations Operation in Somalia-II, United Nations (UN), Erişim Adresi: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unosom2.htm> [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- ¹⁶³ Mark Bowden, *Black Hawk Down: A Story of Modern War* (Berkeley, CA: Atlantic Monthly Press, 2010).
- ¹⁶⁴ Türk Silahlı Kuvvetleri Deniz Unsurlarının; Korsanlık/Deniz Haydutluğu ve Silahlı Soygun Eylemleriyle Mücadele Amacıyla Yürütülen Uluslararası Çabalara Destek Vermek Üzere; Gereği, Kapsamı, Zamanı ve Süresi Hükümetçe Belirlenecek Şekilde Aden Körfezi, Somali Karasuları ve Açıkları, Arap Denizi ve Mücavir Bölgelerde Görevlendirilmesi ve Bununla İlgili Gerekli Düzenlemelerin Hükümet Tarafından Belirlenecek Esaslara Göre Yapılması İçin Türkiye Büyük Millet Meclisinin 10/2/2009 Tarihli ve 934 Sayılı Kararı ile Hükümete Verilen ve Son Olarak 8/2/2017 Tarihli ve 1136 Sayılı Karar ile Bir Yıl Uzatılan İzin Süresinin Anayasanın 92. Maddesi Uyarınca 10/2/2018 Tarihinden İtibaren Bir Yıl Daha Uzatılmasına Dair Karar, 13/2/2018 Sayı: 30331, Resmî Gazete, Erişim Adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc102/karartbmmc102/karartbmmc10201179.pdf [Erişim Tarihi: 28.04.2025].
- ¹⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Somali Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Resmî Gazete, 14/11/2010 Sayı: 27759, Erişim Adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc095/kanuntbmmc095/kanuntbmmc09506054.pdf [Erişim Tarihi: 28.04.025].
- ¹⁶⁶ Millî Savunma Bakanı'nın 2016 Yılı Kamuoyu Bilgilendirmesi, Millî Savunma Bakanlığı (MSB), Erişim Adresi: <https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/maliye/KAMUOYU%20B%C4%BOLG%C4%BOLEND%C4%BORMES%C4%B0%20YAYIMLANACAK.pdf> [Erişim Tarihi: 29.04.2025].
- ¹⁶⁷ Ferhat Pirinççi ve Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç, s. 116.
- ¹⁶⁸ Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığı, Millî Savunma Bakanlığı (MSB), Erişim Adresi: <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/542019-65442> [Erişim Tarihi: 30.04.2025].
- ¹⁶⁹ Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Doğu Afrika Ortaklığı: Öngörüler, Fırsatlar ve Riskler, SETA Rapor, 2022, Erişim Adresi: <https://www.setav.org/assets/uploads/2023/07/R236.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷⁰ A.g.e., s. 45.

- ¹⁷¹ Somalia Military Rebuilding Shows Signs of Improvement, Voice of America (VOA), Erişim Adresi: <https://www.voanews.com/a/somalia-military-rebuilding-shows-signs-of-improvement/6856894.html> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷² Somali'de Bombalı Saldırı!, İNSAMER, Erişim Adresi: https://www.insamer.com/tr/somalide-bombali-saldiri-_3609.html [Erişim Tarihi: 30.04.2025].
- ¹⁷³ MİT Kenya'da Kaçırılan İtalyan Vatandaşını Kurtardı, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mit-kenyada-kacirilan-italyan-vatandasini-kurtardi/1835988> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷⁴ Cumhurbaşkanı Erdoğan: Son 10 yılda Somali'ye Yaptığımız İnsani ve Kalkınma Yardımlarının Tutarı 1 Milyar Doları Aştı, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-son-10-yilda-somaliye-yaptigimiz-insani-ve-kalkinma-yardimlarinin-tutari-1-milyar-dolari-asti/2631426> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷⁵ Türkiye ve Somali: Bölgesel Güvenlikten Ekonomik Kalkınmaya Yeni Bir İş Birliği Yaklaşımı, ORSAM Analiz, Erişim Adresi: <https://orsam.org.tr/yayinlar/turkiye-ve-somali-bolgesel-guvenlikten-ekonomik-kalkinmaya-yeni-bir-is-birligi-yaklasimi/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷⁶ Maritime Milestone: Türkiye and Somalia's Strategic Partnership, Daily Sabah, Erişim Adresi: <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/maritime-milestone-turkiye-and-somalias-strategic-partnership> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷⁷ Electricity Consumption- Somalia, Country Economy, Erişim Adresi: <https://countryeconomy.com/energy-and-environment/electricity-consumption/somalia> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷⁸ Somalia, OEC World, Erişim Adresi: <https://oec.world/en/profile/country/som?yearlyTradeFlowSelector=flow1> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁷⁹ Somalia Country Commercial Guide, United States of America Department of Commerce International Trade Administration, Erişim Adresi: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/somalia-energy-and-electricity> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸⁰ Energy and Electricity, USA Department of Commerce International Trade Administration, Erişim Adresi: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/somalia-energy-and-electricity> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸¹ Trend Daily News, Azerbaijan & Africa: Game-changing Alliance, Erişim Adresi: <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6F7G-KGV3-RX63-C00B-00000-00&context=1519360> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸² Somalia Country Commercial Guide, Somalia-Oil and Gas, United States of America Department of Commercial International Trade Administration, Erişim Adresi: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/somalia-oil-and-gas> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸³ The World Factbook. Central Intelligence Agency. Kasım 10, 2021, Erişim Adresi: <https://web.archive.org/web/20210125103534/https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/somalia/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸⁴ Somalia's Petroleum Sector: Opportunities and Challenges, Hiiraan, Erişim Adresi: https://www.hiiraan.com/op4/2014/sept/56266/somalia_s_petroleum_sector_opportunities_and_challenges.aspx [Erişim Tarihi: 10.07.2025].

- ¹⁸⁵ Is Somalia the Riskiest Oil Frontier in the World? Middle East and North Africa Financial Network, Erişim Adresi: <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:60F6-VNK1-F04Y-T4J6-00000-00&context=1519360> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸⁶ From Near Misses to Commercial Success, GeoExpro, Erişim Adresi: <https://geoexpro.com/from-near-misses-to-commercial-success/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸⁷ 2024 East African Community 11th East African Petroleum Conference & Exhibition 2025 (EAPCE'25), Federal Republic of Somalia, Erişim Adresi: <https://www.eapce25.eac.int/index.php/exploration/federal-republic-of-somalia> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸⁸ Oruç Reis Mavi Vatan'da, T.C. Enerji Bakanlığı, Temmuz 1, 2025, Erişim Adresi: <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21523> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁸⁹ FAO Somalia, Fishery Sector Analysis, 2021, Erişim Adresi: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/a549edf2-5e5b-43a9-ac0b-9d014cb3a0d7/content> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹⁰ Abdullahi Hussein, Somalia, Turkey Strengthen Blue Economy Ties in Fisheries and Marine Cooperation, SONNA News, Mayıs 14, 2025, Erişim Adresi: <https://sonna.so/en/somalia-turkey-strengthen-blue-economy-ties-in-fisheries-and-marine-cooperation/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹¹ TİKA'dan Somalili Balıkçılara Ekipman ve Eğitim Desteği, TİKA, Şubat 3, 2017, Erişim Adresi: https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_somalili_balikcilara_ekipman_ve_egitim_destegi/ [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹² Somalia's Fisheries Sector: A Primer on the Sector, SDRB, Mart 12. 2025, Erişim Adresi: <https://sdrb.gov.so/somalias-fisheries-sector/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹³ Fisheries and Blue Economy, International Trade Administration, Erişim Adresi: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/somalia-fisheries-and-blue-economy> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹⁴ Fisheries and Blue Economy, International Trade Administration, Erişim Adresi: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/somalia-fisheries-and-blue-economy> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹⁵ Somalia Fisheries Sector, Sominvest, Erişim Adresi: <https://sominvest.gov.so/key-sectors/fisheries/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹⁶ Türkiye-Somali Balıkçılık ve Kültür Balıkçılığı Alanında Mutabakat Zaptı İmza Töreni, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Erişim Adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/VideoGaleri.aspx?Ogeld=1467&Kategori=38270ea5-ced8-42b3-8d3f-2f37921b2309> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi'ni Somali'ye Uğurladı, Anadolu Ajansı Enerji Terminali, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/enerjiterminali/petrol/cumhurbaskani-erdogan-oruc-reis-sismik-arastirma-gemisini-somaliye-ugurladi/43777> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ¹⁹⁸ IOTC, Hint Okyanusu'ndaki ton balıkları ve benzeri göçmen balık türlerinin korunması ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak amacıyla kurulmuş uluslararası bir organizasyondur. Bölgesel balıkçılık yönetim örgütü [Regional Fisheries Management Organization, RFMO] olarak 1996 yılında Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) çatısı altında faaliyete geçen IOTC'nin üyeleri arasında AB, Avustralya, Birleşik Krallık, Çin, Endonezya, Filipinler, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İran, Japonya, Kenya, Komorlar, Madagaskar, Maldivler, Malezya, Mauritius, Mozambik, Pakistan, Seyşeller, Somali, Sri Lanka, Sudan, Tanzanya, Umman ve Yemen yer almaktadır. Liberya ise sözleşmeye taraf olmamakla birlikte iş birliğinde bulunan ülkeler arasındadır. Bunun yanı sıra FAO, Kuzey Kore, Rusya, BAE ve ABD; IOTC toplantılarına gözlemci sıfatıyla katılırken Australian National Centre for Ocean Resources and Security (ANCORS) gibi birçok sivil toplum kuruluşu da gözlemci statüsüne sahip olabilmektedir. IOTC, Somali kıyıları ve Hint Okyanusu'nda balıkçılık konuları hususlarında daha detaylı bilgi alabilmek için bk. Ankara Üniversitesi Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi (DEHUKAM).

- ¹⁹⁹ Türkiye-Africa Relations, Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-africa-relations.en.mfa> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰⁰ How Africa Can Rethink its Relationship With the West, Financial Times, Erişim Adresi: <https://www.ft.com/content/bc57865f-3827-46d7-95e5-18e67020308f> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰¹ The Ankara Process: Can The Somalia-Ethiopia Tension be Resolved Through Türkiye's Efforts, SETA Analysis, Erişim Adresi: <https://www.setav.org/en/analysis/the-ankara-process-can-the-somalia-ethiopia-tension-be-resolved-through-turkiyes-efforts> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰² The Islamic State in Somalia: Responding to an Evolving Threat, International Crisis Group, Erişim Adresi: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/islamic-state-somalia-responding-evolving-threat> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰³ Somalia President Signs Law Nullifying Ethiopia-Somaliland Port Deal, Reuters, Erişim Adresi: <https://www.reuters.com/markets/somalia-president-signs-law-nullifying-ethiopia-somaliland-port-deal-2024-01-07/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰⁴ Türkiye'nin Doğu Afrika Ortaklığı: Öngörüler, Fırsatlar ve Riskler, SETA Rapor, Erişim Adresi: <https://www.setav.org/strateji-arastirmalari/rapor-turkiyenin-dogu-afrika-ortakligi-ongoruler-firsatlar-ve-riskler> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰⁵ Türkiye and Somalia: A Special Relationship, Trends Research and Advisory, Erişim Adresi: <https://trendsresearch.org/insight/turkiye-and-somalia-a-special-relationship/?srsId=AfmB0oqPwJDPF7TMRgJ0N-sXBcgGe21zoBkHQnee6KgZy3aAEQ1ywWDw> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰⁶ Joint Ankara Statement, Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, Erişim Adresi: [https://www.mfa.gov.tr/joint-ankara-statement-\(by-turkiye--ethiopia-and-somalia\).en.mfa](https://www.mfa.gov.tr/joint-ankara-statement-(by-turkiye--ethiopia-and-somalia).en.mfa) [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰⁷ Maritime Milestone: Türkiye and Somalia's Strategic Partnership, Daily Sabah, Erişim Adresi: <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/maritime-milestone-turkiye-and-somalias-strategic-partnership> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰⁸ Turkey Eyeing More Investments in Ethiopia: Envoy, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkey-eyeing-more-investments-in-ethiopia-envoy/2144828> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²⁰⁹ Relations Between Türkiye and Ethiopia, Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkiye-and-ethiopia.en.mfa> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²¹⁰ Industrial Park Development in Ethiopia Case Study Report, Department of Policy, Research and Statistics Working 2018, Erişim Adresi: <https://downloads.unido.org/ot/10/69/10694802/Industrial%20park%20development%20in%20Ethiopia%20Case%20study%20report.pdf> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²¹¹ Hassan Sheikh Mohamud, X, Yayımlı Tarihi: 02.01.2024.
- ²¹² Somalia, Egypt Agree to Cooperate in Fight Against Terrorism, Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/politics/somalia-egypt-agree-to-cooperate-in-fight-against-terrorism/3463213> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²¹³ Pirates Ahoy: Why Battling Houthis Will be Tougher than Somali Raiders, Politico, Erişim Adresi: <https://www.politico.eu/article/pirates-west-new-battle-red-sea-houthi-somali-raiders-israel-hamas-war/> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].
- ²¹⁴ The Ankara Process: Can the Somalia-Ethiopia Tension Be Resolved Through Türkiye's Efforts?, SETA, Erişim Adresi: <https://www.setav.org/en/analysis/the-ankara-process-can-the-somalia-ethiopia-tension-be-resolved-through-turkiyes-efforts> [Erişim Tarihi: 10.07.2025].

NOTLAR

[illegible]

RA -
POR

TÜRKİYE-SOMALİ
İLİŞKİLERİ:
ÇOK BOYUTLU BİR
ORTAKLIK MODELİ

KASIM 2025